

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı
İslam Hukuku Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

İSLAMDA TESETTÜR

Fatma ÖZBEK

Diyarbakır 2013

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı
İslam Hukuku Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

İSLAMDA TESETTÜR

Fatma ÖZBEK

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Aydın TAŞ

Diyarbakır 2013

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “İslamda Tesettür” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezim sadece Dicle Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

Tezimin 1 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

03/04/2013

Fatma Özbek

YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI

“İslamda Tesettür” adlı yüksek lisans tezi, Dicle Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesi’ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan
Fatma ÖZBEK

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Aydın TAŞ

KABUL VE ONAY

Fatma Özbek tarafından hazırlanan “İslamda Tesettür” adındaki çalışma, 03/04/2013 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda jürimiz tarafından İslam Hukuku Anabilim Dalı, yüksek lisans tezi olarak oybirliğiyle kabul edilmiştir.

İ m z a

Yrd. Doç. Dr. Alaettin DİKMEN (Başkan)

İ m z a

Yrd. Doç. Dr. Aydın TAŞ (Danışman)

İ m z a

Yrd. Doç. Dr. M. Tayyib KILIÇ

Enstitü Müdürü

.../.../20..

ÖNSÖZ

Günümüzde daha çok İslam dini ile ilişkilendirilen tesettür, tarih boyunca pek çok kültür ve medeniyette var olmuş, farklı şekillerde uygulanmıştır. Bir çok toplumda tesettüre sosyal, meslekî ve hiyerarşik olarak sembolik anlamlar yüklenmiştir.

Tesettür, bazen sıcak ve soğuktan korunma veya süslenme aracı olarak bazen dinî, kültürel ve sosyal bir ihtiyaç olarak değişik şekillerde uygulanma alanı bulmuştur.

İslam'da tesettür kadın için dini inancın bir yansıması bir aidiyet göstergesi, toplumda cinsiyet farklılığının belirtisi, kadına şahsiyet kazandıran bir nesne ve iffetlilik temelinde bir tarz olarak gündelik hayatta yer almıştır. Ancak Kur'an ve sünnette yer alan tesettürle ilgili nassların tarihsel süreçte uygulanmasında örf ve adetler ile yöresel koşullarda farklılıklar oluşmuştur; günümüzde de bu farklılıklar devam etmektedir.

Tesettür emri İslamî hükümler içinde üzerinde en çok durulan konulardan biri olmuştur. Özellikle modern dönemlerde tesettürle ilgili birçok eser kaleme alınmış, zamanla bu konudaki ayet ve hadisler farklı bakış açılarıyla değerlendirilmiş ve tesettür sosyal alanda, dinî, hukukî, siyasî ve estetik boyutları ile tartışma konusu olmuş; mevcudiyeti bile tartışılır hale gelmiş ve bu anlamda güncelliğini korumuştur.

İslam'da tesettürün mahiyetini araştırıp günümüz şartlarında uygulanabilirliğini belirleyebilmek ve bu meyanda cereyan eden güncel tartışmalara ilmî bir katkı sunabilmek için tesettür konusunu araştırmaya karar verdik.

Tezimizin hazırlanma sürecinde gerek konu seçiminde gerekse araştırma aşamasında katkıda bulunan ilk danışman hocam Prof. Dr. Abdülaziz BEKİ'ye ve tamamlanma sürecinde katkılarını esirgemeyen ikinci danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Aydın TAŞ'a teşekkür ederim.

Çalışmamıza görüş ve temennileriyle katkıda bulunan Yrd. Doç. Dr. Nihat TOSUN, Yrd. Doç. Dr. Alaattin DİKMEN ve Yrd. Doç. Dr. M. Tayyib KILIÇ'a teşekkür ederim.

Fatma ÖZBEK
Diyarbakır 2013

ÖZET

Bu çalışmada, İslamda tesettür konusu temel kaynaklardaki yaklaşımlara bağlı kalınarak İslam hukuku çerçevesinde ele alınmıştır.

Tez, üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde tesettürde tarihsel süreç araştırılmıştır.

İkinci bölümde tesettürle ilgili kavramlar ele alınmıştır. İslam'da tesettür başlığında Kur'an ve sünnette tesettür, tesettürün illeti, hükmü, keyfiyeti, tesettürde ruhsat ve teşebbüh konuları işlenmiştir.

Üçüncü bölümde tesettürün hikmet, iffet ve fitne ile ilişkisi, tesettür zinet ilişkisi ve setr-i avret konuları ele alınmıştır.

Sonuç kısmında tezde ele alınan konular kısaca analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Tesettür, Avret, Ziyet, İffet, Kadın.

ABSTRACT

In this study veiling in Islam, adhering to the approaches in the basic sources is discussed within the framework of Islamic law.

The thesis consists of three chapters.

In the first chapter the historical process in veiling is investigated.

In the second chapter the concepts about veiling is discussed. In the topic of veiling in Islam, veiling in verses and hadiths, reasons of veiling, its provision, circumstance, authorization in veiling and forcible resemblance issues are discussed.

In the third chapter veiling's wisdom, its relationship between chastity and incitement, veiling and ornaments relationship and hiding private parts topics are discussed.

In the conclusion, the topics discussed in the thesis are briefly analyzed.

Keywords

Veiling, Private Parts, Ornaments, Chastity, Woman.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖNSÖZ	I
ÖZET	II
ABSTRACT	III
İÇİNDEKİLER	IV
KISALTMALAR	VII
GİRİŞ	1
I. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	1
II. ARAŞTIRMANIN SINIRLANDIRILMASI	1
III. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	2
BİRİNCİ BÖLÜM	3
TESETTÜRÜN İSLAM'DAN ÖNCEKİ TARİHSEL SÜRECİ.....	3
<i>A. İslam'dan Önceki Dinlerde Tesettür</i>	3
1. Yahudilikte Tesettür.....	3
2. Hristiyanlıkta Tesettür.....	5
<i>B. Diğer İnanç Sistemlerinde Tesettür</i>	6
<i>C. Câhiliyede Tesettür</i>	8
İKİNCİ BÖLÜM	10
I. TESETTÜRLE İLGİLİ KAVRAMLAR.....	10
<i>A. Tesettür</i>	10
<i>B. Himâr</i>	12

<i>C. Cilbâb</i>	15
<i>D. Hicâb</i>	18
<i>E. Nikâb (Peçe / Burka)</i>	21
<i>F. Türban</i>	23
<i>G. Ziyet (Süs)</i>	24
<i>H. Teberrüc</i>	26
<i>İ. Avret</i>	29
<i>J. Mahrem</i>	30
II. İSLAMDA TESETTÜR	32
<i>A. Kur'an Ve Sünnette Tesettür</i>	32
<i>B. Tesettürün İlleti</i>	38
<i>C. Tesettürün Hükümü</i>	40
<i>D. Tesettürün Keyfiyeti</i>	43
<i>E. Tesettürde Ruhsat</i>	44
<i>F. Tesettürde Teşebbüh</i>	46
1. Tesettürde Karşı Cinse Benzeme	46
2. Tesettürde Gayrimüslime Benzeme	47
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	50
I. TESETTÜRÜN HİKMETİ	50
<i>A. Tesettür ve Fıtrat</i>	50
<i>B. Tesettür ve Ahlâk</i>	53
<i>C. Tesettür ve Takvâ</i>	54
II. TESETTÜRÜN İFFET VE FİTNE İLE İLİŞKİSİ	57
<i>A. Tesettürün İffet İle İlişkisi</i>	57
<i>B. Tesettürün Fitne İle İlişkisi</i>	59

III. TESETTÜR ZIYNET İLİŞKİSİ.....	62
A. Genel Olarak Ziyet (Süs)	62
B. Ziyetleri Teşhir Etmenin Hükümü.....	63
C. Kadınların Ziyetlerini Göstermesi Caiz Olanlar ve Olmayanlar.....	65
D. Ziyette Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar	67
IV. SETR-İ AVRET	68
A. Erkekler İçin Avret ve Sınırı	68
B. Kadınlar İçin Avret ve Sınırı	69
1. Kadının Mahrem Olmayan Erkek ve Kadınlara Karşı Avreti.....	69
2. Kadının Mahrem Erkek ve Kadınlara Karşı Avreti	70
3. Kadının Kocasına Karşı Avreti	71
C. Kadın Yüzünün Avret Olup Olmadığı Meselesi.....	71
1. Kadın Yüzünün Avret Olduğu	71
2. Kadın Yüzünün Avret Olmadığı	73
D. Cariyenin Avreti	75
E. Hüsnânın Avreti	76
F. Namazda Avret	76
SONUÇ.....	79
KAYNAKÇA	82
KİTAPLAR	82
ANSİKLOPEDİ MADDELERİ	88
MAKALE VE TEBLİĞLER	89
SÖZLÜKLER.....	91
WEB TABANLI KAYNAKLAR VE ERİŞİM TARİHLERİ.....	92

KISALTMALAR

<i>b.</i>	: ibn
<i>b.y.</i>	: Baskı yeri yok
<i>Bkz. / bkz.</i>	: Bakınız / bakınız
<i>c.</i>	: cilt
<i>Çev. / Çev.</i>	: Çeviren / Çevirenler
<i>DİA</i>	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
<i>DİB</i>	: Diyanet İşleri Başkanlığı
<i>Haz.</i>	: Hazırlayan
<i>Hz.</i>	: Hazreti
<i>İSAV</i>	: İslamî İlimler Araştırmalar Vakfı
<i>MEB</i>	: Milli Eğitim Bakanlığı
<i>MÜİF</i>	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
<i>r.a.</i>	: radiyallahu anhu
<i>s.a.v.</i>	: Sallallahu aleyhi ve sellem
<i>s.</i>	: sayfa
<i>ss.</i>	: sayfa sırası
<i>TDV</i>	: Türkiye Diyanet Vakfı
<i>Trhz.</i>	: Tarihsiz
<i>v.b.</i>	: ve benzeri

GİRİŞ

I. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

İslam'da tesettür ve tesettürle ilgili kavramlar, ayet ve hadislerden mülhem manalar ışığında yorumlanmış; gerek klasik literatürde gerekse günümüzde bu kavramlara farklı anlamlar yüklenmiştir. Bu yorumlar neticesinde tesettür her toplumda değişik şekillere bürünmüş ve birbirinden farklı örtünme biçimleri meydana gelmiştir. Kur'an ve sünnette yer alan tesettürle ilgili ayet ve hadislerin temelde hüküm belirten nasslardan olduğu, örtünme biçimlerinin ise toplumların örf, adet ve geleneklerine göre şekillendiği kabul edilmiştir.

Bu çalışma, tesettüre yüklenen anlamların aralarındaki farklılıklarını bir araya getirmeyi; zaman içerisinde meydana gelen örtünme biçimlerinin hangi ekseninde oluştuğunu belirlemeyi; aynı zamanda kadın için tesettürün önemini, gerekçelerini ve kadının erkekten daha fazla örtünme ile yükümlü olmasının hikmet ve maslahatını ve bu konuda verilen hükümleri; fıkıh, tefsir ve hadis kitaplarından yararlanarak ortaya koymayı amaçlamaktadır.

II. ARAŞTIRMANIN SINIRLANDIRILMASI

İslami literatürde tesettür gerek ibadet gerekse sosyal hayatı ilgilendiren bir konu olması hasebiyle tefsir, hadis, fıkıh kitaplarında oldukça geniş bir şekilde ele alınmıştır. Bu araştırmada tesettür konusu daha ziyade tarihsel tecrübe dikkate alınarak fikhî ve sosyolojik zeminde işlenmeye çalışılmıştır.

III. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmamızda literatür tarama yöntemi uygulanmıştır. Araştırma esnasında klasik dönem ve modern dönemlerde ele alınan eserlerde tesettür konusu incelenmiştir. Ortaya çıkış sebeplerini ve uygulama biçimlerini belirlemek amacıyla tesettürün tarihi, kökenleri ve gelişimi araştırılmış; gerekli görölen yerlerde İslam'da bulunan tesettürle kıyaslanarak aralarındaki farklar belirtilerek konu irdelenmeye çalışılmıştır.

Tesettürle doğrudan alakalı olan kavramların, lügat ve ıstılah anlamları üzerinde durulmuştur. Bu kavramlarla alakalı olan farklı görüşler bir araya getirilerek değerlendirilmiştir. İslam'da tesettürün kaynağı, kadın için önemi, hikmeti, gerekçeleri, hükmü, keyfiyeti ve ölçüleri Kur'an ve Sünnet ışığında özellikle fıkıh mezheplerinin ortaya koyduğu görüşler esas alınarak incelenmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TESETTÜRÜN İSLAM'DAN ÖNCEKİ TARİHSEL SÜRECİ

Günümüzde pek çok din ve kültürde varlığını sürdüren örtünme geleneğinin ilk defa ne zaman başladığı tam olarak bilinmemektedir. Bilimsel veriler, bunun insanlık tarihi kadar eski bir gelenek olduğuna işaret etmektedir. İslam'dan önceki dinlerde başörtüsünün bulunduğu İran, Bizans ve Hint medeniyetlerinde yaygın bir uygulama olduğu, bunlara ait dinî ve tarihî metinlerden açıkça anlaşılmaktadır.¹

İlk asırlardan itibaren farklı medeniyet ve toplumlarda görülen örtünme, özellikle başı ve yüzü örtme; gerek soğuk ve sıcaktan korunma vasıtası ve süslenme aracı, gerekse sosyal ve dinî bir gereklilik olarak değişik şekillerde uygulanmıştır. Kıyafet ve örtü çoğu kültürde kişinin cinsiyetini, medeni halini, inancını, mesleğini, konumunu ve yaşadığı coğrafyayı belirleyen bir etken olmuştur. Baş ve yüz örtme âdeti başta evlenme töreni olmak üzere (duvak âdeti) birçok merasimde geleneksel olarak varlığını sürdürmüştür. Başörtüsü, zamanla birçok toplumda kültürel bir motif ve bazı kültürlerde bir sosyal statü göstergesi, bir tanınma kriteri haline gelmiştir.²

A. İslam'dan Önceki Dinlerde Tesettür

Tesettür, üç ilahî dinin metinlerinde ve geleneklerinde farklı anlamlar atfedilerek yer almıştır. Bütün ilahî dinlerde örtünme geleneği bulunmaktadır.

1. Yahudilikte Tesettür

Kitab-ı Mukaddes'in "Eski Ahit" kısmında kadının açıklığını ayıp kabul eden ve örtünmesinin gerekliliğini ifade eden bölümler bulunmaktadır.

---

¹ Mehmet Görmez, "İlahi Dinlere Göre Başörtüsü", İslâmiyât, Cilt IV, Sayı 2, Ankara 2001, ss. 19-33, s. 19.

² Salime Leyla Gürkan, "Tesettür" (Diğer Dinlerde), DİA, TDV, İstanbul 2011, c. XXXX, ss. 543-545, s. 543.

Yahudi geleneğinde baş örtme uygulaması, Mişna ve Talmud'da hükme bağlanmış, kadınların erkekler karşısında hayâ prensibi icabı, erkeklerin ise Tanrı'ya karşı saygı ve tevazu maksadıyla başlarını örtmeleri gerekli görülmüştür.³

Yahudilikte çıplaklık cezayı gerektiren bir suç ve utanç vesilesi olarak görülmüştür. Bununla ilgili olarak Eski Ahit'te şöyle geçmektedir: “Rab dedi ki: Belirti ve ibret olsun diye kulum Yeşaya nasıl üç yıl çıplak ve yalınayak dolaştıysa, Asur kralı da Mısır'a utanç olsun diye, Mısırlı tutsaklarla Kuşlu sürgünleri genç ve yaşlı demeden çıplak ve yalınayak yürütecektir.”⁴

Başka bir yerde saygınlığını yitiren kadın hakkında şunlar söylenmektedir: “Ey Babilli erden (bakire) kız, in aşağı! Ey Kildani kızı tahtın yok artık yere otur! Bundan böyle nazik, narin demeyecekler sana. Bir çift değirmen taşı al da un öğüt. Çıkar peçeni, kaldır eteğini, baldırını açarak ırmaklardan geç. Çıplaklığın sergilenecek, mahrem olan yerlerin herkese görünecek; oç alacağım kimseyi esirgemeyeceğim.”⁵

Yahudi geleneğinde başörtüsüne, asalet ve üst statü belirtisi, iffetin sembolü, pagan kültüre karşı tavır almak için bir simge veya kadının kocasına aidiyetinin simgesi gibi anlamlar da yüklenmiştir. Toplum tarafından kötü görülen bazı kadınlar zaman zaman asil görünmek için başörtüsü ve peçe kullanmışlardır. Rabbinik (sözlü Tevrat) literatüre göre başı açık evli bir kadının bulunduğu mecliste dua ve ayin yapmak yasaktır. Zira başı açık bir kadın çıplak olarak kabul edilmiştir. Talmud'da yer alan bir kanuna göre: “Bir kadın Yahudi kanunlarına karşı hareket ettiğinde, mesela başına bir şey örtmeden halk arasında yürüdüğünde, erkek mehir ödemedi kadını boşayabilir.” Bunlar Yahudi geleneğinde kadınların dini inanç gereği başlarını örttükleri ve bunun oldukça katı kurallara bağlandığını göstermektedir.⁶

Bugün Batı Avrupa ve Amerika'da Ortodoks Yahudi grupları dışındaki Yahudi cemaatlerinde başörtüsü uygulaması sinagog dışında terk edilirken, Ortodoks Yahudilerde ve doğulu Yahudi grupları arasında eşarp, bone, peruk ve şapka gibi

³ Gürkan, “*Tesettür*”, c. XXXX, s. 544.

⁴ **Tevrat-Kutsal Kitap**, “**Mısır ve Kuş'un Başına Gelenler**”, Yeşaya-20, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul 2001, s. 865.

⁵ *Tevrat- Kutsal Kitap*, “**Babil'in Düşüşü**”, Yeşaya-47, s. 900.

⁶ Görmez, “*İlahi Dinlere Göre Başörtüsü*”, s. 22-24.

giysiler giyilmektedir. Baş örtme konusunda son sözün geleneğe mi yoksa dinin hukukuna mı ait olduğu konusundaki teoriler halen tartışılmaktadır.⁷

2. Hristiyanlıkta Tesettür

Hristiyanlık, Yahudilikte bir kanun haline gelen örtünme uygulamasını aynen kabul edip sürdürmüştür. Bugün Hristiyan ikonalarında görüldüğü şekliyle, Meryem Ana örtülüdür. Rahibeler asırlarca bu uygulamaya sıkı sıkıya bağlı kalmış ve bugün de bağlı kalmaya devam etmektedirler. İncil’de örtünmeyle ilgili yer alan pasajlar, Yahudi Rabbinik literatürdeki ifadelerden çok daha ağır olmuştur. Örtünme diğer İlahî dinlerin metinlerinde görülmeyen bir sebebe; kadının, yaratılış itibariyle erkekten sonra geldiğine bağlanmaktadır.⁸

Hristiyanlık geleneğinde kadının başını örtme kuralı ve Meryem Ana’nın örtüsü, hayâ ile ilişkilendirilerek kadını toplumsal hayat içinde yüceltmış; erkekle kadın arasındaki hiyerarşi korunmuş ve başörtüsü ile yüz örtüsü ilk kadın Hz. Havva’nın işlediği günahın sonucu olarak değerlendirilmiştir.⁹

Yine bu gelenekte kadının başını açması ayıp karşılanmıştır. Pavlus’un, Korintoslular’a gönderdiği mektupta şöyle denilmektedir: “Başı örtüsüz olarak Peygamberlik¹⁰ yapan veya dua eden bir kadın başının saygınlığını hiçe indirir. Böyle davrananla başını tıraş eden arasında hiçbir fark yoktur. Kadın örtünmeyecekse saçlarını kessin, kadının saçlarını kesmesi ve başını tıraş etmesi saygınlığını hiçe indiriyorsa başını örtmesi zorunludur.”¹¹

Thomas Aquinas, Martin Luther ve Jean Calvin gibi ilk Protestan teologlarca da benimsenen baş örtme kuralı, ortaçağ boyunca ve modern dönemlerde, Hristiyan toplumlarda şal, eşarp, bone ve şapka gibi değişik şekillerde uygulanmıştır. Ancak zamanla dışarıda başı örtmek dinî yükümlülükten ziyade adet şeklinde algılanmış dinî

⁷ Gürkan, “*Tesettür*”, c. XXXX, s. 544.

⁸ Görmez, “*İlahi Dinlere Göre Başörtüsü*”, s. 24.

⁹ Gürkan, “*Tesettür*”, c. XXXX, s. 544.

¹⁰ Kadının Peygamberliği konusu için bakınız: Yener Öztürk, **Peygamberlerin Korunmuşluğu (İsmetu’l-Enbiyâ)**, Işık Akademi Yayınları, İzmir 2011, s. 17.

¹¹ **İncil (Sevindirici Haber), “Korintoslular’a I. Mektup”**, Ruhsal Toplantılarda Erkeklerle Kadınlar 2-16, İncil’in Yunanca Aslından Çağdaş Türkçeye Çevirisi, Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul 1998, s. 343.

boyutu kilisedeki uygulamayla sınırlandırılmıştır. XX. Yüzyıl başlarından itibaren Protestan gruplarda kilisede baş örtme gereklilik olmaktan çıkmış ferdi tercihe bırakılmıştır.¹²

Günümüz Katoliklerinde uygulama, örfе göre belirlenmekte, baş örtme geleneğinin devam ettiği bölgelerde dışarıda başlarını örten kadınlar kilisede de örtmektedirler. Ortodokslarda uygulama bölgesel farklılık göstermektedir; ancak kilisede baş örtme daha yaygındır. Farklılığın nedeni konunun teorik boyutuyla ilgilidir. Bazıları Pavlus'un baş örtmeyle ilgili ifadesini, "kadının uzun saçı" veya "kocasının onun örtüsüdür" şeklinde yorumlamakta, bazıları da bunu ilk dönem Hıristiyan toplumuyla sınırlandırmaktadır. Bazıları baş örtmenin her devirde geçerli mutlak bir kural olduğunu savunurken, liberal ve feminist olanlar başörtüsünü ortaçağdan kalma kadını baskı altına alan ve Kısıtlayan Bir Etken Görerek Reddetmektedir.¹³

B. Diğer İnanç Sistemlerinde Tesettür

İnsanlık tarihi kadar eski bir uygulama olan örtünme geleneği, Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'dan önce de pek çok kültür ve medeniyette farklı anlamlar yüklenerek mevcudiyetini sürdürmüştür.

Mezopotamya'da yaşayan Sümer, Bâbil ve Asur toplumları etek, kuşak, şal ve başörtüsü kullanmışlardır. Kadınlar saçlarını genellikle file, eşarp veya türban tarzında örtülerle kapatmışlardır. Baş ve yüz örtme âdetinin Mezopotamya toplumlarında ilk çağlara kadar gittiği kaydedilmektedir.¹⁴ Asur kanunları örtü ile özgürlük arasında sıkı bir bağ kurmuştur. Başörtüsü sokağa çıkan, kamusal alana giren kadınların hürriyet sembolü olarak tanımlanmış ve hukuki güvence altına alınmıştır. Kanuna göre köle kadınlar ve fahişeler hiçbir şekilde başlarını örtemeyeceklerdir. Bu kuralı ihlal edenler cezalandırılacaklardır.¹⁵

---

¹² Gürkan, "Tesettür", c. XXXX, s. 545.

¹³ Geniş bilgi için bkz. Gürkan, "Tesettür", c. XXXX, s. 543-545; Görmez, "İlahi Dinlere Göre Başörtüsü", s. 19-33.

¹⁴ Gürkan, "Tesettür", c. XXXX, s. 543.

¹⁵ Eyüp Ay, "Örtünmenin Tarihsel Görünümleri ve Sembolik anlamları", İslâmiyât, Cilt IV, Sayı 2, Ankara 2001, ss. 11-18, s. 14.

İslam öncesi Pers toplumunda örtünme geleneği, sert ve katı bir şekilde uygulanmıştır. İran'da hayızlı kadına Mecusilik adet ve geleneğine göre uygulanan, kadının bir odaya hapsedilmesi, adet müddetince herkesin ondan uzak durması ve ilişkiden kaçınması gibi şiddetli bir takım kuralların varlığı İran'da örtünmenin ortaya çıkmasının asıl nedeni olarak kabul edilmiştir.¹⁶

Hindistan'da da katı ve sert bir örtünme hüküm sürmüştür. Ancak örtünün İslam'ın Hindistan'da yayılmasından önce mi, yoksa sonra mı yaygınlaştığı, Müslüman olmayan Hintlilerin, Müslümanların özellikle İranlı Müslümanların etkisinde mi kaldıkları tam olarak bilinmemektedir, sadece sıkı ve baskıcı bir örtünme şeklinin uygulandığı kaynaklarda bildirilmektedir.¹⁷

Eski Yunan toplumlarında kadınlar göğüslerini açıkta bırakarak vücutlarını örten uzun dar elbiseler giymişlerdir. Özellikle Atinalı kadınlar toplum içinde vücutlarını örten giysileri tercih etmişlerdir. Kadınların başlarını diplaks-himation, şal, eşarp, bone gibi değişik örtülerle kapattığı dönemlerde olmuştur.¹⁸

Roma toplumunda dindarlık ve hayâ kavramları, genellikle başı örtülü kadın veya tanrıça biçiminde sembolize edilmiştir. Roma hukuku kocaya, dışarıya başı açık çıkan kadını boşama hakkı vermiştir. Üst sınıflar arasında başı örtmek yaygın olmakla beraber, her zaman buna riayet edilmemiştir. Bizanslılarda Hıristiyanlığın etkisiyle örtünme çoğalmış bilhassa üst sınıftan kadınlar başörtüsü bağlamış, dışarıda yüzü örten ince örtüler kullanarak örtünmüşlerdir.¹⁹

İlk asırlardan itibaren tesettür, özellikle kadınların başlarını ve yüzlerini örtmeleri gibi uygulamalar, İslam'da bulunan tesettüre benzemektedir. İslam'dan önceki toplumlarda başörtüsü ve yüz örtüsünün (peçenin), sosyal statü göstergesi olması, üst sınıflara mensup kadınların kullandığı bir nesne olması, özgürlük ve örtü arasında sıkı bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. İslam dininde tesettür ilk dönemlerde hür kadınları cariyelerden ayıran bir uygulama olmakla birlikte sosyal statü göstergesi ve üst sınıflara ait bir giyim tarzı olmamıştır. İslam'da tesettür asıl itibarıyla iffetlilik

¹⁶ Murtaza Mutahharî, **Hicâb (Örtünmenin Felsefesi)**, Çev. Mücteba Mir, Ağaç Kitabevi Yayınları, İstanbul 2004, s. 9-10.

¹⁷ Mutahharî, *Hicâb*, s. 15.

¹⁸ Gürkan, "Tesettür", c. XXXX, s. 543.

¹⁹ Gürkan, "Tesettür", c. XXXX, s. 544.

prensibine dayanmaktadır. Diğer kültürlerin tesettüre yükledikleri anlam İslam'ın tesettüre yüklediği anlam gibi olmasa da; bundan örtünmenin tüm insanlar ve toplumlar için gerekli görüldüğü, insanlıkla beraber var olan bir uygulama olduğu anlaşılmaktadır.

C. Câhiliyede Tesettür

Câhiliye kelimesi, İslamî dönemde kullanılan bir terimdir. Kur'an-ı Kerim'de, hadis-i şeriflerde ve sahabilerin sözlerinde Arapların İslam'dan önceki inanç, tutum ve davranışlarını İslamî dönemdeki davranışlardan ayırmak için "cahiliye" kavramı kullanılmıştır.²⁰ Bilgisizlik, cehalet, zorbalık, barbarlık ve vahşet hüküm sürdüğü için o döneme bu isim verilmiştir.²¹

Câhili Arap toplumunda kadın, cinsel bir obje olarak görülürdü. Kadın, istediğiyle evlenme, aile kurma ve boşanma hakkından, miras hukukundan mahrumdu. İnanç, vicdan hürriyeti, insanlık onuru gibi değerler bakımından erkekten aşağı kabul edilirdi.²² Çünkü erkek savaşarak hem ganimet elde ediyor hem de kabilesini müdafaa ediyordu. Kız çocuk aileye maddi bakımdan yük, düşmana esir düşme korkusuyla, manevi bakımdan da bir ar ve utanma vesilesiydi. Hatta bundan dolayı kız çocuklarını diri diri gömenler olmuştur.²³ Kur'an, en-Nahl 16/ 58-59'da buna işaret eder.

Cahiliye kadınları, İslam'da olduğu gibi örtünmezlerdi. Kadınlar, bölgesel ve geleneksel olarak kocalarının ve velilerinin isteğiyle örtünürlerdi. Vücutlarının güzel ve çekici yerlerini ve saç örgülerini göstererek, başörtülerini arkalarına salıverirlerdi. Ayak bileklerine halhal gibi ziynetler takarlar, sokakta yürürken ses çıkarsın da dikkat çeksın diye ayaklarını yere vururlardı.²⁴

Arap kadınları ne tamamen kapalı ne de bütünüyle açıktı. Acı, hüznün, ağıt yakma gibi durumlarda yüzlerini ve başlarını açarlardı. Baş ve yüz örtüsü hürleri, cariyelerden ayırt eden bir özellikti. Savaşta yenilip esir düşeceklerini anlayan kadınlar, kendilerine tenezzül edilmez düşüncesiyle, cariyelere benzemek için yüzlerini ve

²⁰ Mustafa Fayda, "Câhiliye", DİA, TDV, İstanbul 1993, c. VII, ss. 17-19, s. 17.

²¹ İbrahim Sarıçam, **H. Muhammed ve Evrensel Mesajı**, 4. Baskı, DİB Yayınları, Ankara 2005, s. 40.

²² Ali Abdulhalim Mahmud, **Müslüman Kadının Şahsiyeti**, Çev. Veysel Bulut-Mustafa Nuhoglu, Dua Yayıncılık, İstanbul 2012, s. 44.

²³ Abdülkerim Zeydan, **İslam Hukukuna Giriş**, 3. Baskı, Kayıhan Yayınları, İstanbul 1995, s. 46.

²⁴ Ali Bardakoğlu, "Cahiliye Döneminde Kadın", Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi 22, Sosyal Hayatta Kadın, Ensar Neşriyat, İstanbul 2005, ss. 14-20, s. 18.

başlarını açarlardı. Baş ve yüz örtüsünü örtüp, özel durumlarda açanların yanı sıra güzelliğini teşhir için yüzünü, boynunu, gerdanını ve kollarını sürekli açanlar da vardı.²⁵

İslam öncesi Arap toplumunda birçok örtünme çeşidi vardı; yüzü örtmek için burka, kınâ', nikâb, lisâm gibi örtüler kullandıkları bilinmektedir.²⁶

İslam dininden önce cahiliye Arap toplumunda, baş ve yüz örtüsünü kullanıp özel durumlarda açan kadınların yanı sıra, güzelliğini teşhir için yüzünü, boynunu, gerdanını ve kollarını açanlar, yürüyüşüyle, endamıyla, konuşmasıyla ve cilvesiyle erkeklerin dikkatlerini celb edecek şekilde göz alıcı olanlar, örtüye muhalefet edecek bir biçimde giyinenler bulunmaktaydı.

---

²⁵ Güzelliğini göstermek için yüzünü örtmeyen kadınlara İslami dönemde de rastlanmaktadır. Bunların başında yer alan Hz. Ebu Bekir'in torunu Aişe bint Talha hiç kimseye karşı yüzünü örtmediği için, kocası Mus'ab b. ez-Zübeyr tarafından azarlanınca, "Allah beni güzel yarattı. İnsanların bunu görmesini istiyorum, Allah'a yemin olsun ki, hiç kimsenin bana bunu, hatırlatmasına gerek yoktur." cevabını vermiştir. İsmail Hakkı Ünal, "**Hadislere Göre Kadının Örtünmesi**", İslamiyat, Cilt IV, Sayı 2, 2001, ss. 53-68, s. 54-55.

Sahabe devrinin kadınları genellikle örtünme kuralına uymuş, buna aykırı davranışlar skandal olarak görülmüştür. Hz. Peygamberin torunlarından Hüseyin'in kızı Sükeyne'nin adı da böyle bir olayla anılmaktadır. O günün Müslümanları, peçesini açıp örtüsüz dolaşarak bir skandala yol açtığı için, kendisinden istikrah ve ayıplama ile bahsederler. Muhammed Hamidullah, **İslam Peygamberi (Hayatı ve Faaliyeti)**, Çev. Salih Tuğ, İrfan Yayıncılık, İstanbul 1993, c. II, s. 1067.

²⁶ Muhtemeldir ki İslam öncesi Arabistan'ında, toplumun bazı kesimlerindeki kadınlar, yabancı erkekler karşısında yüzlerini peçe ile örtüyorlardı. Arab dilinde bununla ilgili terimler bugüne kadar bize gelip ulaşmış bulunmaktadır: 'Hımâr' (çoğulu: humur) öyle bir örtü çeşididir ki bununla kadınlar, burunlarının üzerine kaplayacak şekilde, gözaltlarından başlamak üzere yüzlerini örterlerdi. Şayet bu örtü yani 'Peçe' göze daha da yaklaştırılır ve kirpikler görünmez bir hale getirilir ise buna 'Vesvâs' adı verilir. Aynı şekilde bu örtü şayet burun ucuna doğru düşürülecek olursa bu 'Lifâm' adıyla anılırdı. Daha da aşağı doğru, dudaklar üzerine kadar indirilir ve burun tamamen açık bırakılırsa buna da 'Lisâm' adı veriliyordu. Kastallânî, **İrşad**, c. III, s. 312 (Nakleden: Hamidullah, *İslam Peygamberi*, c. II, s. 1065).

İKİNCİ BÖLÜM

I. TESETTÜRLE İLGİLİ KAVRAMLAR

Klasik literatürde ve günümüzde tesettür, pek çok kavramla ifade edilmektedir. Burada ‘tesettür’, ‘hımâr’, ‘cılâb’, ‘hicâb’, ‘nikâb’, ‘türban’, ‘ziynet’, ‘teberrüc’, ‘avret’, ve ‘mahrem’ kavramları üzerinde durulacaktır.

A. Tesettür

Tesettür kelimesi sözlükte, örtünmek, giyinmek, başkaları ile arasına perde germek, bir şeyin içinde veya arkasında gizlenmek, örtmek, engel olmak anlamlarına gelir. Arapçada ‘s-t-r’, kökünden tefe’ul vezninde bir mastardır.²⁷ Bu kökten gelen ‘sitr’, gizlenmeye yarayan engel, perde vb. şeyler ve mecazen ‘çekinme, korku, hayâ’ gibi manalara gelir. Yine bu kökten türeyen ‘seter’, ‘kalkan’ anlamındadır; ‘setîr’ ve ‘mestûr’ mecazen ‘iffetli’ demektir. Tesettür kelimesi örtünmenin doğal, fitrî, sosyal, kültürel ve ahlakî boyutlarını da içinde barındırmaktadır.²⁸

Tesettür kelimesine ayrıca şu anlam da verilmiştir: Kendini örterek kapanmak, ‘tesettürü nisvan’, yani kadınların erkeklere karşı kendini örtmesi.²⁹ Kadının örtünmesi anlamında eski devirlerde ve özellikle fakihlerin tabirinde “setr” yani tesettür kelimesi kullanılmıştır.³⁰

---

²⁷ Ebu’l-Fadl Cemaluddîn Muhammed İbn Manzûr, **Lisânü’l-Arab**, Dâru’l-Hadîs, Kahire 2003, c. IV, s. 490.

²⁸ H.Yunus Apaydın, “**Tesettür**”, DİA, TDV, İstanbul 2011, c. XXXX, ss. 538-543, s. 538.

²⁹ Ferit Develioğlu, **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat (Eski ve Yeni Harflerle)**, 19. Baskı, Haz. Aydın Sami Güneşçâl, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2002, s. 1090.

³⁰ Mutahharî, *Hicâb*, s. 50.

Fıkıh terimi olarak tesettür, kadınların yabancı erkekler karşısında el yüz ve ayaklar dışında kalan vücutlarını örtmeleri anlamında kullanılır.³¹

Tesettür konusu fıkıh kitaplarında setr-i avret ve yasaklar başlıklarıyla ele alınır:

1) Setr-i avret başlığı altında; namazda örtünmenin hükmü, örtünmenin asgari sınırları ve örtünme hükmüne riayetsizliğin namazın sıhhatine etkisi konuları ele alınır.

2) Yasaklar başlığı altında erkeklerin ve kadınların kendi aralarında ve birbirlerine karşı örtmeleri gereken yerler ve bu yerlere bakmanın hükmü konuları yer alır.³²

Kur'an-ı Kerim'de kadınların örtünmeleriyle ilgili ayette şöyle buyrulmaktadır:

وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ
بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ...

“(Resulüm!) Mümin kadınlara da söyle: Gözlerini bakılması yasak olandan çevirsinler, iffetlerini korusunlar. Süslerini, kendiliğinden görünen kısmı müstesna, açmasınlar. Başörtülerini yakalarının üzerine salsınlar...”³³

Ayet, kadınlara bir yükümlülük olması bakımından, mahremleri ve akrabaları dışında zinet yerlerini kimseye göstermemelerini; cazibe ve güzelliklerini namahreme teşhir etmemelerini, herhangi bir örtüyle başlarını, boyun ve gerdanlarını örtmelerini, gereklilik olarak görmekte ve farz kılmaktadır.³⁴

Kur'an, kadın ve erkeğe belli kimselere karşı belli ölçülerde, tesettür yükümlülüğü getirmiştir. Tesettürün keyfiyeti, yani nasıl ve hangi şekilde olacağı konusunda ayrıntıya girmemiş, örtünün genel hedef ve ölçülerini belirlemiş, hangi şekilde olacağını toplumların örf, âdet ve geleneklerine bırakmıştır.³⁵

³¹ Mehmet Erdoğan, **Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü**, Ensar Neşriyat, İstanbul 2010, s. 572.

³² Apaydın, “Tesettür”, c. XXXX, s. 541.

³³ en-Nûr 24/31.

³⁴ Görmez, “İlahi Dinlere Göre Başörtüsü”, s. 29.

³⁵ Hayreddin Karaman, **Hayatımızdaki İslam I Sorular Cevaplar Dergi Yazıları**, 5. Baskı, İz Yayıncılık, İstanbul 2010, s. 97.

Tesettür, örtünme, engel olma, gizlenme ve perde gibi manalara gelmekle beraber; fikhî bir terim olarak, genel olarak örtünme ve namazda örtünme (setr-i avret) anlamlarında kullanılmıştır. Gerek klasik literatürde gerekse günümüzde özellikle kadının, kendisine nâmahrem olan kimselere karşı örtünmesini ifade anlamında kullanılmaktadır. Örtünmeyi ifade eden ayetler, kadınların tesettür sınırlarını ve ölçülerini belirlemektedir.

B. Hımâr

Hımâr (الخمارة) sözlükte gizlemek, örtmek, saklamak, başörtüsü, sarık gibi anlamlara gelir. Humur, hımâr kelimesinin çoğuludur. Örtmek manasına gelen, ‘hamera-yahmiru’ fiilinden türetilen isimdir. Bu kelime ‘min’ ile kullanıldığında utanmak, hayâ duymak, ‘an’ ile kullanıldığında ise birinden dolayı örtünmek, yüzünü örtmek, evinden dışarıya çıkmamak gibi anlamlara gelir.³⁶ ‘Hamr’ yani içki aklın işleyişini örttüğü için bu adı almıştır. Ayrıca örfte kadının kendisini örttüğü örtü için kullanılır. Kabın kapağını örtmek için de ‘Hammerratü’l inae’ denmektedir.³⁷ Kapların içine zararlı şeylerin girmesini engellemek için örtünmesi, iffetin muhafazası için de ziyet yerlerinin örtünmesi gerekli görülmüştür.³⁸

Fıkıh terminolojisinde ise hımâr, kadınlar için başörtüsü, erkekler için çene altından dolanan başlık anlamında kullanılır.³⁹

Hımâr kelimesinin çoğulu olan ‘humur’ Kur’an’da şöyle geçmektedir:

وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ

“Görünen kısımları müstesna olmak üzere ziyetlerini göstermesinler. Başörtülerini yakalarının üzerine sarkıtsınlar.”⁴⁰

Ayette yakanın örtülmesinden kastedilen, boyun ve göğsün örtülmesidir. Çünkü cahiliye döneminde kadınlar başörtülerini başlarının arkasından bağlardı. Bundan

³⁶ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, c. II, s. 212; Apaydın, “Tesettür”, c. XXXX, s. 539.

³⁷ Rağıb el-İsfehânî, *Müfredât (Kur’an Kavramları Sözlüğü)*, Çev. Abdülbaki Güneş-Mehmet Yolcu, Çıra Yayınları, İstanbul 2010, s. 362.

³⁸ Mahmut Toptaş, *Kur’an-ı Kerim Şifa Tefsiri*, Bağımsız Yayıncılık, İstanbul 2008, c. V, s. 375.

³⁹ Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, s. 192.

⁴⁰ en-Nûr 24/31.

dolayı boğazları ve gerdanları açık kalırdı.⁴¹ Kadınlar boyunlarını, buraları kuşatan saçları, kulak ve gerdandaki takılar gibi ziynetlerini ve bunların takıldıkları yerleri örtünler diye, başörtülerinin uçlarını yakaları üzerine salıvermekle emir olundular. Ayette “örtme” manasında kullanılan “darp” (vurma) kelimesi ile, başörtüsünün uçlarını boyun ve göğse kadar salı verip buraları iyice örtme manası kastedilmiştir.⁴² Aynı ayette geçen “cüyûb” kelimesi ise, “ceyb” in çoğulu olup “yakalar” demektir. Bu da gömlek ya da elbisenin baştan geçirmek için kesildiği yer manasına gelir. Yani gömlek veya elbisenin yakasıdır. Yaka, omuzlarla birlikte elbisenin açık kısmını kapatır. Başörtüsü ise, kadının saçlarını ve başını örten şeye denir.⁴³

Ayette geçen “hımâr” kelimesinin anlamı ile ilgili iki görüş vardır:

Birinci görüşe göre hımâr, başörtüsü demektir ve Arab lügatlerinde; hımâr kelimesinin karşılığı olarak başörtüsü tabiri kullanılır.

Hımâr, kadının kendisiyle başını örttüğü şeye denir. “İhtemerrat mer’etu ve tehammerat” (kadın başörtüsüne büründü ya da bürünür) tabiri ile “Hiye hasenetu himra” (o kokusu hoş olandır) ifadeleri buradan gelmektedir.⁴⁴

Kadınlar başlarını örterler ve saçlarını kapatırlar. Ancak “örtünün uçlarını yakalarının üstüne koysunlar, yüzlerini kapatsınlar” diye bir ifade ayette yoktur. Çünkü yüz örtülmesi gereken yerlerden değildir. Ayetin ifadesine göre bu durumda, sadece kadınların başlarını örtmeleri gerekir.⁴⁵

Asıl itibariyle genel anlamda örtünülen her şeye hımâr denilir. Fakat bu kelime örfte bir kadının kendisiyle başını örttüğü, örtüye isim olmuştur. İnsanın aklî melekelerini işlevsiz bıraktığı için bütün sarhoş edici maddeler (uyuşturucular da dâhil) için de Kur’an’da örfi manada ‘hamr’ kelimesi kullanılmıştır. Sarhoş edici içeceklere ‘içki’ dendiği gibi, su, süt, şurup vb. içeceklerde içilen şey anlamında “içki” denir. Fakat

⁴¹ Ünal, “Hadislerle Göre Kadının Örtünmesi” s. 55; Bardakoğlu, “Cahiliye Döneminde Kadın”, s. 18.

⁴² Fahreddin er-Râzî, **Tefsiri Kebir Mefâtihu’l-Gayb**, Çev. Suat Yıldırım-Lütfullah Cebeci-Sadık Kılıç-Sadık Doğru, Huzur Yayınları, İstanbul 2008, c. XVII, s. 48.

⁴³ Zeki Duman, “**Kur’an’da Örtünmenin Temel Sınırları**”, İslâmiyât, Cilt IV, Sayı 2, 2001, ss. 35-52, s. 44.

⁴⁴ Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, **el-Câmiu li Ahkâmi’l-Kur’ân**, Terceme ve Notlar: M. Beşir Eryarsoy, Buruc Yayınları, İstanbul 2001, c. XII, s. 361.

⁴⁵ Süleyman Ateş, “**İslam’da Tesettür**”, İslam Işığında Kadın, TDV Kadın Kolları Konferans ve Panelleri 1996-97, Ankara 2008, ss. 69-94, s. 70-71.

bunlar için, “meşrubat” sözcüğü kullanılmaktadır. “Falan kişi içki içti” dediği zaman, onun su ya da meşrubat içtiği anlaşılmaz. Bunun gibi ‘hımâr’, kelimesi genel anlamda ‘örtü’ manasına gelse de ayetteki “*Başörtülerini yakalarının üzerine sarkıtsınlar*” ifadesinde geçen ‘hımâr’ başörtüsü anlamına gelmektedir.⁴⁶

Boyutları, şekli ve bağlanma biçimi konusunda farklı yaklaşımlar olsa da ilgili ayette kelimenin başörtüsü anlamına geldiği kesindir. Sünnî ve Şîî, kaynaklarında ‘hımâr’ın yakaya kadar uzanan kadın başörtüsü olduğu açıkça belirtilmektedir.⁴⁷

İkinci görüşe göre hımâr, sadece örtü manasındadır. Bu durumda başın örtülmesi söz konusu değildir. Ayette geçen “*örtülerini yakalarının üstüne koysunlar*” ifadesine, saç örtmek dâhil değildir. Yani bu anlayışa göre saç örtülmesi gereken yerlerden değildir.

Kur’ân’da saçların örtüleceğine dair kat’î herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Kadının ahlâkî örtünme sınırlarına riayet ettikten sonra, dış örtüsünü (cilbab) saçlarını da örtecek şekilde bürünmesinin, kendisinin taciz edilmemesi için daha uygun bir örtünme biçimi olmakla birlikte, bu tavsiyeye uymayan veya uyamayan kadın da dinsiz veya iffetsiz sayılmaz; çünkü Kur’ân’da baş açma yasağı apaçık bir şekilde belirtilmemektedir.⁴⁸

İlgili ayette hiçbir tartışmaya imkân bırakmayan nokta, göğüslerin tamamen kapatılmasıdır. Saçların görünmeyecek şekilde bütünüyle kapatılmasını emreden açıklıkta bir ifade ise burada geçmemektedir. Hımâr kelimesinin geçtiği ayetteki kesin emir göğsün kapatılmasıdır; ancak ayette başörtüsüne de dolaylı bir atıf vardır.⁴⁹

Hımâr kelimesi Kur’ân’da başörtüsü anlamında kullanılmıştır. Çünkü klasik literatürde, kadının başına örttüğü örtü anlamında yorumlar yapılmış; ilk dönemlerden itibaren İslami gelenekte bu şekilde uygulanma zemini bulmuştur. Modern dönemlerde hımârın başörtüsü olmadığına dair bir takım farklı görüşler ileri sürülse de genel anlamda inananlar arasında muteber görülmemiş ve kabul edilmemiştir.

⁴⁶ Duman, “*Kur’an’da Örtünmenin Temel Sınırları*”, s. 44.

⁴⁷ Apaydın, “*Tesettür*”, c. XXXX, s. 541.

⁴⁸ Hüseyin Hatemi, **İlahi Hikmette Kadın**, 4. Baskı, Birleşik Yayıncılık, İstanbul 1999, s. 324.

⁴⁹ Yaşar Nuri Öztürk, **Kur’an’daki İslam**, Yeni Boyut Yayınları, İstanbul 1995, s. 615.

C. Cilbâb

Cilbâb'ın çoğulu olan celâbîb Arap dilinde 'c-l-b' kökünden türemiş bir fiil olup 'çekmek' anlamına gelmektedir. Bu durumda elbise üzerine 'çekilen' bir pardösü, bir pelerin ya da bir dış örtüdür.⁵⁰ Kamîs de denilen cilbab, hıyardan geniş, ridadan küçük olup, milhafa (çarşaf), başörtüsünün üzerinden bürünülen örtü,⁵¹ entari üzerine giyilen giysi, başı ve boynu örten atkı, ferace ve car denilen dış kıyafetin adıdır.⁵² Kadınların, hem başını hem de göğsünü kendisiyle örttüğü geniş örtü, tesettür diye giydikleri farklı elbise türleri vb. şeylerdir.⁵³

Fıkıhtaki anlamına göre ise cilbâb, kadının genişçe olan elbisesi, kadının vücut hatlarını belli etmeyecek şekilde olan geniş bir üst örtüdür.⁵⁴

'Celâbîb' kelimesi ayette şu şekilde geçmektedir:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِمَ أَرَاكُمْ وَبَنَاتِكُمْ وَنِسَاءَ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبٍ ذَلِكَ أَدْنَىٰ أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ

*“Ey Peygamber! Eşlerine, kızlarına ve müminlerin kadınlarına, dışarı çıkarken üstlerine örtü almalarını söyle; bu, onların hür ve namuslu bilinmelerini ve bundan dolayı incitilmemelerini daha iyi sağlar.”*⁵⁵

Ayette geçen celâbîb'in tekili olan cilbâb'a şu anlamlar verilmiştir:

İbn Mes'ud'dan gelen rivayete göre: 'Rida' yani elbisenin üstüne giyilen üst bir elbisedir. Bunun "kinâ" yani başörtüsü olduğu da söylenmiştir. Sahih olan şudur: Cilbâb bütün vücudu örten elbise demektir.⁵⁶

İbn Abbas'a göre kadınların hür olduklarının bilinmesi için tek gözleri hariç, başlarını ve yüzlerini örtmekle emir olundukları elbisedir.⁵⁷

⁵⁰ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, c. II, s. 162.

⁵¹ Faruk Beşer, **“Fıkıh Açısından Avret ve Örtünme”**, Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi 2, İslam'da Kılık-Kıyafet ve Örtünme, İSAV Yayınları, İstanbul 2010, ss. 95-125, s. 115.

⁵² Sevim Asımgil-Merve Şahin, **Kadın Kaleminden Kadın İlmihali**, İpek Yayınları, İstanbul 2005, 365.

⁵³ Komisyon, **“Cilbâb”**, Şamil İslam Ansiklopedisi, Şamil Yayınevi, İstanbul 2000, c. II, ss. 10, s. 10.

⁵⁴ Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, s. 76.

⁵⁵ el-Ahzâb 33/59.

⁵⁶ Kurtubî, *el-Câmiu li Ahkâmi'l-Kur'ân*, c. XIV, s. 187.

⁵⁷ M. Ali Sabunî, **Revâiu'l-Beyân Tefsîru Âyati'l-Ahkâm Mine'l-Kur'ân**, el-Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut 2009, c. II, s. 359.

Taberî'ye göre kadınların evlerinden dışarı çıktıkları zaman giysileri konusunda cariyelere benzememeleri ve kötü kimselerin sözlü sataşmalarına maruz kalmamaları ve şüpheli bakışlardan korunmaları için üstlerine örtmeleri gereken örtüdür.⁵⁸

İbn Kesîr'in "başörtüsü üzerine alınan üstlük"⁵⁹ şeklindeki tarifinden cilbâbın başörtüsü olmadığı ve başörtüsü üzerine alınan ayrı bir örtü olduğu anlaşılmaktadır.

Cilbâbın tarif ve şekli ile ilgili olarak M. Ali Sâysis'in ifadeleri şöyledir:

Selef, cilbabın ne olduğu konusunda birbirine yakın ifadelerle ihtilaf etmişlerdir. Birleştikleri nokta, cilbabın, kadın bedeninin tamamını örten ve bununla beraber yürüdüğü zaman yolunu görme imkânı veren örtü olduğu noktasıdır. Bilinen bir gerçektir ki, cilbab ayeti şeriatın, avreti örtmenin vacibliğini bildiren emri istikrar bulduktan sonra nazil olmuştur. Öyle ise burada emredilen örtme, vacib olan avreti örtmeden fazla bir örtme olmalıdır. Bu nedenle müfessirlerin ifadeleri değişik olsa da, 'cilbab'tan maksadın günümüzde bilinen 'mülâe' yani tek parça çarşaf gibi kadının elbisesi üzerinden örtüldüğü bir dış elbise olduğu noktasında birleşmektedir.⁶⁰

Bu ayetin nüzul sebebi ile ilgili olan rivayete göre, İslam'ın ilk dönemlerinde bazı kadınlar, cahiliyede olduğu gibi gündelik kıyafetleriyle, yani bir entari ve başörtüsüyle dışarı çıktıkları için, cariyelerden ayırt edilemiyorlardı. Bazı gençler def-i hacet için kuytu ve ağaçlıklı yerlere çıkan cariyeleri taciz ettikleri zaman, cariyelerle aynı kıyafeti giyen ve o kıyafetle dışarı çıkan hür kadınları da rahatsız edince, onların hür olduklarının anlaşılabilmesi ve tanınp incitilmemeleri için üzerlerine cilbab olarak dışarı çıkmaları emredildi.⁶¹

İbn Sa'd'ın zikrettiği bir rivayete göre Hz. Peygamberin eşleri, gece def-i hacet için dışarı çıktıkları zaman, münafıklardan bazıları tacizde bulunmuşlardır. Şikâyet edilince ve münafıklara neden böyle davrandıkları sorulunca 'Biz bu tacizi cariyelere

⁵⁸ Muhammed b. Cerîr et-Taberî, **Taberî Tefsiri**, İhtisar ve Tahkik: M. Ali es-Sabunî-Salih Ahmed Rıza, Çev. Mehmet Keskin, Ümit Yayınları, İstanbul Trhz., c. IV, s. 1839-1840.

⁵⁹ İbn Kesîr, **Hadislerle Kur'an'ı Kerim Tefsiri**, Çev. Bekir Karlığa-Bedreddin Çetiner, Çağrı Yayınları, İstanbul 1996, c. XI, s. 5862.

⁶⁰ M. Ali Sâysis, **Tefsîru Ayâtî'l-Ahkâm**, c. IV, s. 52 (Nakleden: Beşer, "Fıkıh Açısından Avret ve Örtünme", s. 117).

⁶¹ Ünal, "Hadislere Göre Kadının Örtünmesi", s. 56.

yapıyoruz' derlerdi. Bu hâdiseler sebebiyle bu ayet inmiştir.⁶²

Bu ayetle, kadınlar, güzelliklerini ve süslerini gizleyerek, cahiliye kadınlarından farklı bir örtünme ile iffetli kimseler olarak tanınmaları ve ahlaksız kimselerin çirkin davranışlarından korunmaları için örtünerek cariyelerden farklı oldular.⁶³

Ebû Hayyan, bu konuda cumhurdan farklı düşünmekte, kadının bütün bedeninin örtünmesi konusunda hür ve cariye ayrımı yapmamakta ve bu konuda Zahirîlerin görüşünü benimsemektedir. Zahirîlere göre, ayette geçen “*nisâu'l-mü'minîn*”den kasıt hür ve cariyelerdir. Cariyelerde eziyete uğramama ve iffetli tanınma konusunda hürler gibidirler; çünkü onlar fitneye daha çok maruz kalmaktadırlar.⁶⁴

Birçok müfessir “*cilbâblarını kendilerine yaklaştırsınlar*” ayetini yüz örtüsü diye yorumlamış, bunun yüzü örtmek için bir kinaye olduğunu; ibarenin yüzü örtmek anlamına gelmediğini kabul etmekle beraber, hür kadınların cariyelerden ayırt edilmesi gerektiği anlamında tefsir etmişlerdir. Ayetin, hür kadınları koruması diğer kadınların incinmelerine, eziyete uğramalarına müsaade etmesi düşünülemez.⁶⁵

Klasik literatürde cilbâb konusunda farklı yaklaşımlar yer alsa da başörtüsü gibi zorunlu olduğu kesinlik kazanmamıştır. Cilbâbın, bir dış kıyafet şeklinde zorunlu olup olmadığı tartışması daha çok modern dönemlerde gündeme gelmiştir. Farklı görüşler ileri sürülmekle birlikte çağdaş İslam âlimlerinin genel yaklaşımı, örtünmenin temel amacı sağlandıktan sonra; ayrıca bir dış kıyafetin (çarşaf vb.) zorunlu olmadığı yönündedir.⁶⁶

Diğer bir çalışmada Ahzâb suresinden sonra inen Nûr suresindeki örtünme ayeti, iffeti korumaya yönelik bir farz olduğu açıklaması geçmektedir. Cilbâb emri ise tacizi önlemeyi hedefleyen geçici bir tedbirdir. Toplumda cariye kalmayınca veya tacizi engelleyecek farklı tedbirler almak mümkün olunca, dışarı çıkarken tesettüre

⁶² Vehbe Zuhaylî, **Tefsîru'l-Münîr**, Çev. Hamdi Aslan-Ahmet Efe-Beşir Eryarsoy-H. İbrahim Kutlay-Nurettin Yıldız, Bilimevi Basın Yayın, İstanbul 2007, c. XI, s. 402.

⁶³ Zuhaylî, *Tefsîru'l-Münîr*, c. XI, s. 403.

⁶⁴ Sabunî, *Revâiu'l-Beyân*, c. II, s. 355; Zuhaylî, *Tefsîru'l-Münîr*, c. XI, s. 403.

⁶⁵ Mutahharî, *Hicâb*, s. 125.

⁶⁶ Apaydın, “*Tesettür*”, c. XXXX, s. 541.

büründükten sonra, hür kadın alameti olarak görülen cilbâb ve benzeri elbiseler giymek gerekli olmaktan çıkmıştır.⁶⁷

Cilbâbın, kullanıldığı dönemler olduğu gibi, günümüzde de bu şekilde cilbâb (çarşaf) giyinen kadınlar mevcuttur. Ancak kadının örtünme şekli zamana ve zemine göre değişiklik göstermektedir. İslam'da bütün özellikleriyle sabit bir örtünme şekli belirtilmemiştir. Kadının örtünmesini sağlayan tesettür veya cilbâb günümüzde de farklı şekillerde uygulanmaktadır.

D. Hicâb

Hicâb, sözlükte perde, kapı, utanmak, sıkılmak, kendini kusurlu bilip insanlar arasından çekilmek, örtünmek, setretmek gibi anlamlara gelir.⁶⁸ Hakka ve hakikate ulaşmaya, ahiret gününde Allah'ı görmeye engel olan perde anlamında hicâb, Kur'an'da yedi ayette geçer ve hepsi perde anlamında kullanılmıştır.⁶⁹

Fıkıh terminolojisinde ise hicâb, kadının örtüsü, yabancılar karşısındaki giyeceği, el, yüz ve ayaklar hariç bütün vücudunu örten elbisenin adıdır.⁷⁰

Perde, kapı gibi anlamlarda kullanılan; hicâb yüz örtüsü veya peçe değildir. Klasik anlayışta hicâbın peçe olduğuna bir delil yoktur. Hicâbın peçe diye anlaşılması kapalı mekânlarda perde, kapı anlamında olan hicâbın açık alana taşınmasının sonucudur. İslami toplumlarda görülen haremlik selâmlık uygulamasında bu algıyla beraber genel örtünme ilkelerinin kapsamının ihtiyat vb. gerekçelerle genişletilmesinin etkisi olduğu söylenebilir.⁷¹

Mutahharî, hicâb kelimesinin “hem örtünmek”, hem de “perde ve engel” anlamına geldiğini söyler. Ancak daha çok perde anlamında kullanıldığından; perdenin örtünme vesilesi olması sebebiyle, hicâb kelimesine de bunun için örtünme anlamı verilmiştir. Her örtünmenin hicab olmadığı, görünüşün perde arkasında tutulması halinde hicâb olarak adlandırıldığını belirtmektedir. Ona göre kadının örtünmesi

⁶⁷ Komisyon, **Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir**, Hazırlayanlar: Hayrettin Karaman-Mustafa Çağrıncı-İbrahim Kâfi Dönmez-Sadrettin Gümüş, DİB Yayınları, Ankara 2006, c. IV, s. 400.

⁶⁸ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, c. II, s. 326; Develioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*, s. 366.

⁶⁹ Mehmet Canbulat, **“Hicâb”**, Dinî Kavramlar Sözlüğü, DİB Yayınları, Ankara 2006, s. 256.

⁷⁰ Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, s. 196.

⁷¹ Apaydın, *“Tesettür”*, c. XXXX, s. 541.

anlamında eski devirlerde ve özellikle fakihlerin tabirinde “setr” kelimesi kullanılır. Hicâb kelimesinin kullanılışı ise yeni bir durumdur. Bu kelimenin kullanılmaya başlanması sebebiyle, İslam’ın kadının perde arkasında bulunmasını, evinde mahpus olmasını ve dışarı çıkmamasını istediğinin zannedildiğini; ancak İslam’ın kararlaştırdığı örtünmenin, kadını eve hapsetmek, dışarı çıkmasını önlemek anlamında olmadığını, böyle bir şeyin İslam için söz konusu olamayacağını söylemektedir.⁷²

Kur’an-ı Kerim’de hicâb kelimesi şöyle geçmektedir:

وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَاسْأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ وَمَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا أَنْ تُنْكِحُوا زُجُوجَهُ مِنْ بَعْدِهِ أَبَدًا إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمًا

*“Peygamber'in eşlerinden bir şey isteyeceğinizde onu perde arkasından isteyin. Bu sayede sizin gönülleriniz de, onların gönülleri de daha temiz kalır. Bundan sonra ne Allah'ın Peygamber'ini üzmeniz ve ne de O'nun eşlerini nikâhlamanız asla caiz değildir. Doğrusu bu, Allah katında büyük şeydir.”*⁷³

Bu ayet, o topluma adâb-ı muaşeret (görgü) kurallarını; özellikle Peygamberin hanımlarına karşı nasıl davranmaları gerektiğini öğretmektedir. Bu ayette geçen ‘hunne’ zamiri Peygamberin eşlerine gider. Çünkü bu ayetlerin muhtevası Peygamber ve ailesiyle ilgilidir; çevresindeki insanların, sahabilerin, Peygamber ailesine karşı ve Peygamber hanımlarının da diğer Müslümanlara karşı nasıl davranmaları gerektiğine dair kurallar getirmektedir. Bazı kimseler Hz. Peygamberin evine izin istemeden girdiği için onları uyararak: “...Peygamberin eşlerinden bir şey soracağınız zaman, perde arkasından sorun.” buyrulmuştur. Burada geçen ‘perde’ ile peçe arkasından sorulması kastedilmiştir. Bunun peçeye alakası yoktur. Çünkü peçenin arkasından sorulmaz. Bundan sonra inen ayette, “...Cilbâblarını almalarını söyle; bu, onların hür ve namuslu bilinmelerini ve bundan dolayı incitilmemelerini daha iyi sağlar”⁷⁴ buyrulmaktadır. O ayette cilbâb kelimesi, bu ayette ise hicâb kelimesi kullanılmaktadır. O halde hicâb başka şeyi, cilbâb ise başka bir şeyi ifade eder. “Hicâb arkasından sorun” ifadesinden kast edilen; Hz. Peygamberin hanımları uygunsuz kıyafet içinde olabilirler diye, Hz. Peygamber (s.a.v) evde yokken, onun evine gireceklere, soru soracaklara, sorularını

⁷² Mutahharî, *Hicâb*, s. 50.

⁷³ el-Ahzâb 33/53.

⁷⁴ el-Ahzâb 33/59.

perde arkasından sormalarını emretmektedir. Buradaki hicaptan kastedilen perdedir, yüz örtüsü (peçe) değildir.⁷⁵

Bu ayetin nüzulüne sebep olarak iki hadise nakledilmektedir:

Birincisi, Hz. Ömer, Hz. Peygamber'in evine girip çıkanlardan bazıları ile ilgili olarak: "Evinize iyiler de kötüler de girip çıkıyor, mü'minlerin annelerine perde arkasında olmalarını emretsen!" dediği ve bunun üzerine hicâb ayetinin nazil olduğu yönündeki rivayettir.⁷⁶

İkincisi, Enes b. Malik (r.a)'ten rivayete göre, şöyle demiştir: Zeyneb binti Cahş Peygamber (s.a.v)'in diğer hanımlarına karşı iftihar ederek şöyle derdi: "Allah ayet indirerek beni Rasûlullah (s.a.v)'e nikahladı ve örtünme ayeti de böylelikle nazil olmuş oldu."⁷⁷

Ayette, Hz. Peygamberin hanımlarının, her türlü fitne ve fesattan uzak kalmalarını sağlamak ve birtakım kendini bilmezlerin dedikodularından emin olmaları için bundan sonra yabancılarla perde arkasından görüşüp konuşmaları emredilmiştir.⁷⁸

Kadı İyaz diyor ki:

"Hicap farızası, mü'minlerin anneleri olan peygamberin pak zevcelerine mahsustur. İhtilafsız onlar ellerini ve yüzlerini örtmekle mükelleftirler. Şehadet için veya başka şeyler için olsun açmaları caiz değildir. Zaruret olmadığı takdirde örtülü bile olsalar şahıslarının belirmemesi gerekir."⁷⁹

Ayette geçen Hz. Peygamberin eşlerine ancak bir 'perde' veya 'pencere' arkasından yaklaşılması emri, Hz. Peygamberin birçok sahabesinin yaptığı gibi lafzî

⁷⁵ Ateş, "İslam'da Tesettür", s. 70-71.

⁷⁶ Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî, **el-Câmiu's-Sahîh**, Nikâh 92, Dâru İbn Hazm, Beyrut 2010.

⁷⁷ Ebu Abdurrahman Ahmed b. Şuayb en-Nesâî, **Sünen**, Nikâh 26, Dâru İbn Hazm, Beyrut 2010.

⁷⁸ Komisyon, *Kur'an Yolu*, c. IV, s. 397.

⁷⁹ Nasıruddin Elbanî, **Hicâbü'l-Mer'eti'l-Müslime fi'l-Kitâb ve's-Sünne**, Mektebü'l-İslamî, Beyrut 1987, s. 57.

anlamıyla yorumlanabileceği gibi, ‘mü’minlerin anneleri’ne gösterilmesi gereken derin saygıyı ifade eden mecazî anlamıyla da yorumlanabilir.⁸⁰

Buradaki hicâb, kadınların yüzlerine ve vücutlarına ait değil; belki hürmetlerine ve hukuklarına aittir. Yani bu hicâb maddi değil belki hürmet, şeref ve ismet hicâbıdır. Hanımlara hürmet etmek ve açılıp saçılmaktan saklamak maksadıyla hanımların evleri ve odaları ismet haremi kılınmış; oralara yabancıların izinsiz girmeleri yasaklanmış ve yabancılarla olan ilişkilerine bir sınır konulmuştur.⁸¹

Hicâb ayetini yorumlayanlar, hep bu ayeti kastetmişlerdir (delil göstermişlerdir). Bu ayetteki hicâb emri, açıklamaya çalışılan tesettür konusunun dışındadır. Tesettür emrinden ayrı bir konuyu ele alan bu ayette anılan emirler, ailevi ilişkiler ve davranışlar hakkında olup başkalarının evlerinde dikkat edilmesi gereken kurallardır. Bu emre göre; erkek, kadınların bulunduğu yerlere girmemeli ve ihtiyacı olan bir şey almak isterken perde arkasından seslenmelidir. Bu sorunun, fıkıh teriminde ‘hicâb’ değil de ‘setr’ olarak geçen ‘tesettür’ konusuyla hiçbir ilgisi yoktur.⁸²

Kur’an’da hicâb kelimesiyle kastedilen kadının örtünmesi, kendini erkeklerden gizlemesi ve toplumdan soyutlaması anlamında yüz örtüsüyle alakalı bir örtünme değildir. Bilakis Hz. Peygamberin eşleriyle alakalı olan ve özellikle onların saygınlıklarının korunması için onlardan bir şey istendiği veya sorulduğu zaman perde arkasından konuşulması veya istenmesi durumudur.

E. Nikâb (Peçe / Burka)

Nikâb kelimesi sözlükte yüzü gizlemek için kullanılan örtü, burun üzerindeki örtü, yüz örtüsü, peçe ve perde,⁸³ başörtüsü, yaşmak gibi manalara gelir.⁸⁴ Kadınların sokakta gezerken yüzlerine örttükleri seyrek dokunmuş örtüdür. Kovandan bal alırken yüze geçirilen ince tel kafese de nikâb denilmiştir. Peçe kelimesi İtalyanca ‘pezzeto’ dan

⁸⁰ Muhammed Esed, **Kur’ân Mesajı**, Çev. Cahit Koytak-Ahmet Ertürk, İşaret Yayınları, İstanbul 1999, c. II, s. 864.

⁸¹ Musa Carullah, **İslam Şariatının Esasları Değişkenler ve Sabiteler**, 1. Baskı, Haz. Hatice Görmez, Kitabiyat, Özkan Matbaacılık, Ankara 2002, s. 39.

⁸² Mutahharî, *Hicâb*, s. 119.

⁸³ İbn Manzûr, *Lisâni’l-Arab*, c. VII, s. 465.

⁸⁴ Komisyon, **Yeni Kâmus (Arapça Türkçe)**, Hazırlayanlar: Bekir Topaloğlu-Hayrettin Karaman, Nesil Yayınları, İstanbul 1996, s. 448.

alınmıştır. Peçelemek, bir şeyi belli olmaması için örterek gizlemek demektir.⁸⁵ Kadınların, sadece bir göz açık kalacak şekilde veya her iki göz açık kalacak şekilde yüzlerini örtükleri örtüye nikâb denilmiştir.⁸⁶

Fıkıh terminolojisinde ise nikâb, peçe ve yüz örtüsü anlamında kullanılır.⁸⁷

Topluluk, kalabalık manasına gelen, “hımâr-humâr-humre” kelimeleri kalabalığa karışmak, dolayısıyla ‘dikkat çekmemek suretiyle kendini gizlemek’ demektir. Humre kelimesi ayrıca, ‘namaz kılan kişinin secde edeceği yere yüzünü toz topraktan korumak üzere koyduğu küçük hasır’ karşılığında kullanılır ki, ‘korumak ve perdelemek’ anlamına gelir. Hımârı, ‘yüz örtüsü-peçe’ manasında yorumlayan bazı âlimler muhtemelen bu kullanımdan etkilenmiştir.⁸⁸

Hanım sahabilerin, yüzlerini örttükleri açık olarak nakledilmemiştir, bu konuda bir icma’ın varlığından söz edilemeyeceği gibi; peçe örtmenin farz veya sünnet olduğuna dair delil de bulunmamaktadır. Tesettürle ilgili ayetlerde bir açıklık yoktur.⁸⁹

Konuyla ilgili ayette şöyle buyrulmaktadır:

“وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا” / *Görünen kısımları müstesna olmak üzere ziynetlerini göstermesinler.*⁹⁰ Bu ayete göre, kadının yüzünün ziynet ve güzellik yeri olduğu düşünülmüş ve örtülmesinin gerekip gerekmediği İslâm hukukçularınca tartışılmıştır.⁹¹

Ayette istisna edilen ve açılması noktasında cevaz verilen yüz ve eller konusunda şu tespitler yapılmıştır:

1) Bir erkeğin evleneceği kimseyi bilmesi ve karar vermesi evleneceği kadının yüzünü görmesi ona bakması evliliğin sıhhati açısından önemlidir.

2) Herhangi bir alışverişin geçerliliği için alıcı ve satıcının kimler olduğunun

⁸⁵ Hamdi Döndüren, “Peçe”, Şamil İslam Ansiklopedisi, Şamil Yayınevi, İstanbul 2000, c. VI, ss. 336-337, s. 336.

⁸⁶ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, c. VII, s. 468.

⁸⁷ Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, s. 456.

⁸⁸ Apaydın, “Tesettür”, c. XXXX, s. 539.

⁸⁹ Döndüren, “Peçe”, c. VI, s. 336.

⁹⁰ en-Nûr 24/31.

⁹¹ Döndüren, “Peçe”, c. VI, s. 336.

bilinmesi, tarafların birbirini tanınması ve bu alışverişin sıhhati için önem arz etmektedir.

3) Dava görülürken mahkemeyi yürüten hâkimin davasını yürüttüğü kimseleri bilmesi hükmün geçerliliği açısından önemlidir.

4) Şahitlik yapacağı zaman kadına bakılabilir. Çünkü kimlerin şahitlik yaptığını bilmesi şahitliğin sıhhati açısından önemlidir.

5) Eğitim-öğretim esnasında eğitimin kime verildiğinin bilinmesi gerekliliktir.

6) Doktor muayene ettiği hastayı bilmeli ve ona göre tedavi etmelidir.

7) Kadın yanma, boğulma ve daha başka tehlikelere maruz kalırsa, kurtarılması için vücuduna bakmak caizdir.⁹²

Yukarıdaki maddeler önem taşımaktadır. Çünkü sayılan nedenlerden dolayı, kadının yüzünün açılması zorunlu hale gelmektedir. Aksi takdirde bu durumlar hayatı zorlaştıracak ve sıkıntıya yol açacaktır.

F. Türban

Türban kelimesi sözlükte baş veya fes, kavuk gibi bir iç şapkanın üzerine sarılan uzun başörtüsüdür. 1982'den önce yayınlanan hiçbir Türkçe sözlükte bulunmayan bir kelimedir. Fes veya kavuk üzerine sarılan türbanın Türkçe karşılığı sarıktır. İslâmî kaynaklarda kadınların kullandıkları başörtüsüne türban denilmemektedir.⁹³

“Araplarda Elbise İsimlerinin Ayrıntılı Sözlüğü” adlı eserin ‘İmame’ maddesinde kelimenin karşılığı türban olarak belirtilmektedir. İspanya’da ulemanın türban giydikleri, Peygamber neslinden gelen şeriflerin ‘yeşil türban’ kullandıkları, Şark’da erkek mevtanın mezar taşlarına, kadınlarınkinden ayırt etmek için türban yontulduğu ve türbanın erkeklere mahsus bir başlık olduğuna işaret edilmektedir. Kadınlar için türban kelimesi kullanılmamaktadır.⁹⁴

⁹² İbrahim Canan, **Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi**, Akçağ Yayınları, Ankara 1998, c. IV, s. 139.

⁹³ <http://www.hayrettinkaraman.net/yeniler.htm> (02.09.2012).

⁹⁴ Mehmed S. Hatiboğlu, **“Tesettürden Türbana”**, İslâmiyât, Cilt IV, Sayı 2, Ankara 2001, ss. 7-10, s. 8.

“Fransızca Türkçe” isimli sözlükte türban kelimesinin karşısında; sarık, kavuk, imame kelimeleri bulunmaktadır. Sarık sarmak, kelimesine türban giymek, Müslüman olmak karşılığı verilmektedir. Bugün siyaset ve medya mensubu aydınlar, erkeklere mahsus olan türbanı kadın başörtüsü yerine kullanmaktadır. Türban ise erkek başlığıdır, kadın değil. Bu başlık erkeklere mahsus olup halen imamların ve Diyanet İşleri Başkanının taktığı bir nevi türbandır.⁹⁵

Müslüman ve Sih toplumlarında kullanılan türban, genellikle Asya ülkelerinde yaygındır. Türban İslam kültürü açısından önemli bir motiftir. Şii liderler arasında yaygındır. Sudan’da takılan türban toplumsal statü göstergesidir. Osmanlılarda türbanın adı sarıktır. Günümüzde türbanın, başörtüsü olarak kullanılması⁹⁶ kimilerine göre “okumuşları ve şehirli kızları başörtülülerden ayırıp simgeleştirerek” mahkûm etmek isteyenlerin iddiasıdır.⁹⁷

Türban, sadece saçları kapatan bir örtünme şeklidir. Boyun ve gerdanı açıkta bırakan bir örtünme şekli olduğu için; Kur’an’da kadınlar için belirtilen tesettürün bu örtüyle gerçekleşmediği kabul edilmiştir.⁹⁸

G. Ziyet (Süs)

Ziyet kelimesi sözlükte güzelliği artıran, süslemek, bezemek, donatmak, güzelleştirmek manalarına gelen “zâne-yezînü-zeyn” fiilinden türemiştir. Ziyet kadının giyiminde, mücevher gibi takılarla süslenmesi anlamında kullanılır.⁹⁹

Ziyet, ister doğuştan olsun ister yapma olsun insanları başkalarının gözünde süsleyen ve güzelleştiren şeylerdir. Çekici elbiseler ve kadınların genellikle kullandığı baş, yüz, el, ayak vs. süslerini içine alır ve modern manada ‘makyaj’ sözcüğüyle ifade

⁹⁵ Hatiboğlu, “*Tesettürden Türbana*”, s. 8.

⁹⁶ Türban, başörtüsünün kamusal alanda görünür hale gelmesinin bir ifadesi olmuştur. Ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Necdet Subaşı, “**80’li Yıllarda Örtünmenin Anlamı**”, İslâmiyât, Cilt III, Sayı 2, Ankara 2000, ss. 61-70, s. 66.

⁹⁷ <http://www.hayrettinkaraman.net/yeniler.htm> (02.09.2012).

⁹⁸ Hasan Çalışkan, **Örtünme ve Çıplaklık**, Serhat Kitabevi, Konya 2010, s. 122.

⁹⁹ İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arab*, c. IV, s. 451; İsfehânî, *Müfredât*, s. 469; Develioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*, s. 1188; Duman, “*Kur’an’da Örtünmenin Temel Sınırları*”, s. 42.

edilebilir.¹⁰⁰

Ziynet kelimesi Kur'an-ı Kerim'de pek çok ayette bu anlamlarda kullanılmıştır.¹⁰¹

Konumuzla ilgili ayette şöyle buyrulmaktadır:

"وَلَا يُدِينَنَّ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهُ" / *Süslerini, kendiliğinden görünen kısmı müstesna, açmasınlar.*¹⁰²

Ayette geçen ziynet kelimesiyle ilgili şunlar söylenmiştir:

İbn Mes'ud'a göre ziynetin görünen kısmı olan elbisedir.

İbn Abbas'a göre sürme ve yüzüktür. Said b. Cübeyr de aynı görüştedir.

Dahhak'a göre ise yüz ve ellerdir.

Misver b. Mahrem'e göre bilezik, yüzük ve sürmedir.¹⁰³

Râzî'ye göre, ziynet sözcüğü hem yaratılıştan olanlara hem de sonradan elde edilen yapma süslere delalet eder.¹⁰⁴

Elmalılı'ya göre doğal olan güzelliklere ziynet denilmekten çok 'cemal' denilmesi daha yaygın ve ziynet tabiri yapma şeylerle süslenen eşyalarda meşhur olmakla beraber; "زَيْنٌ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَيْنِ وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ" / *Kadınlardan, oğullardan, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüşten aşırı sevgi ile bağlanılan bu gibi şeyler insanlar için bezenip süslendi.*¹⁰⁵ Ayetinde geçen 'ziyinet' kavramı hem yaratılıştan mevcut olan süsleri, hem de sonradan elde edilen süsleri ifade eder.¹⁰⁶

Ziynet, bir şeyin zatında var olan güzellik, lekesizlik, kusursuzluk, bunun zıddı

¹⁰⁰ Ebu'l-A'lâ Mevdudî, **Tefhimu'l-Kur'an (Kur'an'ın Anlamı ve Tefsiri)**, Çev. Muhammed Han Kayanî-Yusuf Karaca-Nazife Şişman-İsmail Bosnalı-Ali Ünal-Hamdi Aktaş, İnsan Yayınları, İstanbul Trhz., c. III, s. 525.

¹⁰¹ Örnek olarak bkz. el-Ahzâb 33/28; el-Kasas 28/60; Fussilet 41/25. Hüseyin Muhammed Fehmi eş-Şafî, **ed-Deflü'l-Müfehres li Elfâzi'l-Kur'ani'l-Kerim**, Dâru'l-İslamiye, Kahire 2002, s. 464-465.

¹⁰² en-Nûr 24/31.

¹⁰³ Ebü'l-Ferec Cemaleddin Abdurrahman b. Ali İbnü'l-Cevzî, **Zâdü'l-Mesîr Fî İlmi't-Tefsîr**, Çev. Abdülvehhab Öztürk, Kahraman Yayınları, İstanbul 2009, c. IV, s. 371.

¹⁰⁴ Râzî, *Tefsiri Kebir*, c. XVII, s. 46.

¹⁰⁵ Âl-i İmran 3/4.

¹⁰⁶ Elmalılı M. Hamdi Yazır, **Hak Dini Kur'an Dili**, Azim Dağıtım, İstanbul Trhz., c. VI, s. 14.

olan ‘şeyn’ ise bir şeyin zatındaki süsü ve güzelliği bozan leke ve kusur demektir. Kadın ve erkeğin ferclerine sev’e denmesi, bunların bedensel ziynete bir leke gibi görünmesindedir. Bu sebeplerle çıplaklık, başka bir ifadeyle mahrem yerlerin açık olması şeyn’dır. Onu bozan zati bedensel güzelliğe hanel getiren, bir kusurdur, lekedir, çirkinliktir. Elbise ise bu çirkin yerleri örttüğü için ziynet kabul edilmiştir.¹⁰⁷

Ziynet konusu üzerinde ikinci bölümde ayrıntılı olarak durulacaktır.

H. Teberrüc

Teberrüc kelimesinin aslı olan “b-r-c” fiili, ortaya çıktı, göründü, yükseldi anlamında kullanılır. Kadının teberrücü ise süs ve güzelliklerini erkeklere sergilemesi, teşhir ederek gösteriş yapması anlamına gelir.¹⁰⁸ “Burûcu müşeyyede (açılarak gözlere açık vaziyette görülmek), yüksek burçlar ile “burûcu’s-semâ’ ve’l-esvâr” (semaların ve surların burçları) tabiri buradan gelmektedir. Yani onları örtecek bir perde ve engelin olmaması demektir.¹⁰⁹

İslam âlimleri teberrücü iki şekilde tarif ederler:

1) Kadınların kullandıkları örtüyü bağlamayarak; kulakları ve gerdanlarını açmalarıdır. Teberrüc örtülü çıplaklığın diğer adıdır.

2) Cinsel yönden ilgi çekmek için kadınların, erkekler karşısında arzı endam etmeleri ve salınarak yürümeleridir.¹¹⁰

Kur’an’da genel anlamda giyinme “libâs” kelimesiyle ifade edilir ve ‘tesettürün’ karşısında “teberrüc” kelimesine atıf yapılır. “Dikkat çekme ve kendini gösterme” demek olan teberrüc,¹¹¹ kadının yaratılışında var olan ve sonradan edindiği güzelliklerini uygun olmayan yerlerde teşhir etmeye çalışması anlamında kullanılır.

¹⁰⁷ Duman, “Kur’an’da Örtünmenin Temel Sınırları”, s. 42.

¹⁰⁸ İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arab*, c. I, s. 223.

¹⁰⁹ Kurtubî, *el-Câmiu li Ahkâmi’l-Kur’ân*, c. XII, s. 477.

¹¹⁰ Ali Rıza Demircan, **İslam’a Göre Cinsel Hayat**, 4. Baskı, Eymen Yayınları, İstanbul 1985, s. 73.

¹¹¹ Apaydın, “*Tesettür*”, c. XXXX, s. 539.

Bu konuda Kur'an'da yaşlı kadınlara verilen ruhsat¹¹² ve Hz. Peygamber'in eşleriyle ilgili ayetlerde geçer.¹¹³

Hız. Peygamber'in eşleriyle ilgili olan ayette şöyle buyrulmaktadır:

وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَىٰ وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ وَآتِينَ الزَّكَاةَ وَأَطِعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا

“(Ey Peygamber eşleri) Evlerinizde oturun; eski câhiliye’de olduğu gibi açılıp saçılmayın; namazı kılın, zekâtı verin, Allah'a ve Peygamberine itaat edin. Ey Peygamberin ev halkı (ehl-i beyt)! Şüphesiz Allah sizden kusuru giderip sizi tertemiz yapmak ister.”¹¹⁴

Ayette geçen ‘teberrüc’ ile ilgili olarak şu açıklamalar yapılmıştır:

Mücâhid, Katâde ve İbn Ebi Nuheyc’e göre cilveli ve endamlı yürümektir.

Mukâtil’e göre kadının gerdanlıklarını, küpelerini ve göğsünü göstermesidir.

Müberred’e göre kadının gizlenmesi gereken yerlerini açığa vurmasıdır.

Ebû Übeyde’ye göre kadının erkeklerin dikkatini çekmek için vücudunu ve elbiselerini göstererek kendisini teşhir etmesidir.¹¹⁵

Ayette geçen ‘teberrüc’ ile kastedilen, cahiliye âdetine uygun süslenme, kadının güzelliklerini, yabancıların şehvetlerini tahrik edecek şekilde göstermesidir.¹¹⁶ İlk cahiliye kadınları gibi açılıp saçılmama uyarısından, cahiliye kadınlarının başörtüsü kullandıkları anlaşılmaktadır; fakat örtüyü enselerine bağlardı, yakaları açılarak zinetleri görünürdü.¹¹⁷

¹¹² İkinci Bölüm’deki “Tesettürde Ruhsat” başlığına bakınız.

¹¹³ en-Nûr 24/60; el-Ahzâb 33/33; Faruk Beşer, **Hanımlara Özel Fetvalar**, Nün Yayıncılık, İstanbul 2010, s. 347.

¹¹⁴ el-Ahzâb 33/33.

¹¹⁵ Mevdudî, *Tefhimu'l-Kur'an*, c. IV, s. 413.

¹¹⁶ Muhammed Rıza, **et-Teberrüc (el-Hicâb)**, Mektebetü'l-Hidâye, Beyrut 1991, s. 40-41.

¹¹⁷ Duman, “*Kur'an'da Örtünmenin Temel Sınırları*”, s. 45.

Teberrücün içine fark edilmek için parfümlenmek (kokulanmak), erkeklerin dikkatini çekmek için bilezikleri oynatarak ses çıkarmak ve topuk sesini yansıtan yüksek topuklu ayakkabı da dâhil edilebilir.¹¹⁸

Zehebî bu konuda şöyle demektedir:

Kadının tell'in edilmesi gereken fiilleri şunlardır:

- 1) Ziyet unsuru olan altın, inci ve benzeri süs takılarını, örtüsünün altından dışarı çıkarıp göstermesi
- 2) Misk ve anber gibi benzeri koku saçan şeyleri evden, dışarı çıkarken sürünmesi ve kokusunun yayılması
- 3) İpekli ve süslü elbiseler giyerek, süslerini göstererek dikkat çekmesi, eteklerini genişletip yerden süründürmesi

Bütün bunları Allah Teâlâ, cahilî süslenme saymaktadır. Bu gibi hareketleri yapanlara dünya ve ahirette buğz etmektedir. İslam bu mevzularda o kadar sıkı davranmıştır ki cahili hareketleri hırsızlık, şirk ve zina gibi büyük günahlar derecesine yükseltmiştir. Kadınlar Hz. Peygamber (s.a.v)'e biat ederlerken cahili adetlere dalmayacaklarına dair söz vermişlerdir.¹¹⁹

Cahiliye kadınları, ayak bileklerine halhal gibi ziynetler takarlar, sokakta yürürken, dikkat çeksin diye ayaklarını yere vururlardı. Bunun yasaklanması örtünmenin amacı bakımından manidardır. Çünkü karşı tarafın ilgisini cinselliğe çekmemek gerekir. Bir kadın örtülü olduğu halde sesi, kokusu, tavrı ile de dikkat çekebilir. Hatta bazen ses daha etkili olur ve kadın, ayakkabısının topuğunu yere vurarak erkeği bu sesle tahrik edebilir.¹²⁰

Kadınların, yaşlı bile olsalar yabancı erkeklere karşı ziynetlerini ve güzelliklerini göstermeleri, bunu teşhir etmeleri haram kabul edilmiş ve yasaklanmıştır. Kadınlar, genç veya yaşlı olsunlar giyinmelerinde, konuşmalarında, hal ve

¹¹⁸ Demircan, *İslam'a Göre Cinsel Hayat*, s. 73.

¹¹⁹ Ebû Abdullah Şemseddin Ahmed b. Osman ez-Zehebî, **Kitâbü'l-Kebâir**, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, s. 146-147.

¹²⁰ Komisyon, *Kur'an Yolu*, c. IV, s. 74; Sabunî, *Revâiu'l-Beyân*, c. II, s. 141.

hareketlerinde, özellikle yabancıların, kendisine nâmahrem olanların yanında, dikkatli olmaları, tesettüre riayet etmeleri, tutum ve davranışlarıyla takvaya uygun davranmaları tavsiye edilmiştir.

İ. Avret

Avret sözlükte, şüpheli ve tehlikeli yer,¹²¹ sınır boyları, muharebe alanlarındaki gedik, başkalarının önünde açılmasına cevaz verilmeyen,¹²² insanın göstermesi ayıp olan uzuvları gibi anlamlara gelmektedir.¹²³

Vücutta örtülmesi gereken yerler anlamının dışında İslam kadınının bir vasfi olarak ‘avrat’, kadın manasında da kullanılmıştır.¹²⁴ Kadının görülmesi ya da sesinin duyulmasıyla fesat vaki olabileceği için avrettir denilmiştir.¹²⁵

Avret kelimesi sözlük anlamında Kur’an’da iki defa ve aynı ayet içinde tekil şekliyle geçer: “ يَفُولُونَ إِنَّا بِيُونْتَنَا عَوْرَةٌ وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ / ... Gerçekten evlerimiz (düşmana) açıktır (avret) derler; oysa evleri açık değildi.”¹²⁶ Terim anlamına yakın manada şu iki yerde çoğul kullanılmıştır: “ ثَلَاثُ عَوْرَاتٍ / ... (Sizin açık bulunabileceğiniz) üç vakit...”¹²⁷, “ عَوْرَاتِ النِّسَاءِ / kadınların mahrem yerleri...”¹²⁸ Hadislerde daha çok geçer ve terim anlamında kullanılır.¹²⁹

Utandırılan ve hayâ edilen şeye; ayrıca gece uykuya yatılan ve seher vaktinden önce uyanılan saate de dinî örfte avret denilmiş; öğle ve öğle uykusu zamanına da bu isim verilmiştir. Bu vakitlerde uyku ve başka sebeplerle insan, açık bulunabilir bu nedenle özel mekânlara izinsiz ve habersiz girilmemesi İslam adabından görülmüştür.¹³⁰

Fıkıh terimi olarak avret: İnsanın çekindiğinden veya utandığından dolayı

¹²¹ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, c. VI, s. 516.

¹²² Durak Pasmaz, “Avret”, Şamil İslam Ansiklopedisi, Şamil Yayınevi, ss. 238-239, c. I, s. 238.

¹²³ Isfehânî, *Müfredât*, s. 739.

¹²⁴ Komisyon, “Avret”, İslam Ansiklopedisi, MEB Devlet Kitapları, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1970, ss. 28, II, s. 28.

¹²⁵ Beşer, “Fıkıh Açısından Avret ve Örtünme”, s. 95.

¹²⁶ el-Ahzâb 33/13.

¹²⁷ en-Nûr 24/58.

¹²⁸ en-Nûr 24/31.

¹²⁹ Mehmet Şener, “Avret”, DİA, TDV, İstanbul 1991, ss. 125-126, c. IV, s. 125.

¹³⁰ Abdullah Yeğin, *Yeni Lûgat (İslamî-İlmî-Edebî-Felsefî)*, Hizmet Vakfı Yayınları, İstanbul 1992, s. 42.

örttüğü yer, edep yerleri, namaz esnasında ve bir yabancı karşısında örtmesi gereken, açılması ve bakılması haram olan yerleridir.¹³¹

Kur'an'da avret yerlerinin örtülmesi gerektiğine şu şekilde işaret edilmiştir:

"يَا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُؤَارِي سَوْآتِكُمْ وَرِيشًا" / *Ey Ademoğulları! Ayıp yerlerinizi örtecek giyimlikle sizi süsleyecek elbiseler indirdik...*¹³² Ayetin anlamı sizin için avret yerlerinizi örtecek elbiseler yarattık demektir. Ayette geçen 'sev'at' kelimesi, erkeğin ve kadının avret mahallidir. Açılması, ortaya çıkması, insanı mahcûb ettiği için, ona bu ad verilmiştir.¹³³

Ayette geçen 'libâs' kelimesi ayıp yerleri örtmek için giyilen, 'riş-riyaş' ise dış görünüşü güzelleştiren giyeceklerdir. Ayıp yerlerini örtecek kadar elbise giyinmek elzem olan bir davranış, dış görünüşü güzelleştiren giyecek ise insan için tamamlayıcı bir unsurdur.¹³⁴

Giyinme ve örtünme insanın, insan olmasından kaynaklı bir davranış biçimidir. Avret yerlerini örtme duygusu, insana ilham edilmiş ve Allah'ın yarattığı maddelerden dış etkenlere karşı koruyucu ve hayâ organlarını gizlemek üzere bir örtü yapması tavsiye edilmiştir.

J. Mahrem

Mahrem kelimesi sözlükte hürmet edilen, saygı değer olan şey¹³⁵ dinin müsaade etmediği, kişilerin özel hallerine ait olan şey gibi anlamlara gelir.¹³⁶

Fıkıh terimi olarak, kendileriyle evlenilmesi dinen yasaklanmış bulunan belli derecelerdeki akrabaya mahrem denilir.¹³⁷

¹³¹ Hatîb eş-Şirbini, **Muğni'l-Muhtâc**, 3. Baskı, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 2007, c. I, s. 287; Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, s. 38.

¹³² el-A'râf 7/26.

¹³³ Râzî, *Tefsiri Kebir*, c. IV, s. 125.

¹³⁴ İbn Kesîr, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, c. VI, s. 2928; Zuhaylî, *Tefsîru'l-Münîr*, c. IV, s. 462.

¹³⁵ Komisyon, *Yeni Kâmus*, s. 60.

¹³⁶ Şemseddin Sami, **Kâmus-i Türkî**, 6. Baskı, Çağrı Yayınları, İstanbul 1996, 1299; Yeğin, *Yeni Lûgat*, s. 375.

¹³⁷ Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, s. 336.

Farsça bir terkip olan “nâmahrem” kelimesi aralarında evlenme yasağı bulunmayan kişiler demektir. Kur’an-ı Kerim’de geçmeyen “mahrem” kelimesi, hadislerde hem sözlük hem terim anlamında kullanılır. Birbirinin mahremi olan kimselerle ilgili dinî hükümlerde nâmahrem kişiler arasındaki ilişkilere göre bazı farklılıklar vardır. İslam âlimleri kadının örtünmesinden, karşı cinse bakmasından ve kadına göre mahrem sayılan kişilerden bahseden Nûr suresi 31. ayetten¹³⁸ hareketle bir arada yaşamanın getirdiği bazı mecburiyetler ve mahrem olan akrabalar arasında fitrî olarak şehvet duygusunun bulunmadığı gerekçesiyle mahrem olmayanlara göre daha esnek yaklaşmışlardır.¹³⁹

Mahremlilik fitne korkusu olmadıkça, yakın akrabaların gerektiğinde yalnız başına kalmalarını, birlikte yolculuk yapmalarını ve tesettürsüz olarak yani baş, kol ve ayakları örtüsüz olarak görüşmeyi mümkün kılar. Nûr suresi 31. ayette sayılanlardan her biri diğerinin yanına, nâmahremin yanına çıkarken giyilmesi gereken dış elbise ve başörtüsünü örtünmeksizin çıkabilirler.¹⁴⁰

İslâm dini, kadın ve erkek ilişkilerinde, insan yaratılışına en uygun olan ölçüleri belirlemiş, gayr-i meşru ilişkileri önleyici tedbirleri almıştır; aile fertleri olarak yaşamak zorunda bulunan yakın akrabalar arasında fitrî olarak evlenme yasağı koyarak yakınlar arasında vazgeçilmez mahrem bir alan belirlemiştir. Evlenmeleri mümkün ve caiz olan yabancı erkek ve kadınların aralarında da bir takım ölçüler belirlemiş ve mahremiyete uygun davranılması istenmiştir.¹⁴¹

¹³⁸ en-Nûr 24/31: وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ رُءُوسِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ آبَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي أَخْوَانِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوْ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولِي الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَىٰ عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلَا يُضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

“Mümin kadınlara da söyle: Gözlerini bakılması yasak olandan çevirsinler, iffetlerini korusunlar. Süslerini, kendiliğinden görünen kısmı müstesna, açmasınlar. Başörtülerini yakalarının üzerine salsınlar. Süslerini kocaları veya babaları ve kayınpederleri veya oğulları veya kocalarının oğulları veya kardeşleri veya erkek kardeşlerinin oğulları veya kız kardeşlerinin oğulları veya Müslüman kadınları veya cariye veya erkekliği kalmamış hizmetçiler, ya da kadınların mahrem yerlerini henüz anlamayan çocuklardan başkasına göstermesinler. Gizledikleri süslerin bilinmesi için ayaklarını yere vurmasınlar. Ey inananlar! Saadete ermeniz için hepiniz tövbe ederek Allah'ın hükmüne dönün.”

¹³⁹ Salim Öğüt, “Mahrem”, DİA, TDV, Ankara 2003, c. XXVII, ss. 388-389, s. 388.

¹⁴⁰ Komisyon, “Mahrem”, Şamil İslam Ansiklopedisi, Şamil Yayınları, İstanbul 2000, c. V, ss. 82-84, s. 82.

¹⁴¹ Komisyon, “Mahrem”, s. 82.

İslam dini, gündelik hayatta ister kadın olsun ister erkek olsun toplumun bireyleri arasında gerek sosyal hayatta gerekse toplumun küçük bir nüvesi olan aile hayatında bir takım kurallar belirlemiş ve bu kurallara uygun davranılması için gerekli tedbirleri almıştır. Sağlıklı nesillerin yetişmesini sağlamak amacıyla mahremiyete dikkat edilmesi hususunda mahrem olanlar ve olmayanlar arasında uyulması gereken kurallar ve sınırlar konusunda titizlik göstermiştir.

II. İSLAMDA TESETTÜR

A. Kur'an Ve Sünnette Tesettür

Kur'an-ı Kerim'de kadınlara ve erkeklere bakışları sakındırmak, iffeti korumak, avret ve ziynet yerlerini örtmek için ayrı ayrı emirler verilmiştir:

قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَى لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ

“Mümin erkeklere söyle: Gözlerini bakılması yasak olandan çevirsinler, mahrem yerlerini, korusunlar. Bu, onların arınmasını daha iyi sağlar. Allah yaptıklarından şüphesiz haberdardır.”¹⁴² İnsanları tahrik eden en önemli etken bakışlardır. Göz görünce şehvet düşüncesi uyanır ve insanı zinaya sürükleyebilir. Haram bakışlardan korunmakla, kalp ve ruh korunmuş olur. Gözleri sakındırmak ve ırzı zinadan korumak emredilmiştir.¹⁴³

İslam dini erkeklere kadınlardan önce ahlaki bir buyruk getirmiştir; kadının örtünme bakımından erkekten daha fazlası ile yükümlü olmasının sebebi erkeğin, yaratılışı icabı gözünü haramdan sakınma hususunda daha zayıf durumda olmasına bağlıdır. Çünkü erkek bakarak daha çabuk ve daha kolay tahrik olabilmektedir.¹⁴⁴

Bir erkeğin yabancı bir kadına bakışıyla, bir kadının yabancı bir erkeğe bakışındaki yasaklama farklıdır. Erkekten bulunan sahip olma ve elde etme duygusu sebebiyle bu yasaklama erkekler açısından daha şiddetlidir. Çünkü kadınların yaratılışında kaçınmak ve korunmak içgüdüleri vardır. Fıtratı bozulmadığı sürece bu

¹⁴² en-Nûr 24/30.

¹⁴³ Süleyman Ateş, **Kur'ân-ı Kerim Tefsiri**, Milliyet Gazetecilik, İstanbul 1995 (Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul 1988), c. IV, s. 1806.

¹⁴⁴ Hatemi, *İlahi Hikmette Kadın*, s. 37.

ifade edilen psikolojik durum devam eder. Din, insanlarda mevcut olan bu psikolojik durumu dikkate aldığı için kadınların erkeklere bakmaları konusunda, erkeklerin kadınlara bakmaları kadar katı hükümler koymamıştır.¹⁴⁵ Gözlerini yasak olandan sakındırmaları aynı zamanda erkeklerin tesettür sınırlarını belirlemektedir.¹⁴⁶

Kur'an-ı Kerim'de kadınlarla ilgili ayette şöyle buyrulmaktadır:

وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَعْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا
وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ آبَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِ
أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي أَخَوَاتِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوْ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولِي الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ
أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَى عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ
جَمِيعًا أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

“Mümin kadınlara da söyle: Gözlerini bakılması yasak olandan çevirsinler, iffetlerini korusunlar. Süslerini, kendiliğinden görünen kısmı müstesna, açmasınlar. Başörtülerini yakalarının üzerine salsınlar. Süslerini kocaları veya babaları ve kayınpederleri veya oğulları veya kocalarının oğulları veya kardeşleri veya erkek kardeşlerinin oğulları veya kız kardeşlerinin oğulları veya Müslüman kadınları veya cariyeleri veya erkekliği kalmamış hizmetçiler ya da kadınların mahrem yerlerini henüz anlamayan çocuklardan başkasına göstermesinler. Gizledikleri süslerin bilinmesi için ayaklarını yere vurmasınlar. Ey inananlar! Saadete ermeniz için hepiniz tövbe ederek Allah'ın hükmüne dönün.”¹⁴⁷

Kadının, erkeği etkileyerek tahrik etmesi, erkeğin etkilemesinden daha güçlüdür. Çünkü kadın cazibeli ve arzu edilen erkek ise arzu edendir. Ancak kadında erkeğin gençliğinden, güçlü olmasından etkilenebilir. Konuyla ilgili olarak Hz. Yusuf'un kıssasında görüldüğü gibi; Aziz'in karısının ona ilgi duyması aynı şekilde şehirdeki kadınların, Hz. Yusuf'u gördüklerinde onun güzelliğinden, gençliğinden ve kuvvetinden etkilendiklerini bildirir:

فَلَمَّا رَأَيْنَهُ أَكْبَرْتَهُ وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ وَقُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا هَذَا بَشَرًا إِنْ هَذَا إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ. قَالَتْ فَذَلِكُنَّ الَّذِي لُمْتُنَّنِي

¹⁴⁵ Ebu'l-A'lâ el-Mevdudî, **Hicâb**, 3. Basım, Çev. Harun Ünal, Ağaç Kitabevi Yayınları, İstanbul 2010, s. 336.

¹⁴⁶ Mustafa İslamoğlu, **Hayat Kitabı Kur'an (Gereççeli Meal-Tefsir)**, Düşün Yayıncılık, İstanbul 2008, c. II, s. 685.

¹⁴⁷ en-Nûr 24/31.

“Kadınlar Yusuf’u görünce şaşırıp ellerini kestiler ve “Allah’ı tenzih ederiz ama bu insan değil ancak çok güzel bir melektir” dediler. Vezirin karısı, “İşte sözünü edip beni yerdiğiniz budur ” dedi.”¹⁴⁸

Kadın da erkek gibi bakışlardan etkilenebilir; bakışları sakındırmak iki taraf açısından daha nezih bir durumdur.¹⁴⁹

Konuyla ilgili Abdullah İbn Mektûm hadisi delil getirilir.¹⁵⁰ Ümmü Seleme (r.a.)’ den rivayet olunmuştur; dedi ki: Hz. Peygamber (s.a.v)’in yanında idim; yanında Meymûne de vardı. Derken Abdullah İbn Mektûm çıkageldi. Bu (hadise) biz örtünme ile emr olunduktan sonra vuku bulmuştu. Hz. Peygamber (s.a.v): “Ondan örtününüz” buyurdu. Biz, “Ey Allah’ın Rasulü, o âmâ değil mi bizi göremez, tanıyamaz” dedik. Peygamber (s.a.v) de: “Siz de âmâ mısınız, onu görmüyor musunuz?” buyurdu.¹⁵¹

Bazı âlimler Ümmü Seleme’den gelen bu rivayetin, Hz. Peygamberin hanımlarıyla ilgili olduğunu söylemişlerdir. Çünkü onlara göre Hz. Peygamber kocasından boşanan Fatıma bintu Kays’a iddetini İbn Ümmü Mektûm’un evinde geçirmesini söylemiş ve : “O, âmâ bir kimsedir, onun yanında elbiseni çıkarabilirsin” diye buyurmuştur. Bu hadisin ise bütün mümin kadınlara mahsus olduğunu söyleyerek iki zıt rivayeti te’lif etmişlerdir.¹⁵²

Kur’an, kadınlara avret yerlerini örtmeyi ve fitneye sebep olacak davranışlardan kaçınmayı emrederken, erkeklere de iffetini korumayı ve bakışlarını haramdan sakındırmayı emrederek her ikisine de sorumluluk yüklemektedir.¹⁵³ Ayette kastedilen gözlerin yasak olandan çevrilmesi, gözlerin kapatılması ya da başın yere eğilmesi değildir. Böyle olsaydı insanın kimseyi görmemesi gerekirdi. Asıl kastedilen şehvete

¹⁴⁸ Yusuf 12/31-32.

¹⁴⁹ Yusuf el-Kardavî, **Çağdaş Meselelere Fetvalar**, Çev. Veysel Bulut-Yusuf Şensoy, Ravza Yayınları, İstanbul 1996, c. III, s. 398.

¹⁵⁰ Mahmud b. Ömer ez-Zemahşerî, **el-Keşşâf**, 1. Baskı, Mektebetü’l-Ubeykan, Riyad 1998, c. IV, s. 289.

¹⁵¹ Ebû İshâ Muhammed b. İshâ et-Tirmizî, **Sünen**, Edeb 28, Dâru İbn Hazm, Beyrut 2010.

¹⁵² Canan, **Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi**, c. X, s. 230.

¹⁵³ Ali Bardakoğlu, **“Örtünme”**, İslâm’da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi, MÜİF Vakfı Yayınları, İstanbul 2006, c. III, ss. 1634-1636, s. 1635.

götürecek bakışlardır.¹⁵⁴

Hız. Peygamber bakışları sakındırmak hususunda şöyle buyurmaktadır:

*“Ya Ali! Bir baktığında arkadan bir daha bakma (bakışı bakışa ekleme), birinci bakış hoş görülür ama ikinci bakışa hakkın yoktur.”*¹⁵⁵

Peygamberimiz ‘ilk bakış hakkındır, ikinci aleyhinedir’ buyurarak bakmanın ölçüsünü vermiş, ahlâkçılar da karşı cinse tekrar bakmanın genellikle şehvetten kaynaklanacağı yahut da onu tahrik edeceği hususunu dile getirmişlerdir. Cerir b. Abdullah Hız. Peygambere ansızın bakışın hükmünü sorduğunda, gözünü çevirmesini emretmiştir.¹⁵⁶

Râzî şöyle der: “Niçin gözleri kapamak avret yerlerini, korumaktan önce zikredildi?” denirse, buna şöyle cevap verilebilir: Çünkü bakmak zinanın habercisidir, ahlaksızlığın öncüsüdür. Neredeyse bakmaktan sakınılamaz.¹⁵⁷

Rivayete göre: “Hasam kabilesinden bir kadın, Veda Haccı'nda Peygamber (s.a.v.)'e bir şeyler sordu. Fadl İbn Abbas Hız. Peygamber (s.a.v.)'e refakat ediyordu. Fadl, kadına bakmaya başladı. Kadın güzeldi. Hız. Peygamber (s.a.v.) Fadl'ın yüzünü diğer tarafa çevirdi.” Hız. Abbas sordu: “Ey Allah'ın Resülü! Neden amcanın oğlunun başını çevirdin?” Allah Resülü (s.a.v.) de şöyle cevap verdi: “Ben bir genç erkekle bir genç kadın gördüm. Şeytanın onlara karşı birşey yapmayacağından emin olamadım.” Bir rivayette de: “Fitne meydana gelmeyeceğinden emin olamadım”¹⁵⁸ diye buyurmuştu. Bazı hadis âlimleri ve fakihler bu hadisi fitneden emin olduğu takdirde kadına bakışın caiz olduğuna delil olarak ileri sürmüşlerdir. Çünkü Peygamber (s.a.v.) kadının yüzünü kapatmasını emretmemişti. Şayet onun yüzü kapalı olsaydı İbn Abbas onun güzelliğini ya da çirkinliğini bilemeyecekti. Fakih ve hadisçiler şöyle demişlerdir: “Hız. Abbas bakmanın caiz olduğunu anlamasaydı Peygamber (s.a.v.)'e sormazdı. Şayet onun anladığı doğru olmasaydı Peygamber (s.a.v.)'e bunu vurgulatmazdı.”

¹⁵⁴ Kardavî, *Çağdaş Meselelere Fetvalar*, c. II, s. 97.

¹⁵⁵ Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî Ebû Dâvûd, **Sünen**, Nikâh 44, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiye, Lübnan 2010.

¹⁵⁶ Tirmizî, Edeb 29. Rivayetin yorumu için bkz. Hayreddin Karaman, **İslam'da Kadın ve Aile**, 4. Basım, Ensar Neşriyat, İstanbul 2010, s. 113; Ateş, “*İslam'da Tesettür*”, s. 81.

¹⁵⁷ Râzî, *Tefsiri Kebir*, c. XVII, s. 49.

¹⁵⁸ Tirmizî, Hacc 85.

Bu hadise hicap ayetinin inzalinden sonra veda haccında, hicretin onuncu senesinde vuku bulmuştur.¹⁵⁹

Nûr suresi 31. ayetin nüzul sebebiyle ilgili rivayete göre, Esmâ Bint Mürşide, Harise oğulları kabilesindeki yerinde idi. Üzerlerinde izârları (alt kısımlarını örten örtüleri) olmaksızın kadınlar onun yanına girmeye başladılar. Ayaklarındaki halhalları, göğüsleri ve zülüfleri görünüyordu. Esmâ: “Ne kadar çirkin”, dedi. Bunun üzerine Allah Teâlâ: “*Mü’min kadınlara da söyle: Gözlerini haramdan sakınsınlar ve ırzlarını korusunlar...*” ayetini indirdi.¹⁶⁰

Bir başka rivayette ise, adamın biri yolda giderken bir kadına baktı, kadında aynı şekilde ona baktı; şeytan onlara vesvese verdi ve birbirlerine bakmaktan vazgeçmediler. Adam yürürken bir duvara çarptı ve burnu kanadı. Adam bu kanı Hz. Peygambere göstermeden yıkamayacağım dedi. Durumu Hz. Peygambere bildirince, Hz. Peygamber “*bu senin günahının cezasıdır*” buyurdu. Bunun üzerine “*gözlerini sakınsınlar*” ayeti nazil oldu.¹⁶¹

Nur suresi 31. ayetle, kadınlara bir yükümlülük olması bakımından, erkeklerden farklı olarak mahremleri ve akrabaları dışında ziynetlerini kimseye göstermemeleri, cazibe ve güzelliklerini teşhir etmemeleri için başörtülerini yakalarının üzerine salmaları emredildi.¹⁶²

Kur’an-ı Kerim’e göre başörtüsü evrensel bir ahlak ilkesi olarak, gerekli görülen tesettürün bir parçası ve tamamlayıcısıdır. Bu bağlamda Kur’an’ın tesettüre bakışı da diğer kültür ve anlayışlardan farklı olmuştur.¹⁶³ “*Başörtülerini yakalarının üzerinden bağlasınlar*” emri, bir cahiliye geleneğini değiştirerek, kadınların herhangi bir örtüyle başlarını, boyun ve gerdanlarını örtmelerini farz kılmaktadır.¹⁶⁴

Tesettürün, uyulması gereken zorunlu, kesin bir dini emir olduğunu şu ayet-i kerime de ortaya koymaktadır:

¹⁵⁹ Kardavî, *Çağdaş Meselelere Fetvalar*, c. II, s. 97.

¹⁶⁰ İbn Kesîr, *Hadislerle Kur’an-ı Kerim Tefsiri*, c. VIII, s. 2554.

¹⁶¹ Bedreddin Çetiner, *Esbâb-ı Nüzûl*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2010, c. II, s. 649.

¹⁶² M. Reşid Rıza, *Hukûku’n-Nisâ fi’l-İslâm*, el-Mektebetü’l-İslâmî, Beyrut 1984, s. 179.

¹⁶³ Görmez, “*İlahi Dinlere Göre Başörtüsü*”, s. 29.

¹⁶⁴ Komisyon, *Kur’an Yolu*, c. IV, s. 73.

وَأَقْرَعُدُ مِنَ النَّسَاءِ اللَّاتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ أَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ وَأَنْ يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَهُنَّ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

“Evlenme ümidi kalmayan, ihtiyarlayıp oturmuş kadınlara, süslerini açığa vurmamak şartıyla, dış esvaplarını çıkarmaktan ötürü sorumluluk yoktur; ama sakıncaları kendileri için daha iyi olur. Allah işitir ve bilir.”¹⁶⁵

Ayet, yaşlı kadınların ziynetlerini açmaksızın, dış elbiselerini bırakmalarında günah olmadığını belirtmekle, bunların ziynetlerini açmalarının, ayrıca evlenme ümidi olan kadınların ziynetlerini ve avret yerlerini açmalarının günah olduğuna işaret etmektedir.¹⁶⁶

Kadınların tesettürüyle ilgili birkaç hadis rivayet edilmiştir:

Hz. Âişe'den gelen rivayette, bir gün Hz. Ebû Bekir'in kızı Esmâ ince bir elbise ile Allah Resulünün huzuruna girmişti. Resulullah (s.a.v.) ondan yüz çevirdi ve şöyle buyurdu:

1) “Ey Esmâ! Şüphesiz kadın erginlik çağına ulaşınca, onun şu ve şu yerlerinden başkasının görünmesi uygun değildir.” Hz. Peygamber bunu söylerken yüzüne ve avuçlarına işaret etmişti.¹⁶⁷

2) Hz. Âişe'den gelen diğer rivayete göre şöyle demiştir: “Allah ilk muhacir kadınlara rahmet eyleye! Allah “Mü'min kadınlar başörtülerini yakalarının üzerine salsınlar!” ayetini indirince onlar eteklerinden (bir rivayette en kalın olanı) kesip onunla başlarını örttüler.”¹⁶⁸

3) “Vücutlarını gösteren ince elbiseler giyinip salınarak yürüyen kadınlar cennete giremezler, kokusunu da alamazlar. Cennetin kokusu ise beş yüz senelik mesafeden alınır.”¹⁶⁹

¹⁶⁵ en-Nûr 24/60.

¹⁶⁶ Mehmet Keskin, **Büyük Şafî İlmihali (İman-İbadetler-Helaller-Haramlar)**, Çağrı Yayınları, İstanbul 2011, s. 440.

¹⁶⁷ Ebû Dâvûd, Libâs 33.

¹⁶⁸ Ebû Dâvûd, Libâs, 32.

¹⁶⁹ Mâlik b. Enes, **el-Muvatta'**, 1. Baskı, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 2007, c. II, s. 485.

3) “Ateş ehlinden olup, görmediğim iki sınıf insan var: (Birisi) yanlarında bulunan sığır kuyruklarına benzer kamçılarla insanları döven (işkence yapan) bir kavimdir. (Diğeri) giyinik, çıplak birtakım kadınlardır...”¹⁷⁰

Hadisin metninde geçen “*âriyâtün kâsiyâtün*” ibaresi, tesettüre riayet etmeyecek şekilde elbise giymek olarak açıklanmıştır. Böyle olanların elbiseleri vardır; ama gerçekten örtünmüş sayılmazlar. Vücut hatlarını belirten, baldırları vb. gösteren ince dar elbiseler giyen kadınlar¹⁷¹ veya örtündüğü halde sesi, kokusu, tavrı ile karşı cinsin dikkatini üzerine çeken kadınlar, hadiste geçen çıplakların kapsamına dahil olurlar.¹⁷²

Karaman’a göre hadis, biri vücut çizgilerini belli eden elbise, diğeri altını gösteren ince elbise giymek şeklinde iki türlü anlaşılabilir. Kast edilen ve yasaklanan altını gösteren tenin rengini belli eden ince elbisedir, vücut çizgisini belli eden elbise değildir, çünkü bunu sağlamak mümkün değildir.¹⁷³

Cilbâbla ilgili ayette şöyle buyrulmaktadır:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ذَلِكَ أَدْنَىٰ أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ

“Ey Peygamber! Eşlerine, kızlarına ve müminlerin kadınlarına, dışarı çıkarken üstlerine örtü almalarını söyle; bu, onların hür ve namuslu bilinmelerini ve bundan dolayı incitilmemelerini daha iyi sağlar.”¹⁷⁴

Ayette geçen cilbâbla ilgili bilgiler, birinci bölümde “tesettürle ilgili kavramlar” konusunun ‘cilbâb’ başlığında verilmiştir.

B. Tesettürün İletisi

İslam’da tesettürün illetiyle ilgili olarak bakabildiğimiz temel kaynaklarda bilgi bulamadık. Temel kaynaklarda bu bağlamda sadece fitneden söz edilmektedir. Fitne konusu ayrı bir başlık altında ele alınmıştır. Ancak çağdaş bazı müellifler tesettürün illetine değinmektedir:

¹⁷⁰ Müslim, Libâs 32.

¹⁷¹ Elbanî, *Hicâbü'l-Mer'eti'l-Müslime*, s. 64.

¹⁷² Komisyon, *Kur'an Yolu*, c. IV, s. 74.

¹⁷³ Hayreddin Karaman, “Giyim-Kuşam İle İlgili Sorular ve Cevaplar”, Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi 2, İslam’da Kılık-Kıyafet ve Örtünme, İSAV Yayınları, İstanbul 2010, ss. 139-177, s. 157.

¹⁷⁴ el-Ahzâb 33/59.

1) İslam, insanın iffetini, ahlakî nezafetini muhafaza etmeyi hedef almıştır. Erkeğe ve kadına haramdan sakınmalarını emretmiş; ayrıca kadını örtünmeyle mükellef kılmıştır. Kadının böyle bir emre muhatap olması, kişiliğini öne çıkarmak içindir.¹⁷⁵

2) İslam dini kadın ve erkeği, haram bakışlardan koruyarak ırzı ve namusu meşru olmayan cinsel isteklerden sakındırır.¹⁷⁶

3) Erkeklerin gözlerini harama bakmaktan sakındırmasının istenmesi¹⁷⁷ kadınların iffetinin korunması içindir.¹⁷⁸

4) Kadının, erkeklere karşı bedenini örtmesi ve kendini teşhir etmekten kaçınması, toplum içinde kadını çekiciliğiyle yer almak istemediğini ve iffetli oluşunu ifade eder.¹⁷⁹

5) Örtünme emri kadın ve erkek ilişkisinin cinsiyet üzerinden değil, şahsiyet üzerinden gerçekleşmesi içindir.¹⁸⁰

6) Örtünmenin önemli nedenlerinden biri de, örtünme tedbirinin sadece örtünenin iffeti ile ilgili değil, daha ziyade başkalarının korunmalarına¹⁸¹ yardım ve katkı mahiyeti taşımasıdır.¹⁸²

7) İslam'da bir hayâ vasıtası olan örtünme, vücudu gizleyerek toplumdaki

---

¹⁷⁵ Lütfi Doğan, **Toplumun Temelini Sarsan Belli Başlı Problemler**, DİB Yayınları, Ankara 1997, s. 85.

¹⁷⁶ Hamdi Döndüren, **“Tesettür”**, Şamil İslam Ansiklopedisi, Şamil Yayınları, İstanbul 2000, ss. 65-68, c. III, s. 65.

¹⁷⁷ Kadınlardan özellikle süslerini yabancılara karşı gizlemeleri, erkeklerden ise bakışlarına sahip olmalarının istenmesinin nedeni, kadın ve erkek psikolojilerine bakıldığında, kadınların gösteriş yapmaktan haz duymaları, kendilerini sevdirmeye ve beğendirmeye çalışmalarıdır. Erkeklerin ise aksine bakmak ve seyretmekten haz almalarıdır. Asaf Ataseven, **“Tıbbi Açıdan Örtünme”**, Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi 2, İslam'da Kılık Kıyafet ve Örtünme, İSAV Yayınları, İstanbul 2010, ss. 85-93, s. 87.

¹⁷⁸ Celal Yıldırım, **İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri**, Anadolu Yayınları, İstanbul 1987, c. VIII, s. 4200.

¹⁷⁹ Cihan Aktaş, **Tanzimat'tan 12 Mart'a Kılık-Kıyafet ve İktidar**, Kapı Yayınları, İstanbul 2006, s. 17.

¹⁸⁰ Mustafa İslamoğlu, **Tesettür Yazıları**, 1. Baskı, Düşün Yayıncılık, İstanbul 2010, s. 15.

¹⁸¹ İslam dininde bir kısım ibadetlerin ifası için şart koşulan örtünme dışındaki diğer örtünme talepleri sosyal alan içinde söz konusu edilmiştir. Sosyal alan için getirilen bu uygulama kısaca, insanların bu konuda yaşadığı zaafların, sapabilecekleri aşırılıkların ve olumsuz etkileşimlerin insanın asli yapı ve kimliğini, erkek ve kadın arasındaki münasebetlerin denge ve düzenini bozabileceği endişesi ile açıklanır. Ali Bardakoğlu, **“Haramlar ve Helaller”**, İslam İlmihali İslam ve Toplum, TDV Yayınları, Ankara 2004, c. II, ss. 29-193, s. 70.

¹⁸² Karaman, *İslam'da Kadın ve Aile*, s. 324.

cinsiyet farklılığını ortaya koyar. Bu farklılık kadının başörtüsüyle sağlanmıştır. Başörtüsü kadının safiyetini, hem kadın hem de Müslüman biri olduğunu gösterir.¹⁸³

8) Tesettür bir inanç ifadesi ve aidiyet olgusu yani bir yere ait olma ve kimlik belirtisi ve bir yaşam biçiminin ifadesi olmuştur.¹⁸⁴

Örtünme emrinin gerekçesi olan iffeti koruma ilkesine göre âdet ve modanın değişmesine bağlı olarak zaman içinde değişmeyen bir kural ortaya çıkmaktadır: Erkek ve kadın, iffetin korunması için karşı tarafa cinsel cazibesi olan yerlerini göstermemelidirler.¹⁸⁵

C. Tesettürün Hükümü

İslam dini sosyal bir varlık olarak kabul ettiği insan için fitratına uygun olan örtünme ile ilgili bir takım kurallar belirlemiştir. Dinî literatürde bu kurallara ‘hüküm’ denilmektedir. Burada tesettür konusu hüküm bakımından incelenecektir.

İslam dini, insanın şahsi hayatı ve sosyal hayata katılımıyla ilgili hükümler belirlemiş, hem cins olanlarla ve karşı cinsten olanlar arasında mahremiyet, mahrem olan ve olmayanlar karşısında örtünme, kadın ve erkeğin bir arada bulunması, birbirine bakması ve davranışları konusunda bazı sınırlamalar getirmiştir.¹⁸⁶

Tesettürle ilgili olan Nûr suresinin 30-31. ayetlerinde geçen buyrukların bağlayıcı olup olmadığı, bir tavsiye mi yoksa bir emir mi olduğu zaman zaman tartışılmıştır.

Günümüzde tesettürle ilgili ayetlerin tartışılıyor olması, bu ayetlerin muğlak, anlaşılmayan veya farklı yorumlara açık ayetler olmalarından değil; günümüz şartlarında tesettür emrinin uygulanabilirliği ile alakalı bir sorundur. Çünkü tesettür ayetleri mânâ ve maksatları apaçık ayetlerdir. Tesettürde asıl olan ayetlerin geçtiği surenin ilk ayetinde surenin bütünü hakkında şöyle buyrulmaktadır:

---

¹⁸³ Ümid Meriç, “Sosyolojik Açıdan Kılık-Kıyafet ve İslam’da Örtünme”, Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi 2, İslam’da Kılık-Kıyafet ve Örtünme, İSAV Yayınları, İstanbul 2010, ss. 29-36, s. 34.

¹⁸⁴ Abdülhamid Bilali, **Örtülü Olmayan Hanımlara**, 1. Baskı, Çev. Fatma Zehra, Buruc Yayınları, İstanbul 2008, s. 8.

¹⁸⁵ Komisyon, *Kur’an Yolu*, c. IV, s. 72.

¹⁸⁶ Apaydın, “*Tesettür*”, XXXX, 541.

"سُورَةٌ أَنْزَلْنَاهَا وَفَرَضْنَاهَا وَأَنْزَلْنَا فِيهَا آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ" / İndirdiğimiz, içerisindeki hükümleri farz kıldığımız bir suredir. Biz düşünüp öğüt alalım diye, onda apaçık ayetler indirdik."¹⁸⁷ Müfessirler bu ayeti tefsir ederken hemen hemen hepsi "Bu suredeki ayetlerin mânâ ve maksatları açık, hükümleri farzdır." ifadesini kullanmışlardır. Müfessirler arasında oluşan ortak kanaate göre, tesettürle ilgili ayetler muhkem ayetlerdendir; mânâ ve maksatları bakımından açık, maksadını aşan yorumlara kapalıdır. Buna rağmen tesettürle ilgili ayetler tartışılıyorsa ve farklı yorumlar yapılıyorsa bunun iki sebebi olabilir: Birincisi günümüz şartlarında bu ayetlerin uygulanabilirliği hususunda siyasi otoritenin negatif eğilimi; ikincisi ise Kur'an'ı anlamada metotsuzluk sorunudur.¹⁸⁸

Başörtüsünün yakalar üzerine örtülmesinin emredilmesi, tesettürün yalnız vacib oluşunu değil, özel bir şeklini de göstermiştir.¹⁸⁹ Ayetlerde kullanılan emir kipi, iffetin korunması gerekçesi ve "Ey müminler! Hepiniz Allah'a tövbe edin..." uyarısıyla bitirilmesi emrin bağlayıcılığına¹⁹⁰ tesettürün mevcudiyetinin, tevatür yoluyla günümüze kadar intikal etmiş bulunan ve zaruri ilim ifade eden ayetlerle sabit olduğuna işaret etmektedir.¹⁹¹ Ayetlerin nüzulünden sonra, gerek asrısaaadette, gerek Hulefâ-i Râşidîn devrinde, kadın ve erkeğin tesettürü ve birbirleriyle olan muâşeretleri kesin sınırlarla belirtilmiştir. Bu fiili bir sünnet, fiili bir tevatür ve icma'dır. Tıpkı namazın kılınış şeklinin fiili bir tevatür halini alması gibi her iki devrin sünnetini takip etmekle emr olunmuşuzdur.¹⁹²

Karaman, tesettürün farziyyetini 'zarûrât-ı dîniyye' ile tabir etmekte ve şöyle demektedir: 'Zarûrât-ı dîniyye' tabirinden maksat, 'dinin, dünya ve ahiret hayatına ve menfaatine ait vazgeçilmez, değiştirilmez, bağlayıcı, yaygın emirleri, istekleri ve talimatıdır' Kadınların nâmahreme karşı başlarını örtmeleri de böyle bir emirdir ve dinin isteğidir. Bu emri yerine getirenler bu bakımdan Allah Teâlâ'ya itaat etmiş, yerine

¹⁸⁷ en-Nûr 24/1.

¹⁸⁸ Duman, "Kur'an'da Örtünmenin Temel Sınırları", s. 38.

¹⁸⁹ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, c. VI, s. 15.

¹⁹⁰ Komisyon, *Kur'an Yolu*, c. IV, s. 75.

¹⁹¹ Bekir Topaloğlu, "İslam İtikadı Açısından Kıyafet ve Örtünme", Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi 2, İslam'da Kılık-Kıyafet ve Örtünme, İSAV Yayınları, İstanbul 2010, ss. 13-20, s. 16.

¹⁹² Topaloğlu, "İslam İtikadı Açısından Kıyafet ve Örtünme", s. 17.

getirmeyenler de yine bu bakımdan Allah'ın emrine uymamış olurlar. Allah Teâlâ'nın onlara nasıl muamele edeceğini ise ancak kendisi bilir.¹⁹³

İslam'da tesettür dünyevî bir müeyyideye bağlanmamıştır. Allah Teâlâ örtünmeyen kadına dünyada şer'î bir ceza buyurmamıştır. Bunu dikkate alan kimi âlimler, İslam devletinin tesettür konusunda dilerse bazı kayıtlar getirebileceğini; ama ceza uygulayamayacağını, sadece eğitim ve tebliğ ile yetineceğini, bu konuda örfün muhakkem olduğunu (hakem kılınacağını) söylemişlerdir.¹⁹⁴

Tesettürün hükmü ile ilgili olarak Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu şöyle bir karar almıştır:

1) Gerek erkeklerin gerekse kadınların gözlerini haramdan korumaları,

2) Kadınların vücudun el, yüz ve ayakları dışında kalan kısımlarını, aralarında dinen evlenmek caiz olan erkeklerin yanında, vücut hatlarını ve rengini göstermeyecek nitelikte bir elbise (örtü) ile örtmeleri,

3) Başörtülerini, saçlarını, başlarını, boyun ve gerdanlarını iyice örtecek şekilde yakalarının üzerine salmaları, dinimizin; Kitap, sünnet ve âlimlerin ittifakı ile sabit olan kesin emridir. Müslümanların bu emirlere uymaları dinî bir vecîbedir.¹⁹⁵

Şer'î hükümleri, ahkâm-ı iptidâiye (sabit, hiç değişmeyen hükümler) ve ahkâm-ı vifâkiye (zamana göre değişen hükümler) olarak ikiye ayıran Musa Carullah, örtünmeyi ikinci kısım içinde mütalaa ederek şu açıklamada bulunmaktadır: “Ahkâm-ı vifâkiye, ise asrın değişimine zamanın önemine mekânın durumuna ümmetin ahlakî seciyesine şartların ve durumun hususiyetine göre vaz edilmiş her bir hükümdür. Mesela kölelik meselesi; toplumun durumuna ve iktisadi muamelelerin gereğine göre önceki şeriatların her birinde kölelik meselesi vardı. İslam şeriatı ise köleliği tedrici olarak tamamen iptal etmiştir. Aynen bunun gibi, semavi şeriatların her birinde hanımların hicâbı (örtüsü)

¹⁹³ Karaman, *İslam'da Kadın ve Aile*, s. 394.

¹⁹⁴ Ali Özek, “**Kur'an'da Kadınlara Ait Hükümler, Haklar, Vecibeler**”, 3. Basım, Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi 22, Sosyal Hayatta Kadın, Ensar Neşriyat, İstanbul 2005, ss. 21-77, s. 66.

¹⁹⁵ Diyanet İşleri Başkanlığı 03.02.1993 tarihinde tesettürün hükmü konusunu ele almıştır. www.diyaret.gov.tr/turkish/dy/BasinPDF/2012/subat/15022012kupur.pdf (10.08.2012).

ahkâmı vifâkiyedendir. Toplumun ahlakî gayretlerine ahlakî düşüncesine göre tanınan bir âdet olan hicâb semavî şeriatların her birinde ifade buyrulmuştur.”¹⁹⁶

D. Tesettürün Keyfiyeti

Fakihlerin çoğunluğuna göre kadınların mahremleri olmayan erkeklerin yanında, yüz ve ellerinin dışında kalan bütün vücutlarını örtmeleri gerekmektedir. Âlimler örtünün şekli ile ilgili bir takım tespitlerde bulunmuşlar ve bununla ilgili ölçüleri genel olarak şu şekilde belirtmişlerdir:

1) Tesettür olarak kullanılan örtü, bütün bedeni göstermeyecek şekilde örtmelidir. “Başörtülerini yakalarının üzerine salsınlar.”¹⁹⁷ ayeti bunu açıkça ifade etmektedir.

2) Teni gösterecek şekilde ince olmamalı, kalın kumaştan olmalıdır. “Abdurrahman’ın kızı Hafsa (saçlarını gösteren) ince bir başörtüsüyle Hz. Aişe’nin yanına girince, ince başörtüsünü yırtıp Hafsa’ya kalın bir başörtüsü giydirdi.”¹⁹⁸ rivayeti buna delalet etmektedir.

3) Tesettür olarak kullanılan örtünün, kendisi ziynet yani süslü olmamalıdır.

4) Vücuda yapışarak vücut hatlarını belli edecek şekilde dar olmamalı, geniş olmalıdır. Zira Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Ateş ehlinden olup, görmediğim iki sınıf insan var: (Birisi) yanlarında bulunan sığır kuyruklarına benzer kamçularla insanları döven (işkence yapan) bir kavimdir. (Diğeri) giyinik, çıplak bir takım kadınlardır...”¹⁹⁹

5) Tesettür olan örtü kokulanmış olmamalıdır. Hadisi şerifte, “Her göz yabancı bir kadına bakarak göz zinası işlemiştir. Bir kadın da güzel kokular sürünerek erkeklerin yanından geçerse o da aynen bakan erkekler gibi zina etmiş gibidir.”²⁰⁰ Buyrulmuştur.

¹⁹⁶ Carullah, *İslam Şeriatının Esasları*, s. 35-36.

¹⁹⁷ en-Nûr 24/31.

¹⁹⁸ Mâlik, *el-Muvatta*, c. II, s. 562.

¹⁹⁹ Müslim, Libâs 32.

²⁰⁰ Tirmizî, Edeb 44.

6) Erkek kıyafetine benzer kıyafet olmamalıdır. Allah Resülü “*Müteşebbihîne (birbirine benzeyen kadın ve erkeğe) lanet etmiştir.*”²⁰¹

7) Gayr-i Müslimlerin özel elbiselerine benzememelidir.²⁰²

Örtünmede asıl hedef, kadının vücut hatlarını belli etmemesi, tesettürün temel amacını gözeterek biçimde giyinmesi olunca dış kıyafetin şekli, rengi ve nasıl olacağı üzerinde durulmamıştır. Farklı görüşler ileri sürülmekle birlikte genelde İslam âlimlerinin yaklaşımı, örtünmenin temel amaçlarını karşılayacak tarzda olması durumunda ayrıca bir dış kıyafetin (çarşaf vb.) zorunlu görülmediği yönündedir.²⁰³

E. Tesettürde Ruhsat

Kur’an’da kadınların ve erkeklerin tesettürleri ile ilgili sınırları belirleyen Nûr suresinin otuz ve otuz birinci ayetleridir. Yine aynı suresinin altmışıncı ayetinde örtünme yükümlülüğü hafifletilmekte ve tesettüre istisna getirilmektedir. Ruhsatın hangi kadınlarla alakalı olduğu konusu bu başlıkta irdelenecektir.

Nûr suresinin 60. ayetinde şöyle buyrulmaktadır:

وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ اللَّاتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ أَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ وَأَنْ يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَهُنَّ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

“*Evlenme ümidi kalmayan, ihtiyarlayıp oturmuş kadınlara, süslerini açığa vurmamak şartıyla, dış esvaplarını çıkarmaktan ötürü sorumluluk yoktur; ama sakınmaları kendileri için daha iyi olur. Allah işitir ve bilir.*”²⁰⁴

Ayette geçen ruhsat, yaşlandığı için, ay halinden (adetten) kesilmiş ve çocukları yaşlılıkları itibariyle olmayan cinsel arzusu kalmamış ve kendisinde bir cazibe bulunmayan; tahrike ve fitneye sebep olmayan kadınların²⁰⁵ gerdanlık, bilezik gibi gizli

²⁰¹ Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmiü's-Sahîh*, Libâs 61, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.

²⁰² İbrahim Muhammed el-Cemel, *Fıkhu'l-Mer'eti'l-Müslime İbâdât-Muâmelât*, b.y., Trhz., s. 94; Abdulhalim Ebu Şakka, *Kadın ve Aile Ansiklopedisi*, Çev. Şaban Haklı-Fethi Güngör, Düşün Yayıncılık (Gerçek Hayat), İstanbul 2010, c. III, s. 234; Kardavî, *Çağdaş Meselelere Fetvalar*, c. II, s. 107-108; Elbanî, *Hicabü'l-Mer'eti'l-Müslime*, s. 23-84.

²⁰³ Ateş, *İslam'da Tesettür*, s. 81; Apaydın, “*Tesettür*”, c. XXXX, s. 541.

²⁰⁴ en-Nûr 24/60.

²⁰⁵ Said Havva, *el-Esâs fi't-Tefsir*, Çev. M. Beşir Eryarsoy, Şamil Yayınevi, İstanbul 1991, c. X, s. 147; Mevdudî, *Hicâb*, s. 325; Ateş, *Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, c. IV, s. 1830.

ziynetlerini göstermemek kaydıyla, cilbâb, rida, başörtüsü üzerindeki peçe gibi dış kıyafetleriyle ilgilidir.²⁰⁶ Ancak hâlâ kalplerinde gizli bir istek ve güzel görünmek hissi varsa bu ruhsat onlar için geçerli değildir.²⁰⁷

Ayette geçen ruhsat konusuyla ilgili üç farklı yorum yapılmıştır:

1) Ruhsat yüz örtüsüyle alakalıdır.

Hamidullah'a göre ruhsat, belli bir yaşa gelmiş (yaşlı) kadınların ve köle kadınların yüzlerini örtmekten muaf tutulmaları ile ilgili bir hafifletmedir.²⁰⁸

2) Ruhsat dış örtü cilbâb vb. alakalıdır.

Ruhsat, özellikle bu hususta yaşlılıktan dolayı tesettür konusunda titiz davranma yeteneklerini kaybetmiş olabilecekleri için bir hoşgörüdür; “yaşlıdır, kusuruna bakılmaz...” anlamındadır. Bu durumda yaşlı kadınlar ziynetlerini göstermemek şartıyla üzerlerindeki çarşaf ve ferace gibi dış örtülerini çıkarıp; başörtüleriyle dışarı çıkabilirler, üst bir örtü giyme zorunluluğu getirilmemiştir.²⁰⁹

Ateş, ayette, evlenme isteği kalmamış yaşlı kadınların kastedildiğini, bununla beraber doğal yapısı itibariyle veya bir hastalık sebebiyle bu isteğini kaybeden kadınların da, dikkatleri çekmeyecek biçimde örtüsüz dışarı çıkabileceklerini söylemektedir.²¹⁰

3) Ruhsat başörtüsünün açılabilmesi ile ilgilidir.

Kurtubî ayette kastedilenin cilbâb olduğu konusunda hem fikir olmakla beraber, böyle bir kadının saçının görülmesinde mahzur olmadığını, dolayısıyla başörtüsünü almamasının da caiz olduğunu söyler.²¹¹

²⁰⁶ Zuhaylî, *Tefsîru'l-Münîr*, c. IX, s. 518; Beşer, *Hanımlara Özel Fetvalar*, s. 348.

²⁰⁷ Ömer Nasuhi Bilmen, **Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Âlisi ve Tefsiri**, Bilmen Basım ve Yayın, İstanbul Trhz., c. V, s. 2382; Duman, “*Kur'an'da Örtünmenin Temel Sınırları*”, s. 49.

²⁰⁸ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, c. II, s. 1069.

²⁰⁹ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, c. VI, s. 40; Sabunî, *Safvetü't-Tefâsîr*, c. IV, s. 240; Bilmen, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Âlisi ve Tefsiri*, c. V, s. 2382; Duman, “*Kur'an'da Örtünmenin Temel Sınırları*”, s. 49.

²¹⁰ Ateş, *Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, c. IV, s. 1830.

²¹¹ Kurtubî, *el-Câmiu li Ahkâmi'l-Kur'ân*, c. XII, s. 476.

Bu ayette izin verilen açılma baş ve boyunla ilgilidir. Başı ve boynu örtmenin gerekçesi cinsel cazibe olduğu ve yaşlılarda bu sebep ortadan kalktığı için örtünme külfeti hafifletilerek bir istisna ve ruhsat verilmiştir. Dış giysinin (cilbab) (bir) gerekçesi ise iffetin korunması değil, hür kadınların cariyelerden ayırt edilmesidir. Ancak kadınlar yaşlı da olsalar, kendilerine ilgi duyulması ihtimalinden dolayı, bu ruhsatı kullanırken dikkatli olmalılar.²¹²

Ruhsat, yaşlı kadınların çarşaf, cilbab ve pardösü gibi üst örtülerini çıkarabilecekleriyle alakalı bir hafifletmedir. Bu, başörtülerini çıkarıp saç ve boyunlarını açabilecekleri anlamına gelmez. Nitekim yaşlı kadına dış giysisini çıkarma ruhsatı tanınması, onun ziynetlerini göstermemesi ve gösteriştan kaçınması şartına bağlanmakta ve ayette: “*Eğer sakınırlarsa, bu onlar için daha hayırlıdır*” denilmektedir. Buradan anlaşılan odur ki; İslam açısından kadın, genç olsun veya yaşlı olsun, her konuda olduğu gibi tesettür konusunda da takvaya uygun davranmalıdır.

F. Tesettürde Teşebbüh

Teşebbüh sözlükte, benzeme, benzetme,²¹³ özenme ve taklit etme anlamlarına gelir. Arapçada ‘tefâ’ul’ babındandır ki, bu bab tekellüf içindir. Buna göre teşebbüh, benzemeye özenme, zorla başka şeye benzemeye çalışmak demektir.²¹⁴

Teşebbüh konusu, tesettürde karşı cinse benzeme ve gayrimüslime benzeme şeklinde ele alınacaktır:

1. Tesettürde Karşı Cinse Benzeme

Kadın ve erkek her biri farklı yönleri, farklı yaratılış ve eğilimleri bulunan bir çift olarak yaratılmışlardır. Doğal olarak her iki cinsin tabiat ve erdemliliklerinin en mükemmel bir düzeyde ortaya çıkması için kendi yaratılış özelliklerine uygun biçimde hareket etmesi, konuşması ve giyinmesi gerekir.²¹⁵ İslam cinsiyetleri hem birbirinden ayırır, hem birleştirir. Bu farklılık giyimde de belirginleşmiştir. İslam’da bir hayâ

²¹² Komisyon, *Kur’an Yolu*, c. IV, s. 99; Mutahharî, *Hicâb*, s. 122.

²¹³ Komisyon, *Yeni Kâmus*, s. 203.

²¹⁴ İbrahim Emiroğlu, “**Teşebbüh**”, Şamil İslam Ansiklopedisi, Şamil Yayınları, İstanbul 2000, c. VIII, ss. 71, s. 71.

²¹⁵ Elbanî, *Hicâbü’l-Mer’eti’l-Müslime*, s. 77.

vasıtası olan kıyafet, vücudu gizlemeli aynı zamanda cinsiyet ikiliğini aksettirmelidir.²¹⁶

İslam dininde kadın ve erkeğin fazileti, asli yaratılışlarını korumalarına bağlıdır. Yaratılışın ve fitratın zıddına hareket etmemelidirler. Erkek kendini kadına benzettiğinde erkeksel özelliklerini yitirir ve kadın olması da mümkün değildir. Aynı şekilde kadın da asla erkek olamaz. Aslolan her iki cinsinde Allah'ın fitratları için belirlediği sınırları korumaktır.²¹⁷

Kadın ve erkek birbirinden farklı yaratıldıkları için, giysileri de farklı olacaktır. Ne kadın erkeğin ne de erkek kadının giysisini giyebilir. Erkeklerin, kadınlığa sapmaları, yüzlerine kadınlar gibi allık sürmeleri; kadınlara helal kılınan ipek ve altını kullanmaları yasaklanmıştır. Ayrıca konuşma tarzı, davranış ve yürüyüş biçimi, kıyafet ve takı gibi benzeyişler aynı şekilde değerlendirilir.²¹⁸ Karşı cinse özenmek ruh bozukluğudur ve ahlaka aykırıdır. Hz. Peygamber erkeğin kadın, kadınında erkek elbisesi giymesini menetmiştir.²¹⁹ Gerek kadının erkeğe benzemesi, gerekse erkeğin kadına benzemesi haram kılınmış ve büyük günahlardan (kebâir) sayılmıştır.²²⁰

Buna delil, Allah Resulü “*Müteşebbihîne (birbirine benzeyen kadın ve erkeğe) lanet etmiştir.*”²²¹ Hadisidir.

İslam dini, dindar bir erkeğin kadın kıyafeti ve kadın kıyafetine benzeyen giysileri giymemesini, aynı şekilde kadının da erkek kıyafeti ve erkek kıyafetine benzeyen giysileri giymemesini tavsiye etmiştir.

2. Tesettürde Gayrimüslime Benzeme

Müslümanların gayrimüslimlere benzer kıyafet giymemeleri ve onları taklit etmemeleri de tavsiye edilmiştir.

²¹⁶ Meriç, “*Sosyolojik Açıdan Kılık-Kıyafet ve İslam’da Örtünme*”, s. 33-34.

²¹⁷ İsmail Çakan, “*Sünnette Giyim-Kuşam ve Örtünme*”, Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi İslam’da Kılık-Kıyafet ve Örtünme, İSAV Yayınları, İstanbul 2010, s. 50; Zehebî, *Kitâbü'l Kebâir*, s. 145.

²¹⁸ Toptaş, *Kur’an-ı Kerim Şifa Tefsiri*, s. 376.

²¹⁹ Karaman, *İslam’da Kadın ve Aile*, s. 345.

²²⁰ Mustafa el-Hin-Mustafa el-Buğâ, *el-Fıkhu'l-Menhecî alâ-Mezhebi'l-İmâm eş-Şâfiî*, 10. Baskı, Dâru'l-Kalem, Dimaşk 2009, c. I, s. 532.

²²¹ Buhârî, *Libâs* 61.

Sünnette, özellikle günlük hayatta, kılık ve kıyafette başka ümmetlere benzememek önemsenmiştir. Çünkü her kültürün kendine ait bir hayat anlayışı ve uygulaması olması pek tabiidir ve bu noktada sünnet oldukça titiz davranarak, aslında şekilci olmamasına rağmen burada tam bir ısrar göstermiştir. Şirk kültürünün izlerini taşıyan, isim, giyim, şekil, biçim ne şekilde olursa olsun müsamaha edilmemektedir. Ayrıca taklit bir özentî ve atalete, bir şahsiyet kaybına sebep olur. İslam şahsiyetçiliğinde bunun yeri yoktur. O şahsiyetçilik ki “Allah’a kul olma” temelindedir. Allah Resulü de pek çok hadisinde bu konuyu vurgulamaktadır.²²²

Merîç, kıyafetteki değişmelerin sebebinin; etnoloji, iktisadî, siyasî, dinî, manevî ve sanatla ilgili şartlarda aranabileceğini ve toplumların birbirlerinden etkilendiklerini; galip kavimlerin kıyafetinin mağluplar tarafından benimsendiğinin söylenebileceğini belirtir.²²³

İbn Haldun, konuyla ilgili olarak mağlubun, kendini galibe, kılık-kıyafette, binme ve nakliye vasıtalarında, silahta, bunların yapılış ve kullanılış şekillerinde, hatta tüm halleriyle benzemeye çalıştığını, söyler.²²⁴

Bu konuyla ilgili olarak Hz. Peygamber (s.a.v.)’in “*Bir kavme benzeyen onlardandır*”²²⁵ hadisi meşhurdur.

Teşebbüh başkalarının yaptığı işi onlara tabi olarak yapmak demektir. Bir millete benzemeye özenenler, benzemek istedikleri ölçüde onlarla ortak değerdedirler. Çünkü hadis-i şerifte “*kavm*” lafzı nekre kılınmış olduğundan bu hem salihlere hem de başkalarına şamildir. Hadis-i şerifte, söyleniş itibariyle Müslümanların adetlerinde ve yaşayışlarında Müslüman olmayan milletlere benzemekten kaçınmalarının şart olduğu belirtildiği gibi görünüm ve yaşayış itibariyle Müslümanların en iyilerine benzemeleri de ifade edilmektedir.²²⁶

---

²²² Çakan, “*Sünnette Giyim-Kuşam ve Örtünme*”, s. 61. Örnek olarak bkz. Müslim, Libâs 12; Ebû Dâvûd, Libâs 4.

²²³ Merîç, “*Sosyolojik Açıdan Kılık-Kıyafet ve İslam’da Örtünme*”, s. 31.

²²⁴ Abdurrahman b. Muhammed b. Ebu Bekr Muhammed Ibn Haldun, **Mukaddime**, Haz. Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul 2009, c. I, s. 361.

²²⁵ Ebû Dâvûd, Libâs 4.

²²⁶ www.ihyaforum.com/fikih-ilmihal/27281-mukallid-iskilipli-atif-hoca (09.09.2012).

Gayrimüslimlerin giydikleri elbiseleri giymekte bir beis yoktur. Çünkü İslamiyet Müslümanlara özel bir kıyafet getirmemiştir. Ancak o milletin şiarı durumunda olan elbiseleri giymek caiz görülmemektedir.²²⁷

Kılık-kıyafet iman ve küfürle alakalı değildir, elbisenin şekil bakımından gayrimüslimlerininkine benzemesinde bir sakınca yoktur, önemli olan itikadî açıdan onlara benzememektir çünkü günümüzde yeryüzünde kıyafet konusunda herhangi bir sınır ve farklılık kalmamıştır.²²⁸

Sünnette gündelik hayatta giyim kuşam (örtünme) önemsenmiştir. Özellikle başka kültürlerin alameti olarak kabul edilen giyim şekillerinden sakınılması tavsiye edilmiştir. İslam dininin kadınlar için getirdiği tesettür emri bunu tabii bir şekilde sağlamakta ve Müslüman kadın görüntüsünü oluşturmaktadır. Ancak günümüz Müslüman erkek kıyafetinde bu anlamda bazı sıkıntılar yaşanmaktadır. Çünkü bugün Müslüman erkeklerin kıyafeti ile gayrimüslim olan veya mütedeyyin olmayan erkeklerin kıyafetlerinde büyük bir benzerlik görülmektedir. Belki de Topaloğlu'nun "Bugün yeryüzünde kıyafet konusunda bir farklılık ve sınır kalmamıştır" ifadesi bunu anlatmaktadır.

---

²²⁷ Halil Güneç, **Günümüz Meselelerine Fetvalar**, 2. Baskı, İlim Yayınları, İstanbul 1982, s. 212.

²²⁸ Topaloğlu, "*İslam İtikadı Açısından Kıyafet ve Örtünme*", s. 27.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

I. TESETTÜRÜN HİKMETİ

İslam'daki tesettür emrinin hikmeti üç madde, tesettür ve fitrat, tesettür ve ahlak, tesettür ve fitrat halinde ele alınabilir.

A. Tesettür ve Fitrat

Fitrat kelimesi, Arapça f-t-r kökünden türemiş olup sözlükte icat, başlangıç, Allah'ın dini, Peygamberin yolu; bir şeyi yarmak, yaratılış ve yaratmak gibi anlamlara gelmektedir.²²⁹

Fitrat, belli bir yetenek ve yatkınlığa sahip olmayı ifade ettiği gibi ilk yaratılışta varlık türlerinin, temel yapısını ve karakterini, dış etkenlerden etkilenmemiş durumunu belirtir.²³⁰ Fitrat kelimesi haram ve çirkin işlerden uzak kalmak, ahlak ve din anlamında da kullanılmaktadır.²³¹

Terim olarak fitrat: Allah Teâlâ'nın mahlûkatını kendisini bilip tanıyacak ve idrak edecek bir hal ve kabiliyet üzere yaratmasıdır.²³²

Fitrat ile ilgili ayette şöyle buyrulmaktadır:

فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَائِمُ

وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

²²⁹ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, c. VII, s. 20.

²³⁰ Hayati Hökelekli, “**Fitrat**”, DİA, TDV, İstanbul 1996, XIII, ss. 47-48, s. 47.

²³¹ Yeğin, *Yeni Lûgat*, s. 161.

²³² M. Emin Ay-Sait Kızıllırmak, “**Fitrat**”, Şamil İslam Ansiklopedisi, Şamil Yayınevi, İstanbul 2000, II, ss. 363-365, s. 363.

“Hakka yönelerek kendini Allah'ın insanlara yaratılışta verdiği dine ver. Zira Allah'ın yaratışında değişme yoktur; işte dosdoğru din budur, fakat insanların çoğu bilmezler.”²³³

Ayette, din Allah'ın belirlediği fitrat diye ifade edilmiştir. Hilkat, yani yaratılış değişmeyeceği gibi Allah'ın insan fitratına uygun olarak belirlediği dinin hükümleri de değişmeyecek ve insan için vazgeçilmezliğini devam ettirecektir. İnsanın avret olan yerlerini örtmesi de yine bu yaratılışın bir gereğidir. Asıl ihtiyaç olan örtünme, insanı sıcak ve soğuk gibi fiziki etkenlerden koruyan değil, hayâ duygusundan kaynaklanan örtünme ihtiyacıdır. Çünkü sıcak ve soğukun bulunmadığı cennet ortamında bile, Hz. Âdem ve Havva'nın kendilerini örtme girişimleri²³⁴ de bu yaratılışlarındaki hayâ duygusundan kaynaklanıyordu.²³⁵

Allah Teâlâ, diğer varlıkların çoğunda olduğu gibi insan vücudunda, doğuştan gelen fitrî bir örtü vermek yerine, yaratılıştan gelen utanma ve hayâ duygusu var etmiştir. İnsana avret yerlerini örtecek bir örtü vermediğinden; yaratılışında onları herhangi bir örtü ile kapatması bilincini yerleştirmiş ve vücudunu örtme duygusunu ilham etmiştir.²³⁶

Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır:

“فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتَا لَهُمَا سَوْآتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ” / (Hz. Adem ve Havva) Ağaçtan tattıklarında kendilerine avret yerleri göründü. Derhal üzerlerini cennet yapraklarıyla örtmeye başladılar...²³⁷

Ayet-i Kerime'de Hz. Âdem ile Hz. Havva'nın yasaklanan ağaçtan tatmaları üzerine avret mahallerinin görünür hale geldiği zikredilmektedir.²³⁸

²³³ er-Rûm 30/30.

²³⁴ el-A'râf 7/22.

²³⁵ İsmail Yıldız, **İslam'da Giyim ve Tesettür**, Çıra Yayınları, İstanbul 2009, s. 26.

²³⁶ Mevdudî, *Tefhimu'l-Kur'an*, c. II, s. 25.

²³⁷ el-A'râf 7/22.

²³⁸ Yasak (memnu) ağacın cinsi Kur'an-ı Kerim'de açıklanmamıştır. Ancak bazıları onun, buğday, üzüm veya incir veren bir bitki olduğunu söylemişlerdir. Bu konuda kesin bir bilgi ve delil olmadığı için meyveyi tayin etmek anlamlı olmaz. Talat Koçyiğit-İsmail Cerrahoğlu, **Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri**, DİB Yayınları, Ankara 1984, c. I, s. 97.

Hız. Âdem ve Havva'nın elbiseleri avret yerlerinin üzerinde bulunan bir nurdu.²³⁹ Yaratılışlarında kendilerini utandıracak, çirkin görülen şeylerin farkında değillerdi. Ne kendilerinden ne de birbirlerinden bir şey görmüyorlardı.²⁴⁰ Şeytanın, onları vesvese ile kandırması insanlığa ilk kötülüğü olmuştur; onların yasak meyveden tatmaları da insanlığın ilk imtihanı olmuştur.²⁴¹

İlk imtihanla başlayan ve cennetten çıkarılan insan için bu ahlâkî bir düşünüş değil; belki bir yükseliştir. Diğer canlılardan farklı olan ve iradeli kılınan, bu sayede yaptığı hatadan pişmanlık duyarak iyiye yönelme kabiliyetini ortaya koyan bir varlığı ifade etmiştir.²⁴²

Bugün araştırma konusu yapılan geçmişteki ve halen mevcut ilkel kabilelerin çoğunun, genellikle medenî topluluklarda olduğu gibi giysileri olmadığı halde, ayıp yerlerini mutlaka örttükleri görülmektedir. Bu da örtünme güdüsünün insanın, insan olmak gibi bir gerçeğini ve ilk insan Hz. Âdem'den günümüze dek insanların bir biçimde örtündüklerini doğrulamaktadır.²⁴³

İslam'da tesettür kadın ve erkek için fitratın bir gereğidir. Ayrıca kadınlar için erkeklerden ayrı olarak; bütün bedenlerini örtmeleri de fitratın bir gereği olarak görülmüştür.

Tesettür kadınlar için fitrîdir yani fitratları bunu gerektirir. Çünkü yaratılış itibariyle zayıf ve naziktirler. Kendilerini ve çok sevdikleri yavrularını himaye edecek bir erkeğin yardımına muhtaç olduklarından erkeklerin nefretini kazanmamak için tesettüre fitrî bir meyil gösterirler. Kadınlarda yabancı erkeklere karşı fitraten bir korku vardır. Bundan dolayı da tesettüre ihtiyaçları vardır. Namahremlerin dikkatini çekmemek ve tecavüzlerinden korunmak için, örtüsü onlara bir siper ve bir sığınak olur. Kadının kocasından başkalarının bakışlarını kendisine celbederek kocasını kıskandırmaması, kadın ve erkek arasındaki güven ve samimi hürmet, kadının

²³⁹ M. Ali Sabunî, *Safvetü't-Tefâsîr (Tefsirlerin Özü)*, 3. Basım, Çev. Sadreddin Gümüş-Nedim Yılmaz, Ensar Neşriyat, İstanbul 2010, c. II, s. 277.

²⁴⁰ Ebû Saîd Nasîrüddin Abdullah el-Beyzâvî, *Tefsîru'l-Beyzâvî Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, 3. Baskı, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiye, Beyrut 2006, c. I, s. 334; Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, c. IV, s. 24.

²⁴¹ Komisyon, *Kur'an Yolu*, c. II, s. 510.

²⁴² Komisyon, *Kur'an Yolu*, c. II, s. 512.

²⁴³ Duman, "*Kur'an'da Örtünmenin Temel Sınırları*", s. 37.

tesettürüyle sağlanabilir. Tesettürün olmaması eşler arasında güveni, hürmet ve muhabbeti kırar. Neslin devam etmesi için de tesettür gereklidir. Çünkü en uçarı erkek dahi karısını namuslu ister, kendisi gibi olmasını istemez. Hâlbuki tesettür, sadakati ve güveni temin eder. Açık saçıklık bu güveni yıkar ve güvensizlik meydana getirir.²⁴⁴

B. Tesettür ve Ahlâk

İslam'da vücudun mahrem yerlerinin örtülmesinin vücudun korunması ve süslenmesinden öncelikli olması; örtünmede, bedenın örtünmesinden ziyade ahlâkî bir yönünün olduğunun ve bunun daha çok önemsendiğinin açık bir delilidir. İnsanın tabiatının, hayvaninkinden tümüyle farklı olduğu açıktır. Bu sebeple Allah, insanlardan farklı olarak hayvanların doğuştan vücutlarını korunmuş ve örtülü bir şekilde yaratmış, bu nedenle de onlarda avretlerini örtmeleri için bir hayâ duygusu da vermemiştir.²⁴⁵

Hz. Âdem ve Hz. Havva yasak meyveyi tatmadan önce bir bakıma çocuk gibi saf ve günahattan habersizlerdi; birbirlerinin cinsel özelliklerine ilgi duymuyorlardı. Meyveyi tadınca avret yerlerini fark edecek duruma geldiler. Hz. Âdem ve eşinin, mahrem yerleri açılınca, herhangi bir telkin altında kalmadan hemen örtmeye girişmeleri, insanda mevcut olan hayâ duygusunun fitrî olduğunu; çıplaklığın ve teşhirin ise insandaki ahlâk duygusuna aykırı olduğunu kanıtlar.²⁴⁶

İnsan vücudunun güzelliklerini teşhir etmek için giyinmez; bilakis örtmek için giyinir. Giyim insanları tahrik için değil aksine o duyguyu kontrol etmek içindir.²⁴⁷ Bu nedenle örtünme sadece vücudu hava şartlarına karşı koruyan ve süsleyen bir nesne değil daha çok ahlaki bir işleve sahiptir. Örtü herhangi bir giysi ya da kadına baskı aracı olmaktan çıkarak İslamî bir hüviyet kazanır, insanı takva sahibi kılar.²⁴⁸

Allah'ın insanlar için yarattığı nimetlerin en önemlisi olan elbise, hem vücudu koruyan, hem ahlâkı koruyan; hem de güzelleştirici bir unsur olmuştur.²⁴⁹

²⁴⁴ Bediüzzaman Said Nursî, **Risale-i Nur Külliyyatı (Lem'alar)**, Envar Neşriyat, İstanbul 2004, s. 195 ve 198'den özetlenerek alınmıştır.

²⁴⁵ Mevdudî, *Teşhîmu'l-Kur'an*, c. II, s. 25.

²⁴⁶ Komisyon, *Kur'an Yolu*, c. II, s. 510.

²⁴⁷ Meriç, "Sosyolojik Açıdan Kılık-Kıyafet ve İslam'da Örtünme", s. 36.

²⁴⁸ Aktaş, *Kılık-Kıyafet ve İktidar*, s. 16.

²⁴⁹ Komisyon, *Kur'an Yolu*, c. II, s. 513.

C. Tesettür ve Takvâ

Takvâ kelimesi sözlükte korunmak, saygı duymak, itaat etmek, korkarak çekinmek, sakınmak, anlamına gelen Arapça ‘v-k-y’ kökünden türetilmiştir.²⁵⁰

Takva, din dilinde Allah korkusuyla günahattan kaçınmak, Allah'ın emir ve yasaklarına uymakta titizlik göstermek,²⁵¹ nefsi günahlardan arındırmak, harama düşme korkusuyla şüpheli şeylerden kaçınmak anlamında kullanılır. Fücür “örtüyü yırtmak”; takvâ ise fücürün aksine koruyucu bir örtü ve elbisedir.²⁵²

Takvâ, itikadî konularda yanlış ve batıl inançlara kapılmaktan, ahlâkî ve amelî konularda ruhu kirleten kötü huylardan sakınmaktır. Bütün davranışlarında Allah'tan korkarak ve O'na saygı duyarak hareket etmektir. Takvâ elbisesi de ruhu kötülüklerden koruyup örten, güzelliklerle bezeyip süsleyen bir elbisedir.²⁵³

Takva kelimesi, Kur'an'da on yedi yerde geçmektedir.²⁵⁴ Mesela:

1) Takvâ elbisesiyle ilgili ayette şöyle buyrulmaktadır:

يَا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُؤَارِي سَوَاتِكُمْ وَرِيشًا وَلِبَاسُ النُّفُورِ ذَلِكَ خَيْرٌ ذَلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ / *Ey Âdemoğulları! Size avret yerlerinizi örtecek giysi ve süslenecek elbise verdik. Takva elbisesi var ya, işte o daha hayırlıdır. Bu (giysiler) Allah'ın rahmetinin alametlerindedir. Belki öğüt alırlar.*”²⁵⁵

İslam'da elbise sadece insanın avret yerlerini örten, vücudu dış tehlikelere karşı koruyan, süsleyen bir nesne değil; insanı takva sahibi kılan bir araç haline gelmiştir.²⁵⁶

Elbise ile takvâ arasında şöyle bir ilişki vardır: Biri beden ayıplarını örter ve güzelleştirir. Diğeri kalbin ayıplarını kapatır ve güzelleştirir. Bunlar birbirlerinin tamamlayıcılarıdır. Çünkü takvâ duygusu, bedendeki açıklığın çirkinliğini idrak

²⁵⁰ Komisyon, *Yeni Kâmus*, s. 502.

²⁵¹ Nurettin Turgay, “**Takva**”, Şamil İslam Ansiklopedisi, Şamil Yayınevi, İstanbul 2000, VII, ss. 344-347, s. 344.

²⁵² Ali Ünal, **Kur'an'da Temel Kavramlar**, Beyan Yayınları, İstanbul 1986, s. 513.

²⁵³ Komisyon, *Kur'an Yolu*, c. II, s. 514.

²⁵⁴ Süleyman Uludağ, “**Takva**”, DİA, TDV, İstanbul 2010, XXXIX, ss. 484-486, s. 484.

²⁵⁵ el-A'râf 7/26.

²⁵⁶ Mevdudî, *Tefhimu'l-Kur'an*, c. II, s. 25.

ettirecek şuurun oluşmasına ve hayâ duygusunun meydana gelmesine vesile olur.²⁵⁷

Ayette üç türlü elbiseden bahsedilir:

- a) Sadece örtünme ihtiyacını karşılayacak olan basit ve sade elbise.
- b) Örtünmenin yanında ziynet maksadı da taşıyan kaliteli, temiz ve düzgün elbise.
- c) Takva elbisesi.

Ayette, sırf örtünme amaçlı elbise yanında ziynet amacı ve değeri taşıyan elbise de Allah'ın lütfu ve nimeti olarak anılmıştır.²⁵⁸

2) يَا بَنِي آدَمَ لَا يَفْتِنَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ كَمَا أَخْرَجَ أَبَوَيْكُم مِّنَ الْجَنَّةِ يَنْزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوَاتِهِمْ " / Ey Âdemoğulları! Avret yerlerini kendilerine açmak için, elbiselerini soyarak ana babanızı cennetten çıkardığı gibi, şeytan sizi de saptırmasın."²⁵⁹

Elmalılı, bu ayetlerin tefsirinde şeytanın Hz. Âdem ve Hz. Havva'nın mahrem yerlerini kendilerine göstermek suretiyle üzerlerindeki takva elbisesini sıyırtarak cennetten çıkmalarına sebep olduğunu söyler.²⁶⁰

Ayette geçen takva elbisesiyle ilgili olarak şunlar söylenmiştir:

İkrime'ye göre: Muttakilerin kıyamet günü giyecekleri şeydir.

Suddî, Katâde ve İbn Cüreyc'e göre: İmandır.

Avfi'ye göre: Salih ameldir.

Ziyad İbn Amr'a göre: Yüzdeki güzel vakar ve ağır başlılıktır.

Urve ibn Zübeyr'e göre: Allah korkusudur.

İbn Zeyd İbn Eslem'e göre: Allah'tan korkup ayıp yerleri örtmektir.²⁶¹

Takva sorumluluk bilinci olarak örtünmenin ruhudur. Takvasız bir örtünme ise ruhu olmayan bir ceset gibidir. Örtünme, doğuştan sosyal bir varlık olan insanın tabiatının gereğidir ve amaç ise karşıt cinslerin aralarında cereyan eden ilişkinin cinsiyet

²⁵⁷ Seyyid Kutub, **Fizilâ'l-il Kur'an Kur'an'ın Gölgesinde**, Çev. M. Emin Saraç-Bekir Karlığa-İ.Hakkı Şengüler, Birleşik Yayıncılık, İstanbul Trhz., c. VI, s. 58.

²⁵⁸ Komisyon, *Kur'an Yolu*, c. II, s. 513.

²⁵⁹ el-A'râf 7/27.

²⁶⁰ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, c. IV, s. 29.

²⁶¹ İbn Kesîr, *Hadislerle Kur'an'ı Kerim Tefsiri*, c. VI, s. 2929.

itibariyle değil, şahsiyet yani kişilik itibariyle olmasıdır.²⁶²

3) يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ / *Ey Âdemoğulları, her mescide gidişinizde zinetlerinizi takınız...*²⁶³ Ayeti pejmürde kılık kıyafet giymeyi bir erdem görerek, bunu zühd ve takvanın bir gereği sayan görüşün isabetsizliğinin kanıtıdır.²⁶⁴ Güzel elbise giymek gibi dış görünüşler takvaya halel getirmez. Nefsi, hayatın mubah olan zevklerinden mahrum kılmak için kıt kanaat geçinmek ve aşırıya kaçan zühd de dinen teşvik edilmiş bir şey değildir.²⁶⁵

4) Allah Teâlâ, insana avret yerlerini örtecek ve süslenecek elbise vererek, insanlara takva sahibi olmayı tavsiye etmiştir. Aynı zamanda insanı sıcak ve soğuktan koruyacak ve kendisine zarar verecek düşmana karşıda korunma (zırh) elbisesi vermiştir:

وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِمَّا خَلَقَ ظِلَالًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنَ الْجِبَالِ أَكْنَانًا وَجَعَلَ لَكُمْ سَرَائِيلَ تَقِيكُمْ الْحَرَّ وَسَرَائِيلَ تَقِيكُمْ
بِأَسْكُمْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسَلِّمُونَ

*“Allah yarattıklarından size gölgeler yapmış; dağlarda sığınacağınız barınaklar var etmiş, sizi sıcaktan (soğuktan) koruyacak elbiseler ve savaşta sizi koruyacak zırhlar vermiş, Size olan nimetini Müslüman olarsınız diye işte bu şekilde tamamlamaktadır.”*²⁶⁶

Bu ayette gölgenin, insanı sıcaktan ve soğuktan koruyan elbiselerin ve savaşta düşmandan koruyan zırhların da birer nimet olduğuna işaret etmektedir.²⁶⁷

Elbise, ayıp ve örtülmesi gereken yerleri örtme, sıcak, soğuk ve rahatsız edici şeylerden, hastalık gibi durumlardan korunmayı sağlama, düşmandan koruma, şehvetleri tahrikten men etme; kişiye saygınlık ve vakar ile güzelleşme gibi pek çok faydayı sağlar.²⁶⁸

İnsan ister ‘örtünmek’, ister ‘korunmak’, ister ‘süslenmek’, isterse ‘savunmak’ amacıyla giyinsin, giyinmede asıl hedef takva olmalı; giyinmenin insanî yönle ilgili

²⁶² İslamoğlu, *Hayat Kitabı Kur'an*, c. I, s. 226.

²⁶³ el-A'râf 7/31.

²⁶⁴ Komisyon, *Kur'an Yolu*, c. II, s. 513.

²⁶⁵ Zuhaylî, *Tefsîru'l-Münîr*, c. IV, s. 480.

²⁶⁶ en-Nahl 16/81.

²⁶⁷ Zuhaylî, *Tefsîru'l-Münîr*, c. VII, s. 405.

²⁶⁸ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, IV, s. 28.

olan “edep yerlerinin örtülmesi” amacı korunmalı ve Allah’ın bu husustaki emir ve yasaklarına itaat maksadı ön planda tutulmalıdır.²⁶⁹

Elbisenin vücudun örtülmesi gereken yerlerini kapatacak şekilde olması; her türlü mevsimsel hava şartlarına (sıcağa ve soğuğa) ve dış tehlikelere karşı koruyucu olması ve aynı zamanda insanı takvaya eriştiren bir nesne ve Allah Teâlâ’nın rızasına ulaştırıcı bir araç olması tavsiye edilmiştir.

II. TESETTÜRÜN İFFET VE FİTNE İLE İLİŞKİSİ

A. Tesettürün İffet İle İlişkisi

İffet kelimesi sözlükte kötü söz ve işten uzak olma²⁷⁰ şehvî hisleri dinî emirlerin çerçevesinde muhafaza etme hali,²⁷¹ haramdan uzak durmak, helal olmayan davranışlardan sakınmak; yeme-içme, cinsi istekler gibi konularda hassas olmak, ihtiras göstermemek,²⁷² dinen ve aklen makul görülen davranış sahibi yani erdemli olmak manalarında kullanılır.²⁷³

Kur’an’da kadınların ve erkeklerin şehvet nazarıyla birbirlerine bakmamaları, namuslarını korumaları ve örtünmeye riayet etmeleri emredilmiştir. Kadın olsun erkek olsun hiçbir insan, ırz ve namus düşmanı olarak görülmemiş ve ahlaksızlık kaynağı kabul edilmemiştir. Konuyla ilgili tavsiyelerde kalbinde ‘fuhuş hastalığı’ bulunması muhtemel olanların hırsını kesmek prensibi göz önünde bulundurulmuştur.²⁷⁴

İffetin korunmasına yönelik ayetlerde şöyle buyrulmuştur:

" قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَعْضُوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَى لَهُمْ / Mümin erkeklere söyle: Gözlerini bakılması yasak olandan çevirsinler, mahrem yerlerini, korusunlar. Bu kendileri için daha temiz ve nezih bir harekettir."²⁷⁵

" وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَعْضُنَّ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ / Mümin kadınlara

²⁶⁹ Duman, “Kur’an’da Örtünmenin Temel Sınırları”, s. 37.

²⁷⁰ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, c. VI, s. 450.

²⁷¹ Zübeyr Tekkeşin, “İffet”, Şamil İslam Ansiklopedisi, Şamil Yayınevi, İstanbul 2000, III, ss, 245-246, s. 245.

²⁷² Mustafa Çağrı, “İffet”, DİA, TDV, İstanbul 2000, XXI, ss. 506-507, s. 506.

²⁷³ Mehmet Canbulat, “İffet”, Dinî Kavramlar Sözlüğü, DİB Yayınları, s. 295.

²⁷⁴ Bekir Topaloğlu, *İslam’da Kadın*, 20. Basım, Ensar Neşriyat, İstanbul 2008, s. 186.

²⁷⁵ en-Nûr 24/30.

da söyle: Gözlerini bakılması yasak olandan çevirsinler, iffetlerini korusunlar ve ziynet yerlerini örtünler.”²⁷⁶

Bu ayetler, kadınlara bakışlarını sakındırmalarını, ziynet yerlerini örtmelerini ve fitneye sebep olacak davranışlardan kaçınmalarını; erkeklere de iffetlerini korumalarını ve bakışlarını haramdan sakındırmalarını emreder.²⁷⁷

İffeti korumak ise gözü haramdan sakındırmanın tabii bir sonucudur.²⁷⁸

Yaşlı olan kadınların süslerini göstermemeleri ile ilgili ayette ise şöyle buyrulmaktadır:

وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ اللَّاتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ أَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ وَأَنْ يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَهُنَّ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ "

“Evlenme ümidi kalmayan, ihtiyarlayıp oturmuş kadınlara, süslerini açığa vurmamak şartıyla, dış esvaplarını çıkarmaktan ötürü sorumluluk yoktur; ama sakınmaları kendileri için daha iyi olur. Allah işitir ve bilir.”²⁷⁹

Ayette geçen ‘isti’faf’ yani daha iffetli davranmaktan kastedilen örtünmedir; ayet, örtünmenin başta gelen maksatlarından birinin iffet olduğuna işaret eder.²⁸⁰

Karaman, ‘iffet’ ve ‘örtü’ ilişkisini şöyle açıklar: “İffet özdür, maksattır ve iyi bir kulun vasfıdır; bunu korumak için örtünmek vesiledir, şekildir. İslam’a göre iffet, gayri meşru ilişkilerden uzak durmakla beraber; bunu sağlayan davranışları da içine almaktadır. Bu sebeple giyinişiyle ve davranışları ile başkalarını tahrik eden, günah işlemelerine sebep olan erkek ve kadınların, iffetlerine gölge düşmektedir. Gerek erkek gerekse kadının, karşı cins için genellikle cazip, etkileyici ve tahrik edici yerlerini örtmeleri gerekli görülmüş, açılma ve gösterme ile iffeti koruyamama arasında sabit bir ilişkinin bulunduğu işaret edilmiştir.”²⁸¹

İffeti koruma genel prensibine göre erkek ve kadın, birbirlerine cinsel cazibesini

²⁷⁶ en-Nûr 24/31.

²⁷⁷ Bardakoğlu, “Örtünme”, c. III, s. 1635; Ateş, *Kur’an-ı Kerim Tefsiri*, c. IV, s. 1807.

²⁷⁸ Seyyid Kutub, *Kur’an’ın Gölgesinde Kadın*, 5. Baskı, Ravza Yayınları, İstanbul 2007, s. 115.

²⁷⁹ en-Nûr 24/60.

²⁸⁰ Yıldız, *İslam’da Giyim ve Tesettür*, s. 28.

²⁸¹ Karaman, *İslam’da Kadın ve Aile*, s. 323.

sergilememeli ve şu hususlara dikkat etmelidirler: Başkalarının namusuna göz koymamalı, kendi ırz ve namusunu muhafaza etmeli ve gayri ahlaki olan fiziksel ve duygusal ilişkilerden uzak durmaya çalışmaladırlar.²⁸²

Örtünme kuralına dikkat eden erkek ve kadın kendi iffetini korumakla beraber karşı cinsin iffetinin korunmasına da yardımcı olmaktadır.

B. Tesettürün Fitne İle İlişkisi

Fitne kelimesi sözlükte küfür, sapıklık, günah, ayrılık, birisini azdırmak, iç ihtilaf ve kargaşa, kalbin bir şeyi fazlaca beğenip ona meyletmesi, hoşuna gitmesi, gibi anlamlara gelir.²⁸³ Allah tarafından imtihan için gelen musibet, âzâb; bir kimseye dininden dönmesi için işkence etmek, denemek için güç işlere maruz bırakmaya da fitne denir.²⁸⁴

Fitne kelimesi altın ve gümüş gibi değerli madenlerin sağlığını belirlemek için ateşte eritmek anlamında ‘f-t-n’ kökünden türemiştir. Aldatmak, pusu kurarak yolunu kesmek, gönlünü çelmek gibi manalarda kullanılır. Erkeklerin, gönlünü çeldiği ve mantıklı düşünceden alıkoyduğu için kadına da ‘fettân’ denilmiştir.²⁸⁵

Fitne ve bu kelimenin değişik türevleri, Kur’an-ı Kerim’de muhtelif sure ve ayetlerde altmış yerde geçer.²⁸⁶ Hadislerde ise daha çok içtimaî bozukluk, anarşi vb anlamlarda kullanılmıştır. Hadis kitaplarında ‘Kitâbü’l-Fiten’ diye bölümler vardır.²⁸⁷

İslam’a göre toplum hayatının huzurunu sağlamak, dinî ve ahlâkî değerleri korumak için erkek ve kadına bazı sınırlar getirilmiştir. Örtünme bu sınırların korunması için alınmış tedbirlerden biridir. Kadınlarla ilgili bazı hükümlerin ve sınırlandırmaların gerekçesi olarak çoğu kaynakta fitne endişesi gündeme getirilir. Endişe edilen fitne zinadır. Bu anlamda kısıtlama sadece kadın açasından olmayıp erkek

²⁸² Komisyon, *Kur’an Yolu*, c. IV, s. 72-73; Görmez, “İlahi Dinlere Göre Başörtüsü”, s. 29.

²⁸³ İbn Manzûr, *Lisanü’l-Arab*, c. VII, s. 75.

²⁸⁴ Yusuf Kerimoğlu, **Kelimeler Kavramlar**, 20. Baskı, İnkılâb Yayınları, İstanbul 2004, s. 145; Ünal, *Kur’an’da Temel Kavramlar*, s. 298.

²⁸⁵ Mustafa Çağırıcı, “Fitne”, DİA, TDV, İstanbul 1996, c. XIII, ss. 156-159, s. 156.

²⁸⁶ Örnek olarak bkz. en-Nûr 24/163; el-Hadîd 57/14; el-Bürûc 85/10; en-Nahl 16/110.

²⁸⁷ Talat Sakallı, “Fitne”, Şamil İslam Ansiklopedisi, Şamil Yayınları, İstanbul 2000, c. II, ss. 372-374, s. 372.

açısından da söz konusudur.²⁸⁸ Ancak asrısaaadetten sonraki dönemlerde kadın, bir fitne unsuru olarak görülmüş, onu toplumdaki bütün olumsuzlukların kaynağı gören anlayış, tesettür konusunda da aşırıya gitmiş, ilk devirlerdeki bir takım esneklikleri bile göz ardı etmiş ve kadını sosyal hayattan soyutlayarak evinin en kuytu köşesine itmiştir.²⁸⁹

İslam'ın, ilk muhataplarından olan kadınlara, kazandırdığı ferdî ve sosyal saygınlığın, hayata bilfiil katılma ve hiçbir yaratılmış kul olmama bilincinin ve bunun getirdiği özgüven ve özgürlük ortamının tarihte yaşanmış örnekliği capcanlı dururken; nasıl olur da kısa bir süre sonra, saygınlık düşüklüğe, özgüven tedirginliğe ve özgürlük köleliğe dönüşmüş; kadın, toplumdan soyutlanmış, cahil bırakılmış ve “çocuktan biraz akıllı, köleden biraz özgür” bir konumda, erkeğinin dünya ve ahiretteki başarısını kolaylaştırmak üzere geri hizmetlere çekilmiştir.²⁹⁰

Kadının sosyal hayattan soyutlanması anlamında yorumlanan ayetteki وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ / (Ey Peygamber eşleri) Evlerinizde oturun...²⁹¹ ifadesi, İslamî geleneğe “Kadınlara eve hapsedin” şeklinde anlaşılmış ve kadınlar baştan ayağa ‘avret’ (avrat) olduğu için asırlar boyu ev kafeslerinden dışarı çıkarılmamışlardır. Bazıları bu uygulama ile kadının daha iyi bir eş ve anne olacağını iddia etmiştir. “Kadının sırtından sopayı karnından sıpayı eksik etmeyeceksin” sözünde dile getirilen anlayış, İslam coğrafyasında hüsnü kabul görmüştür. Bu anlayışın en önemli kaynağı, kadını aklen ve dinen eksik, eğri, huysuz, fitne ve uğursuz olarak konumlandıran hadis (!) rivayetleridir.²⁹² Hz. Aişe döneminde başlayan kadınların mescitlere gitmeleri ve bayram törenlerine katılmaları tartışmaları; sonraki devirlerde fitne söylemi ile kadınların hem genel anlamda mescitlerden hem de bayram törenlerine katılmaktan alıkonulmaları sonucunu doğurmuştur.²⁹³ Kaldı ki “Evlerinizde oturun” emri de, tüm zamanlara ve tüm kadınlara yönelik bir emir değildir. Zira bu emir hiçbir yoruma mahal vermeyecek bir açıklık ve kesinlikte, doğrudan Hz. Peygamber’in eşlerine yöneliktir,

²⁸⁸ Apaydın, “Tesettür”, c. XXXX, s. 542.

²⁸⁹ Ünal, “Hadislere Göre Kadının Örtünmesi”, s. 68.

²⁹⁰ Hidayet Şefkatli Tuksal, **Kadın Karşıtı Söylemin İslam Geleneğindeki İzdüşümleri**, 1. Baskı, Avrasya Yayınları, Ankara 2000, s. 7-8.

²⁹¹ el-Ahzâb 33/33.

²⁹² Mustafa Öztürk, “Klasik Tefsirlerdeki ‘Tesettür’ Formu Üzerine”, İslâmiyât, Cilt IV, Sayı 2, Ankara 2001, ss. 69-88, s. 84.

²⁹³ Tuksal, *Kadın Karşıtı Söylemin İslam Geleneğindeki İzdüşümleri*, s. 113.

“يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ... / Ey Peygamber eşleri! Siz diğer kadınlar gibi değilsiniz...”²⁹⁴ diye başlayan ayette de buna işaret edilmektedir.²⁹⁵

İslam dininde, örtünmenin esası hanımların hakları, saygınlıkları ve şerefleridir. Mukallit fakihlere göre ise örtünmenin esası fitne korkusudur. Ahlaklı ve dindar erkekleri fitneden korumak için hanımları hapsettiler. Bütün haklarından, şereflerinden mahrum bıraktılar. Örtünme, konusunda aşırıya gidilerek kadınların haksızlığa uğramalarına, her şeyden mahrum olmalarına sebep oldular. Yani bu konuda toplumun yanlış kabulleri ve algıları; Şeriatın bu güzel tedbirinin önüne geçmiştir. Örtünme Şark toplumlarında hep fitne korkusuna bağlanmıştır. Ancak asıl fitne, erkeklerin gözlerinde, kalplerinde yahut dillerinde bulunur. Eğer tedbir almak gerekiyorsa, erkeklerin gözlerine nikâb, kalplerine adab, dillerine ceza lazım gelir.²⁹⁶

Tesettür, hem erkek hem de kadın açısından bazı sınırlamalar getirmiştir. Ancak kadının sosyal etkinliğini engellemeyi amaçlamaz. Tesettür, salt cinselliğe, kadının baştan çıkarıcı bir fitne sebebi olduğuna ve kadın bedeninin nesneleştirilmesi ve denetlenmesine indirgenemez. Çünkü Kur’an’da kadın için örtünme hükmünden²⁹⁷ önce erkeklere, bakışlarını sakındırma ve avret yerlerini örtme buyruğu²⁹⁸ yer almaktadır.²⁹⁹

Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde kadın sosyal hayattan soyutlanmadan toplumda varlık göstermekteydi; İslam dini, iyi ahlâkı muhafaza etmek için normal bir giyim adabı getirmiştir. Kadının dikkat çekmeyecek bir şekilde dışarıya çıkmasında sakınca görülmemiştir.³⁰⁰

Kadının fitne unsuru olarak görülmesi, İslamî bir anlayıştan ziyade İslam’dan önceki muharref dinlerde bulunan uygulamalarla ve ataerkil anlayışla alakalı bir zihniyetin neticesidir. Kadının fitne gibi endişelerle tesettüre bürünmesi gerektiği anlayışı yine bu zihniyetin yorumlarının neticesidir. Kur’an’ın buyruğu ise kadın ve erkek ilişkilerinde iffet prensibinin gözetilmesidir. Tesettür, bu anlamda iki taraf

²⁹⁴ el-Ahzâb 33/32.

²⁹⁵ Öztürk, “Klasik Tefsirlerdeki ‘Tesettür’ Formu Üzerine”, s. 85.

²⁹⁶ Musa Carullah, **Hatun**, Kitabiyat Yayınları, Ankara 1999, s. 40-41.

²⁹⁷ en-Nûr 24/31.

²⁹⁸ en-Nûr 24/30.

²⁹⁹ Apaydın, “Tesettür”, c. XXXX, s. 542.

³⁰⁰ Ali Toksarı, “**Hz. Peygamber Devrinde Kadın**”, 3. Basım, Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi 22, Sosyal Hayatta Kadın, Ensar Neşriyat, İstanbul 2005, ss. 79-101, s. 85-86.

açısından ele alınmaktadır; kadın örtünmeyle mükellef olduğu gibi; erkekte bakışlarını sakındırmakla mükellef tutulmuştur. Bu konuda Kur'an kadın kadar erkeğe de sorumluluk yüklemektedir.

III. TESETTÜR ZİYNET İLİŞKİSİ

A. Genel Olarak Ziyet (Süs)

Allah Teala, insanları ahsen-i takvim surette dengeli, ahenkli bir şekilde yaratmış ve insanların makul ve mutedil ölçüler içerisinde aşırılığa düşmemek şartıyla süslenmelerine, güzelliklerini korumalarına, güzel görünmelerine de izin vermiş, hatta bunu teşvik etmiştir.³⁰¹

İnsanların süslenmek için Allah'ın yarattığı ve istifadesine sunduğu nimetlerle ilgili ayette şöyle buyrulur:

قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ

*“Allah'ın kulları için yarattığı süsü ve güzel rızıkları kim haram kıldı? De ki; onlar dünya hayatında, özellikle kıyamet gününde müminlerindir”*³⁰²

Bu ayet yenilecek, giyilecek ve çeşitli süs eşyalarında asıl olanın mubahlık olduğuna delildir ve çeşitli zinetlerin hepsini içine almaktadır. Her türlü vücut temizliği, hayvanlar, binitler ve zinet eşyalarının her çeşidi buna dâhildir. Erkek için altın ve ipeğin haram olduğuna dair hadisler olmasaydı onlar da buna dâhil olurlardı.³⁰³ İnsanoğlunun faydalanması için yaratılan şeyler hakkındaki hükümler umumdur.³⁰⁴

Hadis-i Şeriflerde şöyle buyrulmaktadır:

*“Şüphe yok ki Yüce Allah nimetinin eserini kulunun üzerinde görmeyi sever.”*³⁰⁵

³⁰¹ Akif Köten, “Ziyet”, Şamil İslam Ansiklopedisi, Şamil Yayınevi, İstanbul 2000, VIII, ss. 381, s. 381; Bardakoğlu, “Haramlar ve Helaller”, c. II, s. 79.

³⁰² el-A'râf 7/32.

³⁰³ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, c. IV, s. 33-34.

³⁰⁴ Camisab Özbek, *Dört Mezhebe Göre İslam Fıkhı ve Müctehidlerin Faklı Görüşleri*, Ravza Yayınları, İstanbul 2000, c. I, s. 605.

³⁰⁵ Nesâî, Zîne 57.

“Allah güzeldir, güzelliği sever.”³⁰⁶

Hız. Peygamber (s.a.v.) gündelik hayatında daima temiz olmaya özen göstermiş ve düzenli olmuş, sade ve güzel giyinmiş, güzel koku sürünmüş ve insanları da bu tür davranışlara teşvik etmiştir. Bakımsız gördüğü insanları da uyarmıştır. Böylece insanın temiz ve güzel giyinmesi tavsiye edilmiş, iyi ve güzel şeylerin helâl olduğu belirtilmiş, kötü ve çirkin şeylerin ise haram kılındığı ifade edilmiştir.³⁰⁷

B. Ziyinetleri Teşhir Etmenin Hükümü

İslam kadınların süslenmesine karşı değildir.³⁰⁸ Konuyla ilgili ayette şöyle buyrulmaktadır:

“يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ / Ey Âdemoğulları, her mescide gidişinizde ziynetli elbiseler giyin.”³⁰⁹ Ayet insanların süslenebileceğine işaret eder. Avret yerlerini örtükten sonra ziynet temin eden elbise giymek müstehab olarak görülmüştür.³¹⁰ Ancak süslerin gösterilmesi caiz değildir. Süslerin gösterilmesinin caiz olmadığı ayette şöyle ifade edilir:

“Süslerini, kendiliğinden görünen kısmı müstesna, açmasınlar. Başörtülerini yakalarının üzerine salsınlar.”³¹¹

Ayette geçen ziynetten kasıt, ziynet takılan yerlerdir. Muzaaf olan mahal kelimesi hafzedilip muzafun ileyh olan ‘ziynet’ kelimesinin yerine kaim kılınarak ayette kastedilen mana ziynetin takıldığı mahal olmuştur.³¹²

Ziynet yerleri ise kadının boyun, baş ve göğsüdür; Cenab-ı Hak, başörtüleri ile örtünmelerini farz kılmak suretiyle kadınların hilkaten güzel olan yerlerini

³⁰⁶ Müslim, İman 147.

³⁰⁷ Bardakoğlu, “Haramlar ve Helaller”, c. II, s. 79.

³⁰⁸ Ömer Tilmisani, *el-İslâm ve Nazaratü's-Sâmiye li'l-Mer'eti*, Dâru't-Tevzi' ve'n-Neşri'l-İslâmiyye, Kahire Trhz., s. 3.

³⁰⁹ el-A'râf 7/31.

³¹⁰ Abdullah b. Mahmud el-Mevsilî, *el-İhtiyâr li-Ta'lîli'l-Muhtâr*, Çev. Mehmet Keskin, Hikmet Neşriyat, İstanbul 2005, c. IV, s. 181.

³¹¹ en-Nûr 24/31.

³¹² Mevsilî, *el-İhtiyâr*, c. IV, s. 124.

göstermelerini men etmiştir.³¹³

Ayetin devamında, “*Ziynetlerini açmasınlar*” ifadesi tekrar edilerek; bu ziynetlerin kimler tarafından görülebileceği belirtilmektedir:

“*Süslerini kocaları veya babaları ve kayınpederleri veya oğulları veya kocalarının oğulları veya kardeşleri veya erkek kardeşlerinin oğulları veya kız kardeşlerinin oğulları veya Müslüman kadınları veya cariyeleri veya erkeklığı kalmamış hizmetçiler ya da kadınların mahrem yerlerini henüz anlamayan çocuklardan başkasına göstermesinler.*”

Ayet, kadınların boyun, baş ve göğüsleri gibi ziynetlerini kimlere göstermesinin helal olduğunu ve kimlere göstermesinin helal olmadığını belirtmektedir.³¹⁴

Yine ayetin devamında “*gizledikleri ziynet*”ten bahsedilmektedir:

“*Gizledikleri ziynetlerin bilinmesi için ayaklarını yere vurmasınlar.*”³¹⁵

Burada ziynet kelimesi üçüncü kez tekrar edilmektedir. O dönemde kadınların; ayak bileklerine taktıkları halhaller kastedilmiş ve yasaklanmıştır. Burada asıl kastedilen şey sadece o devirde kadınların kullandıkları süs eşyası değil; bakıldığı zaman hemen görülmeyen ancak dikkat çekici bir davranışla fark edilebilen, gizli olan süs ve güzelliklerdir. Çünkü bu erkeklerin şehvi hislerini uyarır, asıl yasaklanan bu davranıştır.³¹⁶

Bu ayet, kadın vücudunun tamamının ziynet olduğuna işaret eder. Çünkü ziynet kelimesinin ilk geçtiği yerde “...*ziynetlerinden sadece kendiliğinden görünen kısmı*...” ifadesi ile bütünden yalnız bir kısmının yani yüz ve ellerin açılacağı söylenirken; ikinci geçtiği yerde, istisna edilmeksizin, ziynetlerin tamamının, ‘ferc hariç’ ayette

³¹³ Râzî, *Tefsiri Kebir*, c. XVII, s. 46; Komisyon, *Kur'an Yolu*, c. IV, s. 70-71.

³¹⁴ İsmail Hakkı Bursevî, *Tefsiru Rûhul Beyân*, Mektebetü Eser, İstanbul 1389/1969, c. VI, s. 142.

³¹⁵ en-Nûr 24/31.

³¹⁶ Şemsuddin Ebû Abdullah İbn Kayyim el-Cevziyye, *Bedâi'u't-Tefsîr*, Çev. Harun Öğmüş-Halil Aldemir, Polen Yayınları, İstanbul 2011, c. III, s. 138; Duman, “*Kur'an'da Örtünmenin Temel Sınırları*”, s. 46.

geçen şahısların yanında açılabilceği belirtilmiştir. Bu yerler örtölünce kadın vücudunun tamamı zatı itibariyle ziynet olmuş olur.³¹⁷

Bu durumda yüz ve ellerin açılması caizdir. Vücudun çekici ve güzel olan, gerektiğinde ziynet takılarak süslenen ‘kol, gerdan, kulak, baş’ gibi yerlerin örtülmesi emredilmiş ve farz olmuştur.³¹⁸

Kadınların asıl ziynetleri, yaratılış itibariyle kendilerinde mevcut olan güzellikleridir. Her kadın vücudu bu anlamda bir güzelliğe ve ziynete sahiptir. Ancak kadınların gerek yaratılıştan olan güzelliklerini gerekse sonradan edindikleri süs ve ziynetleri kendilerine nâmahrem olan kimselere göstermeleri caiz değildir.

C. Kadınların Ziynetlerini Göstermesi Caiz Olanlar ve Olmayanlar

Yukarıda geçen Nûr suresi 31. ayette kadınların ziynetlerini gösterebileceği kimseler şöyle zikredilmiştir:

- Kocaları
- Babaları
- Kayınpederleri
- Oğulları
- Kocalarının oğulları (üvey oğulları)
- Erkek kardeşleri
- Erkek kardeşlerinin oğulları
- Kız kardeşlerinin oğulları
- Kadınlar (Müslüman kadınlar veya cariyeler)
- Erkeklikten kesilmiş veya erkekliği olmayan hizmetçiler
- Kadınların avretini henüz anlamayan çocuklar

Kadınların ziynetlerini gösterebileceği kimseler arasında amca ve dayının zikredilmemesinin sebebi onların diğer mahremler gibi yakın akrabadan sayılmalarıdır.

³¹⁷ Duman, “Kur’an’da Örtünmenin Temel Sınırları”, s. 47.

³¹⁸ Karaman, *İslam’da Kadın ve Aile*, s. 392-393.

Hasan el-Basrî'nin görüşüne göre ayette süt emme ile meydana gelen mahremlik zikredilmemiştir. Hâlbuki bu nesep bakımından meydana gelen mahremlik gibidir.³¹⁹

Bu sayılanlar kendileriyle evlenilmesi haram olanlardır. Yüce Allah insanın fitratına yakınlarına karşı şehvetli bir istek, evlenme ile ilgili bir duygu vermediği gibi böyle şeylere karşı bir nefret yerleştirmiştir.³²⁰ Kadının yakın akraba arasında süslerini gizleme zorunluluğu yoktur. Ancak yakın akrabanın, mahrem kadınların süslerine bakmasının mubah olması, şehvetle olmadığı takdirde söz konusudur. Şehvet meydana gelecekse bakması haram olur.³²¹

İnsan kız kardeş gibi mahremlerine karşı yaratılış itibariyle şehvetli his taşıyamıyor ve şehvetle bakamıyor. Çünkü mahremlerin, yakınların simaları yakınlık ve mahremiyet sebebiyle şefkat ve meşru muhabbet hisleri verdiği için nefsanî ve şehvetli eğilimleri ve istekleri kırar. Fakat bacaklar gibi dinen yakınlarına da gösterilmesi caiz olmayan yerleri³²² örtmemek açık saçık bırakmak bayağı olan nefislerde gayet çirkin ve gayri ahlakî bir hissini uyanmasına sebebiyet verebilir. Çünkü mahrem siması mahremiyetten haber verir ve namahreme benzemez. Fakat açık bacak mahrem gayriyle müsavidir. Mahremiyeti haber verecek bir alâmeti farikası olmadığından, hayvani bir nazar-ı hevesi, bir kısım süfli mahremlerde uyandırmak mümkündür. Böyle bir nazar ise, tüyleri ürpertecek insanlık için büyük bir alçalma ve ahlakî çöküştür.³²³

Yakın akraba arasında kadının giyiminde namahrem karşısında olduğu gibi örtünme zorunluluğu yoktur. Çünkü fitne korkusu söz konusu olmadığı için şehvetli, adi bir takım bakışlardan söz edilemez. Ancak kadının mahremleri karşısında da “*kendiliğinden görünen ziynet*” açma konusunda ihtiyatlı, tedbirli olarak, takvaya uygun davranması tavsiye edilmiştir.

³¹⁹ Râzî, *Tefsiri Kebir*, c. XVII, s. 53.

³²⁰ Sabunî, *Safvetü't-Tefâsîr*, c. IV, s.215.

³²¹ Asım Uysal, **Evlilik ve Cinsel Hayat (Dini ve Tıbbi Sorular ve Cevaplar)**, Uysal Yayınevi, İstanbul Trhz., s. 726.

³²² Bediüzzaman'ın, “bacaklar gibi dinen yakınlarına da gösterilmesi caiz olmayan yerleri” ifadesinden bu konuda dört mezhepten farklı bir görüşe sahip olduğu anlaşılmaktadır. Dört mezhebin bu konudaki görüşleri “Setr-i Avret” başlığı altında belirtilmiştir.

³²³ Said Nursî, *Risale-i Nur Külliyyatı (Lem'alar)*, s. 197.

D. Ziynette Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

İslam dininde süslenme mubah olmakla beraber, insanlarda bulunan zaaf ve temayüllerin kontrol altına alınması ve toplumsal düzenin bozulmasını önlemek amacıyla süslenme ile ilgili bazı temel ölçüler ve kısıtlamalar getirilmiştir. İtidal üzere yaratılan insan fitratını, kendisine verilmiş özellik ve şekilleri değiştirme manasında süs, makyaj ve estetik yasaklanmış, bunlar şeytanın iğvası sayılmıştır. Ayet şöyle ifade edilir: "وَلَمُرَّتْهُمْ فَلْيَغَيِّرُنَّ خَلْقَ اللَّهِ" / *Şüphesiz onlara emredeceğim, Allah'ın yarattığını değiştirecekler.*³²⁴

Cahiliye döneminde ve günümüzde geçerli olan süs çeşitlerinden aşağıdakiler lanetlenmiş ve toplum için sakıncalı görülmüştür:

- a) Daha uzun ve sık göstermek için saça fazladan yapay saç takmak,
- b) Vücudun çeşitli kısımlarına dövme yapmak veya yapay benler meydana getirmek,
- c) Erkeklerin; ipek ve altını giyim, takı ve süs aracı olarak kullanması,
- d) Estetik kaygılarla bir takım müdahalelerde bulunarak vücudun asli yapısını değiştirmek ve farklı görünmeye çalışmak,
- e) Hile, aldatma veya karşı cinse benzeme kastıyla yapılan müdahaleler.³²⁵

İnsanların vücutlarında yaptıkları bazı değiştirme, güzelleştirme ve düzeltmeler değerlendirilerek şu sonuca varılmıştır:

- Sünnet olmak,
- Belli yerlerdeki kılları almak ve gidermek,
- Tıraş olmak,
- Tırnak kesmek,
- Küpe takmak için kulağı delmek.

³²⁴ en-Nisâ 4/119.

³²⁵ Mevdudî, *Tefhimu'l-Kur'an*, c. III, s. 525; Bardakoğlu, "Haramlar ve Helaller", c. II, s. 80-84; Karaman, *İslam'da Kadın ve Aile*, s. 346-347; Beşer, *Hanımlara Özel Fetvalar*, s. 350.

İslam'ın izin verdiği hatta teşvik ettiği güzelleştirmeler ve düzeltmeler 'yaratılış düzenini değiştirme' anlamına gelmez. Bunlar temizlik, kolaylık ve güzellik sağlayarak, tabii ve fitrî güzelliğin ortaya çıkmasını temin ederler.³²⁶

Süslenmek, güzel görünmek mubah olmakla beraber, vücutta güzelleşmek için yapılan estetik ve fitratın asli yapısını değiştirmek anlamında bir takım müdahaleler yapmak veya olduğundan farklı bir görünüm kazanmaya çalışmak gerek erkek açısından gerekse kadın açısından yasaklanmıştır. Özellikle kadınlar için süslenme isteği fitrî olmakla birlikte süslerin gösterilmesi dinen caiz görülmemiştir.

IV. SETR-İ AVRET

Setr-i avret, avret yerlerini örtmek anlamına gelmektedir.³²⁷ Namazda ve namaz dışında avret yerlerinin örtülmesi farzdır. Avret yerlerinin örtülmesinin farz olduğunun delili " يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ / Ey Âdemoğulları, her mescide gidişinizde ziynetli elbiseler giyin..."³²⁸ Ayetidir. "Ziyneti alma" yani giyinme ifadesi, avret olan yerleri örtmeye işaret eder. Ayetteki "ziyneti alın" sözü vücut (farziyyet) ifade ettiğinden dolayı hem namazda hem de namaz dışında setr-i avret vacibtir.³²⁹

Avretin insanlara karşı örtülmesinin vücutu hususunda mezheb imamları arasında görüş ayrılığı yoktur.³³⁰ Ancak avretin mahiyeti ve sınırları hususunda farklı görüşlere sahiptirler. Erkek ve kadının avret sınırlarıyla ilgili farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Mezhep imamları, erkek ve kadının örtünme ölçüsünü şu şekilde belirlemişlerdir:

A. Erkekler İçin Avret ve Sınırı

Avret, kaba ve hafif olmak üzere ikiye ayrılır: Kaba olan bakılması çirkin ve ayıp görülen yerler; hafif olan ise uyluk kısmıdır.³³¹ Fukahânın çoğunluğuna göre

³²⁶ Muhammed et-Tâhir İbn Âşûr, **Tefsîru't-Tahrîr ve't-Tenvîr**, Dâru't-Tûnusiyye, Tunus 1984, c. V, s. 205.

³²⁷ İbrahim Paçacı, "**Avret**", Dinî Kavramlar Sözlüğü, DİB Yayınları, s. 43; Şener, "**Avret**", c. IV, s. 126.

³²⁸ el-A'râf 7/31.

³²⁹ Râzî, *Tefsiri Kebir*, c. X, s. 344; Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, c. IV, s. 32.

³³⁰ Vehbe Zuhaylî, **İslam Fıkhı Ansiklopedisi**, Çev. Ahmet Efe-Beşir Eryarsoy-H.Fehmi Ulus-Abdürrahim Ural-Yunus Vehbi Yavuz-Nurettin Yıldız, Feza Gazetecilik, İstanbul 1994, c. I, s. 453.

³³¹ Kardavî, *Çağdaş Meselelere Fetvalar*, c. III, s. 395.

erkeğin, erkeğe karşı avreti göbük ile diz kapağı arasındır.³³² Hanefilere göre göbük avret değıldir; diz kısmı ise avrete dâhildir.³³³ Zâhirîlerin görüşlerine göre ise avret erkekte bizzat fercin (ön ve arkanın) kendisidir.³³⁴ Kimi Mâlikî uleması da bu görüştedir.³³⁵ Erkeğin kadına karşı avreti ise fukahânın görüşüne göre erkeğin erkeğe karşı avretinde olduğı gibi, göbükle diz kapağı arasındır.³³⁶ Şafîî ve Hanbelî mezhebine göre ise erkeğin yabancı kadına karşı avreti tüm vücududur. Mâlikîler bu durumda erkeğin yüzünü ve yüzünün etrafı denilen baş kısmını, ellerini ve ayaklarını avret yeri saymamışlardır.³³⁷

B. Kadınlar İçin Avret ve Sınırı

Fakihler, kadınların avret yerleri ile ilgili farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Kadınların bulunduğı ortam ve şahıslara göre bunun sınırlarını belirlemişlerdir. Bu görüş ayrılıklarının sebebi “*ولا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا* / *Onlar, kendiliğinden görünenler hariç, ziynetlerini göstermesinler*”³³⁸ ayetindeki “*kendiliğinden görünenler hariç*” ifadesiyle ilgili farklı yorumlardır.³³⁹ Şimdi bunları görelim:

1. Kadının Mahrem Olmayan Erkek ve Kadınlara Karşı Avreti

Kadının, mahrem olmayan erkek karşısında avreti, Hanefî, Malikî, Şafîî ve Hanbelîlerdeki hâkim görüşe göre, elleriyle yüzü dışındaki bütün vücududur.³⁴⁰ Buna delil ise fukahânın çoğunluğuna göre, “*Her kim bir kadın ile evlenmek isterse onun yüzüne ve ellerine baksın*”³⁴¹ hadisidir.³⁴² İmam Ebû Hanife’ye göre kadının ayağı da

³³² Şener, “*Avret*”, c. IV, s. 125; Karaman, *İslam’da Kadın ve Aile*, s. 324.

³³³ Celal Yıldırım, *Kaynaklarıyla İslam Fıkhı (İbâdât-Muamelat-Feraiz)*, Uysal Kitabevi, Konya Trhz., c. IV, s. 139.

³³⁴ İbn Hazm’ın “*el-Muhalla*” adlı eserine baktık ancak Zâhirî mezhebinde erkeğin avreti konusuyla ilgili bir bilgiye rastlayamadık. Ebu Muhammed Ali b. Ahmed İbn Hazm, *el-Muhallâ*, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut 1988; Zuhaylî, *Tefsîru’l-Münîr*, c. IV, s. 464.

³³⁵ Ebu’l-Velîd Muhammed İbn Rüşd, *Bidâyetü’l-Müctehid ve Nihâyetü’l-Muktesid Mezheblerarası Mukayeseli İslam Hukuku*, Çev. Ahmet Mevlânî, Beyan Yayınları, İstanbul Trhz., c. I, s. 256.

³³⁶ Şener, “*Avret*”, DİA, c. IV, s. 125; Karaman, *İslam’da Kadın ve Aile*, s. 324.

³³⁷ Abdurrahman Cezirî, *Dört Mezhebe Göre İslam Fıkhı*, 8. Baskı, Çev. Mehmet Keskin, Çağrı Yayınları, İstanbul 2005, c. I, s. 260.

³³⁸ en-Nûr 24/31.

³³⁹ Şener, “*Avret*”, c. IV, s. 126; İbn Rüşd, *Bidâyetü’l-Müctehid*, c. I, s. 257.

³⁴⁰ Şeyhü’l-İslam Bürhânüddin Ebü’l-Hasan el-Merğînânî, *Hidaye Tercemesi*, Çev. Hasan Ege, Şelale Yayınları, İstanbul 1984, c. I, s. 258; Cezirî, *Dört Mezhebe Göre İslam Fıkhı*, c. I, s. 262.

³⁴¹ Tirmizî, Nikâh 57.

³⁴² Zuhaylî, *Tefsîru’l-Münîr*, c. IV, s. 465; İbn Rüşd, *Bidâyetü’l-Müctehid*, c. I, s. 257.

avret değildir.³⁴³ Şafî mezhebinde, kadının avret yerinin yabancı erkekler önünde yüzü de dâhil bütün bedeni olduğu görüşü de vardır.³⁴⁴

Fitne korkusu olduğu takdirde kadının, ‘eller ve yüz’ü örtmesinin farz olduğunu söyleyenler olduğu gibi, “kadın için bir sorumluluk yoktur, erkeğin bakmaması farzdır” diyenler de vardır.³⁴⁵ Kadın mahrem olmayan bir kadının yanında ise diz kapağı ile göbeğinin arasını kapatması farzdır. Ayrıca kadın, vücudundan hiçbir yeri, gayr-i müslim bir kadına göstermemelidir. Çünkü gayr-i Müslim bir erkeğe anlatabilir. Gayr-i müslim kadına, yalnızca eller, yüz ve ayaklar gösterilebilir. Bu hükmün dayanağı olarak da Nûr Suresi 31. ayette geçen “(ziynetlerini) Müslüman kadınlardan (başkalarına göstermesinler)” ifadesi gösterilmektedir; ayette kastedilenler Müslüman kadınlardır.³⁴⁶

Kadınların saçını avret kapsamında değerlendirilmekle birlikte, kulaklardan aşağı sarkan saçın avret kapsamında olup olmadığı Hanefî fakihlerce tartışılmıştır. Fetâvâyi Hindiyeye’de saçın tamamının avret olarak görülmesi gerektiği belirtilmiştir.³⁴⁷

2. Kadının Mahrem Erkek ve Kadınlara Karşı Avreti

Kadının, mahremleri karşısında avret yerleri konusunda ihtiyatlı davranan Hanbelîler ve Malikîlerdir. Onlara göre baş, boyun, iki el, iki ayak ve baldırları dışında bütün vücududur.³⁴⁸ Hanefîler bu sayılanlar arasına göğsü de ilave etmişler.³⁴⁹ Kadının mahremleri karşısında avreti konusunda en müsamahalı davranan, Şafî mezhebidir. Bu mezhebe göre, kadının mahremleri karşısında avreti, sadece göbekte diz kapağı arasındadır.³⁵⁰

³⁴³ Ahmed Ebu’l-Hasan el-Kudurî el-Bağdadî, **Kudurî Metni ve Tercümesi**, Çev. Ali Arslan, Hikmet Neşriyat, İstanbul 2006, s. 11.

³⁴⁴ Cezirî, *Dört Mezhebe Göre İslam Fıkhı*, c. I, s. 260.

³⁴⁵ Abdülaziz Bayındır, “**Avret Yerlerinin Örtülmesi**”, Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi 2, İslam’da Kılık-Kıyafet ve Örtünme, İSAV Yayınları, İstanbul 2010, ss. 129-136, s. 133.

³⁴⁶ Bayındır, “*Avret Yerlerinin Örtülmesi*”, s. 135; Karaman, *İslam’da Kadın ve Aile*, s. 140-141.

³⁴⁷ Komisyon, **Fetâvâyi Hindiyeye**, Hazırlayanlar: Burhanpurlu Şeyh Nizam-Şeyh Vecihüddin-Şeyh Celaleddin Muhammed-Kadı Muhammed Hüseyin-Molla Hamid, Çev. Mustafa Efe, Akçağ Yayınları, Ankara 1986, c. I, s. 58.

³⁴⁸ Cezirî, *Dört Mezhebe Göre İslam Fıkhı*, c. I, s. 260.

³⁴⁹ H. Yunus Apaydın, “**Klasik Fıkıh Literatüründe Örtünme**”, İslâmiyât, Cilt IV, Sayı 2, Ankara 2001, ss. 89-98, s. 94.

³⁵⁰ Ebu Bekir b. Muhammed Şetta ed-Dimyâtî, **İânetu’t-Tâlibîn Şerhu’l-Fethi’l-Muîn**, 1. Baskı, Dâru’l-Fikr, Beyrut 2002, I, 185; Apaydın, “*Klasik Fıkıh Literatüründe Örtünme*”, s. 94.

3. Kadının Kocasına Karşı Avreti

Kocalara, eşlerinin bütün vücutları helal kılınmıştır. Karı ile koca arasında mahremiyet için herhangi bir sınır söz konusu değildir, birbirlerinin vücutlarının her tarafına bakabilirler. Eşler arasında örtünme zorunluluğu yoktur.³⁵¹ Bu konuda delil olarak:

"وَالَّذِينَ هُمْ لِأُزْوَاجِهِمْ حَافِظُونَ / إِيَّا عَلَىٰ أَرْوَاحِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ" / Onlar, eşleri ve cariyeleri dışında, mahrem yerlerini herkesten korurlar, doğrusu bunlar yerilemezler."³⁵² ayeti ile, "Eşinle sahip olduğun cariyeler dışında insanlardan avretini gizle!"³⁵³ hadisi, esas alınmaktadır. Bununla birlikte "galiz avret" sayılan hayâ yerlerine bakılmaması edebe daha uygun görülmüştür.³⁵⁴

C. Kadın Yüzünün Avret Olup Olmadığı Meselesi

Nûr suresinin 31. ayetinde geçen "وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا" / *ziynetlerini kendiliğinden görünen kısmı müstesna, açmasınlar.*" ifadesiyle ilgili olarak kadının yüzünün avret yani ziynet olup olmadığı, kapatılmasının gerekip gerekmediği konusu, gerek klasik literatürde, gerekse günümüzde tartışılmakta ve farklı yorumlar yapılmaktadır. Burada farklı görüşleri ve görüş farklılığının sebeplerini belirtmeye çalışacağız.

1. Kadın Yüzünün Avret Olduğu

İbn Atiyye şöyle der: Ayet kadına hiçbir yerini göstermemesi gerektiğini emrediyor, kendiliğinden görünen yerden kastedilen ise, istenmeden yapılan bir hareket sonucu görünen yerdir, bu da affedilen kısımdır.³⁵⁵

Şafîilere göre, "*Ziynetlerini göstermesinler*" ayetindeki "ziynet", tabii ve yapma olarak ikiye ayrılır. Yüz yaratılıştan olan tabii ziynettir; güzelliğin aslı ve fitnenin

³⁵¹ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, c. VI, s. 16; Komisyon, *Kur'an Yolu*, c. IV, s. 74; Şener, "Avret", c. IV, s. 126.

³⁵² el-Mü'minûn, 23/5-6.

³⁵³ Tirmizî, Edeb 22.

³⁵⁴ Bayındır, "Avret Yerlerinin Örtülmesi", s. 136.

³⁵⁵ Kardavî, *Çağdaş Meselelere Fetvalar*, c. II, s. 126.

kaynağıdır. Kadının yüz ve elleri bakma hususunda avret, namazda ise avret değildir.³⁵⁶

Hanbelîlere göre, kadının yüzünü kapatması gerekir, onlar “kadın avrettir”³⁵⁷ hadisini delil getirirler, bu ifadeye göre dışarı çıkan kadının yüzü dahil her tarafı avrettir.³⁵⁸

Cilbâb ayeti³⁵⁹ kadınların örtülerini üzerlerine sarkıtmaları ve onunla vücutlarını örtmeleri gerektiğine işaret eder, buna yüz de dâhildir. Bazı âlimler bunu savunmuşlardır.³⁶⁰

Hamidullah, ayette kastedilenin yüz örtüsü olduğunu, kadınların yüz örtüsüne riayet etmemeleri durumunda dünyada iken; bu konuda İslam hukukunda yer alan cezaî bir müeyyidenin yani yaptırımın, bulunmadığını; ancak bunun tamamen kendisi ile Allah arasındaki bir durum olup, müeyyidenin uhrevî olduğunu belirtmektedir. Ancak belli bir yaşa gelmiş hanımlar ve köle kadınlar (cariyeler) yüzlerini örtmekten muaf tutulmuşlardır.³⁶¹

Mevdudî şöyle söyler: Ayetteki, “وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ” / *Örtülerinin ya da giysilerinin bir kenarını üstlerine salarak kapansınlar.*” ifadesi, “darbu’l-hımarî ale’l-vechi” yani “yüzlerine örtülerini indirsinler ve kapatsınlar” manasıdır. Bundan maksat da, yüzü örtmek gizlemektir. Bu kapatma örtü ya da peçe ile yapılabilir. Ayet, maslahatları gereği Müslüman kadınların, evlerinden çıkmaları durumunda örtünerek ve kapanarak çıkmalarını, böylece kötü niyetlilerin bu kadınların saygın kimseler olduklarını bilmelerini ve onlara sarkıntılıkta bulunmamalarını ifade etmektedir.³⁶²

Bûtî’ye göre İslam’ın kadına farz kıldığı örtünme, yüzünü de içine almaktadır. Kadının hacda ihram esnasında yüzünü yaşmaklaması veya peçe takmasının yasaklanması ve erkeğe değil de kadına bu yasağın konması o dönemlerde kadının yüzünü peçe ile kapatmasından kaynaklanmaktadır. Bu da var olan bu hükmün hacda

³⁵⁶ Muhyiddin Ebû Zekeriyya b. Şeref en-Nevevî, **İmam Nevevî’nin Fetvaları**, Çev. Abdülbari Polat, Kahraman Yayınları, İstanbul 2009, 210; Beşer, “*Fıkıh Açısından Avret ve Örtünme*”, s. 106.

³⁵⁷ Tirmizî, Radâ 18.

³⁵⁸ Muvaffukuddin Ebu Muhammed İbn Kudâme, **el-Muğnî**, Dâru Âlemi’l-Kütüb, Riyad Trhz., c. I, s. 637.

³⁵⁹ el-Ahzâb 33/59.

³⁶⁰ Zuhaylî, *Tefsîru’l-Münîr*, c. XI, s. 404; Mevdudî, *Tefhimu’l-Kur’an*, c. IV, s. 457.

³⁶¹ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, c. II, s. 1067-1069.

³⁶² Mevdudî, *Hicâb*, s. 352.

istisnası kılınmıştır.³⁶³

Elmalılı, yüz ve ellerle ilgili zaruretler kendi miktarınca takdir olunmak üzere bunların açılmasında sakınca yoktur, ancak zaruret olmaksızın bunların açılmaması gerekir, der.³⁶⁴

2. Kadın Yüzünün Avret Olmadığı

İbn Abbâs ile Hz. Âişe şöyle demişlerdir: Ayetteki, “*Kendiliğinden görünen yerler*” den kasıt, yüz ile iki avuçtur. Hz. Peygamber (s.a.v.) ihramlı bir kadına, eldiven ve peçe giymesini yasaklamıştır.³⁶⁵ Eğer yüz avret olsaydı ihramda eller ile yüzün örtülmesi yasaklanmazdı.³⁶⁶

Hanefilere göre, kadınların el, yüz ve ayakları avret değildir; ancak genç kadınların yüzlerini erkeklere karşı örtmeleri gerekir.³⁶⁷

Malikîlere göre, kadınların elleri ve yüzü avret değildir; ancak fitne korkusu olursa eller ve yüzün örtülmesi vaciptir.³⁶⁸

Cilbâb, kelimesinin geçtiği ayet³⁶⁹ (genelde) ‘çarşaf’ diye tercüme edilmiş, kadının ancak çarşafı dışarı çıkabileceği, yüzünü peçeyle örtmesi gerektiği söylenmiştir. Hâlbuki Peygamber (s.a.v.)’e: “*Bundan böyle güzellikleri hoşuna da gitse mevcut eşlerinden başkası ile evlenemeyeceği, bu eşlerini başka kadınlarla değiştiremeyeceği*” belirtilen ayetten³⁷⁰ yüzün avret olmadığı anlaşılır. Eğer avret olsaydı; Hz. Peygamber, kadının güzel olup olmadığını bilemezdi ve güzelliği de hoşuna gitmezdi. Yani kadınların yüzlerine (açılmasına) müsaade edilmiştir.³⁷¹

³⁶³ M. Said Ramazan el-Bûtî, **Fıkhu’s-Sîre**, Dâru’l-Meâsir-Dâru’l-Fikr, Dimaşk 1991, s. 168-169.

³⁶⁴ Elmalılı, *Hak Dini Kur’an Dili*, c. VI, s. 14.

³⁶⁵ Ebû Dâvûd, Menâsik 32.

³⁶⁶ Zuhaylî, *İslam Fıkhu Ansiklopedisi*, c. I, s. 463.

³⁶⁷ Muhammed Emin İbn Âbidîn, **Reddû’l-Muhtâr ale’d-Dürri’l-Muhtâr**, Çev. Ahmed Davudoğlu, Şamil Yayınları, İstanbul 1983, c. I, s. 428.

³⁶⁸ İbn Rüşd, *Bidâyetü’l-Müctehid*, c. I, s. 257; Zuhaylî, *İslam Fıkhu Ansiklopedisi*, c. I, s. 460.

³⁶⁹ el-Ahzâb 33/59.

³⁷⁰ el-Ahzâb 33/52.

³⁷¹ Bardakoğlu, “*Örtünme*”, c. III, s. 1636; Ateş, *Kur’an-ı Kerim Tefsiri*, c. IV, s. 1809.

Nûr suresi 31. ayetteki, *قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ / Mümin erkeklere söyle gözlerini sakınsınlar*” ifadesi, kadının yüzünün örtülü olmadığına işaret eder. Eğer kadının yüzü ve vücudu örtülü olsaydı; gözleri sakınma diye bir emre gerek kalmazdı. Çünkü görülecek yer yoktur ki ona bakmaktan sakındırılsın.³⁷²

Kadının yüzünün açılması, ihramının karakteristik bir özelliğidir. Şer’an sabit olmuş bir hükmü, sonradan fesadın yayılması gibi sebeplerle yürürlükten kaldırmak caiz değildir. Böyle yapmak hadiseler sebebiyle şer’i hükümleri nesh etmek olur. Kadının yüzünü açması ve erkeğe de yüzünü çevirmesinin emredilmesi onlar için bir imtihandır. Bu ihram anında av hayvanlarının yakalanmaya müsait olduğu halde avlanmalarının yasak edilmesi gibidir.³⁷³

Fakih ve müfessirler ayetteki, “*Kendiliğinden görünen (ziynet yerleri) müstesna*” ifadesi ile kadının, yüzünün ve ellerinin görünmesinin caiz oluşuna; Hz. Peygamberin, Esmâ hadisi³⁷⁴ de bunun mubahlığına işaret eder demişlerdir. Buna göre örtülmesi gereken ziyneti şöyle değerlendirmişlerdir:

i. Dış elbiseden başka her taraf örtülmelidir.

ii. Eller ve yüz hariç her taraf örtülmelidir.

iii. Eller, yüz ve ayaklar hariç her taraf örtülmelidir.

Ancak ‘eller ve yüz hariç’, her taraf örtülmelidir görüşü ağır basmıştır.³⁷⁵

Genel görüş yüzün avret (ziynet) olmadığı yönündedir. Yüzün avret olmaması açılmasına duyulan ihtiyaçtan kaynaklanmaktadır. Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde bu konuda kesin bir hüküm getirilmediği için kadının yüzünü örtmek gibi bir zorunluluktan bahsedilemez. Sırf fitne sebebiyle kadının yüzünü örtmesi gereklidir gibi

³⁷² Mustafa Varlı, **İslam’a Göre Haram Davranışlar**, Ensar Yayınları, İstanbul 2010, s. 333.

³⁷³ Kardavî, *Çağdaş Meselelere Fetvalar*, c. II, s. 100.

³⁷⁴ “*Ey Esmâ! Şüphesiz kadın ergenlik çağına ulaştıca, onun şu ve şu yerlerinden başkasının görünmesi uygun değildir.*” Hz. Peygamber (s.a.v.) bunu söylerken Esmâ’nın yüzüne ve avuçlarına işaret etmişti. Ebû Dâvûd, Libâs 33.

³⁷⁵ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, c. IV, s. 291; Râzî, *Tefsiri Kebir*, c. XVII, s. 47; 606/1209; İbn Kesîr, *Hadislerle Kur’an’ı Kerim Tefsiri*, c. XI, s. 5879; Vehbe Zuhaylî, **Fetâvâ Muâsara**, Dâru’l-Fikr, Dımaşk 2003, s. 176; Elbanî, *Hicabü’l-Mer’eti’l-Müslime*, 42; Carullah, *İslam Şeriatının Esasları*, 38; İslamoğlu, *Hayat Kitabı Kur’an*, c. II, s. 685; Hayreddin Karaman, **Aile İlmihali**, 5. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul 2011, s. 257.

bir takım yorumları, dinin kuralıymış gibi ifade etmemek ve kadını buna zorlamamak gerekir. Yüzlerini örtmek veya açmak kadınların kendi tercihlerine bırakılmalıdır.

D. Cariyenin Avreti

Cariyeleri giyim bakımından hür kadınlardan ayıran temel farklılık, onların başörtüsü ve cilbâb kullanmamalarıdır. Hz. Ömer'in, hilafeti zamanında başörtüsünün hür kadınlara mahsus olduğunu söylediği, cariyelerin hür kadınlar gibi örtünmelerine izin vermediği nakledilir.³⁷⁶

Hanefilere göre cariyeler, sırtı, karnı ve yan tarafları bakımından erkek gibidirler. Cariyeler efendilerinin ihtiyaçlarını gidermek için iş elbiseleriyle dışarı çıkarlar, örtünmeleri zor olacağı için, yabancı erkekler onların mahremleri gibi kabul edilmiştir.³⁷⁷

Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelîlere göre avret yerleri erkeğinki gibi olup diz kapağı ile göbeği arasındır. Erkeğin ve cariyenin başı avret olmamak bakımından birbirine benzer. Baş ile kolların açılmasına ihtiyaç vardır.³⁷⁸

Ebu Hayyan, cumhurdan farklı olarak, kadının bütün bedeninin örtünmesi konusunda hür ve cariye ayrımı yapmamakta ve bu konuda Zâhirîlerin görüşünü benimsemektedir. Zâhirîlere göre, Ahzâb suresi 32. ayette geçen “*mümin kadınlar*” ifadesinden kasıt hür ve cariyelerdir. Cariyelerde eziyete uğramama ve iffetli tanınma konusunda hürler gibidirler; çünkü onlar fitneye daha çok maruz kalmaktadırlar.³⁷⁹

Cariyelik kurumu diye bir mefhum günümüzde bulunmamasına rağmen örtünme ile alakalı, gerek klasik fıkıh literatüründe gerekse günümüz fıkıh literatüründe halen konu gündeme gelmektedir. Günümüzde geçerliliğini yitirmiş bir konuda ayrıntıya girmeyi uygun bulmadık ve bu kadar bilgiyle yetindik.

³⁷⁶ Mustafa Öztürk, **Cahiliyeden İslamiyet'e Kadın**, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2012, s. 100.

³⁷⁷ Komisyon, *Fetâvâyi Hindiyeye*, c. I, s. 58.

³⁷⁸ Zuhaylî, *İslam Fıkıhı Ansiklopedisi*, c. I, s. 460-462-465; Bayındır, “*Avret Yerlerinin Örtülmesi*”, s. 130-134.

³⁷⁹ Sabunî, *Revâiu'l-Beyân*, c. II, s. 355; Zuhaylî, *Tefsîru'l Münîr*, c. XI, s. 403; Şener, “*Avret*”, c. IV, s. 126.

E. Hüsnânın Avreti

Hüsnâ, hem erkeklik hem de kadınlık organı taşıyan kimsedir.³⁸⁰

Fıkıh terimi olarak hüsnâ, kadın ve erkek organı birlikte mevcut olan veya her iki organı da bulunmayan kimsedir. Erkeklik veya kadınlık yönünden hangisinin galip olduğu bilinmediği takdirde böyle birine ‘hüsnâ-yi müşkil’ denilir.³⁸¹

Genel olarak mezheplerde kadın avretinin sınırları belirlenirken, hüsnânın avreti de aynı hükme tabi tutulmuştur.³⁸²

Hüsnâ-yi müşkil ise Hanbelî mezhebinde, erkek gibi kabul edilmiş ve avret bakımından erkeğin tabi olduğu hükme tabi olmuştur. Hanefîler ve Şafiîler ise ihtiyatı esas alarak; kadının avreti gibi saymışlar ve ona göre örtünmesini istemişlerdir. Buna göre kadın gibi başını örter namaz kılar, erkeklere haram olan takı ve ipeği kullanmaz.³⁸³

F. Namazda Avret

Avret yerini örtmek anlamına gelen setr-i avret namazın şartlarından biridir. Kişi örtünme imkânına rağmen örtünmeden namaz kılsa namazı sahih olmaz.³⁸⁴

Örtünme, konusunda Şâri’ iki ölçü getirmiştir: İlki, zorunlu olan ölçüdür ki bu, sev’at’ın örtülmesidir ve namazın sıhhat şartıdır. Bunun sınırı avret yerinin en galiz kısmı olan ön ve arka olarak çizilmiş ve örtülmesi gerekli görülmüştür. Bu kısma, şehvet mahallinden olması itibariyle diz kapağından yukarısı, bacaklar da dâhil edilmiştir. İkincisi ise, mendup olan ölçü olup, sev’at’ın dışında kalan yerlerin örtülmesidir.³⁸⁵

³⁸⁰ İbrahim Paçacı, “**Hüsnâ**”, Dinî Kavramlar Sözlüğü, DİB Yayınları, Ankara 2006, s. 276; Komisyon, *Yeni Kâmus*, s. 91.

³⁸¹ Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, s. 205.

³⁸² Bkz. Zuhaylî, *İslam Fıkıhı Ansiklopedisi*, c. I, s. 458-466.

³⁸³ Muhyiddin Ebu Zekeriyya b. Şeref en-Nevevî, **Minhâcu’t-Tâlibîn ve Umdetü’l-Müftîn Fi’l-Fıkh**, Dâru’l-Fıkr, Beyrut 1992, s. 31; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, c. II, s. 333; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, c. III, s. 38.

³⁸⁴ Şener, “*Avret*”, c. IV, s. 126; Paçacı, “*Avret*”, s. 43.

³⁸⁵ Şah Veliyullah Dihlevî, **İslam Düşünce Rehberi Hüccetillahi’l Bâliğa**, Müellifin hayatı ve eserleri, hadislerin tahriri ve notlar ilavesiyle, Çev. Mehmet Erdoğan, Yeni Şafak, İstanbul 2003, c. II, s. 321.

Hanefî mezhebine göre erkeklerin avret yerleri göbeğinin altından diz kapakların altına kadar olan kısımdır. Kadınların eller, yüz ve ayaklar hariç bütün bedeni avrettir. Avret yerlerinin dörtte biri açık kalırsa ve bir rükün eda edecek kadar devam ederse namaz batıl olur. Bir rükünden az devam ederse batıl olmaz.³⁸⁶

Mâlikî mezhebinde İmam Mâlik'e göre avret yerlerinin örtülmesi farz kılınmış olmakla beraber namazın sıhhat şartı değildir. İbnü'l-Arabî ve birçok Mâlikî müellife göre ise avret yerlerini örtmek namazın sıhhat şartıdır.³⁸⁷ Namazda örtebilme imkânı varken, kaba avretinden birazı bile olsa, erkekte avret-i galiza, kadında ise baş, kol ve bacaklarla göğüs hariç bütün bedeni, açık olarak namaz kılanın namazı batıl olur. Hafif avret açık olduğunda kılınan namaz ise, batıl olmaz, fakat iadesi müstehaptır.³⁸⁸

Hanbelî mezhebine göre erkeğin avret yeri göbeği ile diz kapağı arasındır. Kadın namazda elleri ve yüzü dışında kalan bütün bedenini örtmelidir. Kasıtsız olarak açılan avret az ise, namaza mani olmaz; çok ise, zamanın uzaması halinde namazı bozar. Karanlık bir odada da bulunsa, namaz kılan kimsenin avret yerlerini örtmesi farzdır.³⁸⁹

Şâfiî mezhebine göre erkeğin namazda avret yeri göbeği ile dizleri arasındır. Kadının ise yüzü ve elleri dışında bütün vücududur. Örtmeye gücü yettiği halde namaz kılan kimsenin, avret yeri açılrsa namazı batıl olur; sehven açılırsa ve hemen örtülürse namazı batıl olmaz.³⁹⁰

Namaz dışında da avret yerlerinin örtülmesi gerekli görülmüştür. Rivayete göre sahabeden biri, Hz. Peygamber'e şöyle sormuşur: “*Ey Allah'ın Resulü! Kişi تنها bir yerde iken örtünmesi gerekli midir?*” Allah Rasulü (s.a.v.): “*Allah, kendisinden hayâ edilmeye daha layıktır*”³⁹¹ diye cevap vermiştir.

³⁸⁶ Cezirî, *Dört Mezhebe Göre İslam Fıkhı*, c. I, s. 258; Zuhaylî, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, c. I, s. 458-459.

³⁸⁷ İbnü'l-Arabî Ebubekr Muhammed b. Abdullah, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, c. II, s. 768. (Nakleden: Bayındır, “*Avret Yerlerinin Örtülmesi*”, s. 129).

³⁸⁸ Cezirî, *Dört Mezhebe Göre İslam Fıkhı*, c. I, s. 258; Beşer, “*Fıkıh Açısından Avret ve Örtünme*”, s. 98.

³⁸⁹ Cezirî, *Dört Mezhebe Göre İslam Fıkhı*, c. I, s. 259; Zuhaylî, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, c. I, s. 464-465.

³⁹⁰ Muhammed b. Kasım el-Gazzî, *İbnu Kâsım Şerhi (Şafî Fıkhı)*, Çev. Mithat Acat, Nida Yayıncılık, İstanbul 2011, s. 93-94; Zuhaylî, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, c. I, s. 461-463.

³⁹¹ Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid İbn Mâce, *Sünen*, Nikâh 27, Dâru İbn Hazm, Beyrut 2010.

Yine başka bir rivayete göre, Hz. Peygamber (s.a.v.): “*Aman ha, çıplak durmaktan sakının, çünkü tuvalette bulunmanız ve kişinin hanımıyla cinsî münasebette bulunması durumu hariç, sizinle beraber, sizden hiç ayrılmayan mahluklar (melekler, cinler..) vardır.*”³⁹² Diye buyurmuştur.

Avretini açan kişiye melekler (rahmet nazarıyla) bakmazlar. Hz. Ali “Kim avret mahallini açarsa, melekler ondan yüz çevirir” demiştir. Amr b. Rabia’dan şöyle dediği nakledilmiştir: Bizler yıkanırken ve birbirimize su dökerken, Hz. Ali yanımıza geldi ve: “Birlikte yıkanıyorsunuz neden örtünmüyorsunuz. Vallahi ben bu şekilde olmanızdan endişe ederim. Bıçkılarla biçilmeyi, bir kimsenin avretini görmeye, ya da birinin benim avretimi görmesine yeğlerim” dedi. Ayrıca şöyle demiştir: “Sizden hiç kimse açık alanda ya da kendisini örtmeyen çatıda yıkanmasın; eğer açık alanda yıkanırsanız, bir duvarla veya deve ile ya da bir perde ile gizlenin. Eğer biri bunları bulamazsa bir daire çizsin, sonra Allah’ın adını anıp (besmele çekip) içinde yıkansın.”³⁹³

Gerek erkek gerekse kadınların avret yerlerini karanlıkta تنها bir yerde de bulunulsa, örtmeleri daha evladır; insanların huzurunda avret yerinin örtülmesi ise icmaen farz kabul edilmiştir. Yıkanma, taharetlenme gibi tabii ihtiyaçlar dışında, İslam hukukçularına göre namazda ve namaz dışında avret yerlerinin örtülmesi farzdır.

---

³⁹² Tirmizî, Edeb 27.

³⁹³ Yusuf Özbek, **Hz. Ali İlmihali**, Ocak Yayıncılık, İstanbul 2005, s. 75.

SONUÇ

İslam'dan önceki dinlerde tesettür, İslam'da bulunan tesettüre benzemekle beraber; diğer kültür ve medeniyetlerin tesettüre yükledikleri anlam; İslam'ın tesettüre yüklediği anlam gibi olmamıştır. İslam'dan önceki toplumlarda örtünme sosyal statü göstergesi olarak üst sınıflara mensup kadınlara ait bir giyim tarzı olmuştur. Tesettüre sınıfsal hiyerarşi gibi sembolik anlamlar yüklenerek özgürlük ve örtü arasında sıkı bir ilişki kurulmuştur. İslam'da tesettür sosyal statü göstergesi ve üst sınıflara ait bir giyim tarzı olmamıştır. İslam'da tesettür asıl itibariyle iffetlilik prensibine dayanmaktadır.

Cahiliye Arap toplumunda kadınlar geleneksel olarak örtünürlerdi, güzelliğini teşhir için yüzünü, boynunu, gerdanını açanlar, dikkatleri celb edecek şekilde göz alıcı olanlar vardı. İslam dini, cahiliye döneminde tesettüre riayet etmeyen ve değersiz görülen kadına onuruna yakışacak şekilde örtünmeyi emrederek şahsiyet kazandırmıştır.

Kur'an'da erkeklerin tesettürüyle ilgili ayrıntılı bir bilgi verilmemektedir. Halbuki kadınların tesettürüyle ilgili oldukça ayrıntı sayılacak konular bulunmaktadır. Bu da kadının örtünmesinin, İslam'da ne kadar çok önemsendiğinin açık bir delilidir. Söz konusu olan ayetlerde örtünmenin ana hatları belirtilmiş bu ayetlerin tamamlayıcısı durumundaki hadisi şeriflerde ise nasıl olması gerektiği bildirilmiştir.

Kur'an'da tesettürle ilgili özellikle üç kavram bulunmaktadır: Avret, ziyet ve iffet; avret ve iffet hem erkekler hem de kadınlar için kullanılan terimlerdir. Ziyet ise Kur'an'da genel olarak örtünme anlamına gelmekle beraber; daha çok kadınlar için kullanılmaktadır. Ziyet kavramı, avret yerlerinin örtülmesini beyan eden ayetlerden sonra özellikle kadınları muhatap alan ayette geçmektedir. Kadınların tesettür sınırları buna göre gerek fakihlerce gerekse müfessir ve muhaddislerce belirtilmiştir.

İslam'da vücudun örtünmesi kadın ve erkek için fitratın bir gereği olarak görülmüştür. Allah Teâlâ, diğer varlıkların çoğunda olduğu gibi insan vücudunda doğuştan gelen fitrî bir örtü vermek yerine, yaratılıştan gelen utanma ve hayâ duygusu var etmiştir. İnsanlara avret yerlerini herhangi bir örtü ile kapatması bilincini yerleştirmiş ve vücudunu örtme duygusunu ilham etmiştir.

Fakihlerin çoğunluğuna göre erkeğin avret yeri göbek ile diz arasındır. Kadınların avret yerleri ise mahremi olmayan erkeklerin yanında yüz ve ellerinin dışında kalan bütün vücududur. Kadın mahremlerinin yanında bütün vücudunu örtmek zorunda olmamakla beraber ihtiyatlı davranması tavsiye edilmiştir. Karanlık تنها bir yerde de olsa örtünme daha evladır; yıkanma, taharetlenme gibi tabii ihtiyaçlar dışında namazda ve namaz dışında avret yerlerinin örtünmesi icmaen farz kabul edilmiştir.

Kur'an ve Sünnette karşı cinslerin birbirlerine karşı bakışlarını kısımları; avret yerlerini muhafaza etmeleri; kadınların evlenmeleri caiz olan erkeklere karşı dikkat celb edici davranışlardan sakınmaları; inançlarının bir belirtisi olarak tesettüre bürünmeleri emredilmiştir. Yaşlı kadınlara eğer mümkünse örtünme kuralına uymaları tavsiye edilmiş; mümkün değilse ziynetlerini göstermemeleri şartıyla üst bir örtülerini çıkarabilecekleri belirtilmiş olmakla beraber her şeyde olduğu gibi giyinip süslenirken elbiselerinin takva amacına uygun olmasına özen göstermek olduğu bildirilmiştir.

Kadının, bedenini örtmesi ve kendini teşhir etmekten kaçınması toplumsal hayat içinde kadını özellikleriyle yer almak istemediğini ifade etmektedir. Böylelikle kadın ve erkek ilişkisi cinsiyet üzerinden değil şahsiyet üzerinden gerçekleşmiş olur.

İslam'da hayâ vasıtası olarak görülen örtünme, vücudu gizleyerek toplumda kadın ve erkek cinsiyetinin farklılıklarını ortaya koyar. Bu farklılık kadının tesettürüyle sağlanmıştır. Tesettür kadının safiyetini, hem kadın hem de Müslüman biri olduğunu gösterir. Bu anlamda tesettür kadın için bir inanç ifadesi ve aidiyet olgusu, kimlik belirtisi ve bir yaşam biçiminin ifadesi olmuştur.

İslamî literatürde kadınların tesettür sınırlarıyla ilgili üç farklı yaklaşım vardır:

Dış elbiseden başka kadın bedeninin tamamını örtmelidir.

Eller ve yüz hariç her taraf örtülmelidir.

Eller, yüz ve ayaklar hariç her taraf örtülmelidir.

Ancak ‘eller ve yüz hariç’ diye ifade edilen yaklaşım ağır basmıştır. Buna göre kadının elleri ve yüzü hariç bütün bedenini örtmesi gerekli görülmüştür.

Kur’an, kadın ve erkeğe belli kimselere karşı bir takım ölçülerde tesettür yükümlülüğü getirmiştir. Tesettürün keyfiyeti, nasıl ve hangi şekilde olacağı konusunda ayrıntıya girmemiş, tesettürün genel hedef ve ölçülerini belirlemiştir. Tesettürün hangi şekilde olacağı konusunu ise toplumların örf, âdet ve geleneklerine bırakmıştır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- ASIMGİL, Sevim-Merve Şahin, **Kadın Kaleminden Kadın İlmihali**, İpek Yayınları, İstanbul 2005.
- ATEŞ, Süleyman, **Kur'ân-ı Kerim Tefsiri**, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul 1988 (Milliyet-1995).
- BARDAKOĞLU, Ali, **“Haramlar ve Helaller”**, İslam İlmihali İslam ve Toplum, TDV Yayınları, Ankara 2004, ss. 29-193.
- BEŞER, Faruk, **Hanımlara Özel Fetvalar**, 38. Baskı, Nün Yayıncılık, İstanbul 2010.
- BEYZÂVÎ, Ebû Saîd Nasîrüddin Abdullah, **Tefsiru'l-Beydâvî Envâru-Tenzîl ve Esrâru-Te'vîl**, 3. Baskı, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2006.
- BİLALÎ, Abdülhamid, **Örtülü Olmayan Hanımlara**, 4. Baskı, Çev. Fatma Zehra, Buruc Yayınları, İstanbul 2008.
- BİLMEN, Ömer Nasuhi, **Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Âlisi ve Tefsiri**, Bilmen Basım ve Yayın, İstanbul Trhz.
- BUHÂRÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail, **el-Câmiü's-Sahîh**, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.
- BURSEVÎ, İsmail Hakkı, **Tefsîru Rûhi'l-Beyân**, Mektebetü Eser, İstanbul 1389/1969.
- BÛTÎ, M. Said Ramazan, **Fıkhu's-Sîre**, Dâru'l-Measir-Dâru'l-Fikr, Dımaşk 1991.
- CANAN, İbrahim, **Kütüb-i Sitte, (Muhtasarı Tercüme ve Şerhi)**, Akçağ Yayınları, Ankara 1988.
- CARULLAH, Musa, **Hatun**, 1. Baskı, Kitabiyat Yayınları, Ankara 1999.
- , **İslam Şeriatının Esasları, Değişkenler ve Sabiteler**, 1. Baskı, Haz. Hatice Görmez, Kitabiyat, Ankara 2002.

- ÇETİNER, Bedreddin, **Esbâb-ı Nüzûl**, Çağrı Yayınları, İstanbul 2002.
- CEZİRÎ, Abdurrahman, **Dört Mezhebe Göre İslam Fıkhı**, 8. Baskı, Çev. Mehmet Keskin, Çağrı Yayınları, İstanbul 2005.
- DEMİRCAN, Ali Rıza, **İslam'a Göre Cinsel Hayat**, 4. Baskı, Eymen Yayınları, İstanbul 1985.
- DİHLEVÎ, Şah Veliyullah, **İslam Düşünce Rehberi Hüccetillâhi'l-Bâliğa**, Müellifin hayatı ve eserleri, hadislerin tahriri ve notlar ilavesiyle Çev. Mehmet Erdoğan, Yeni Şafak, Diyalog Gazetecilik, İstanbul 2003.
- DOĞAN, Lütfi, **Toplumun Temelini Sarsan Belli Başlı Problemler**, DİB Yayınları, Ankara 1997.
- EBÛ DÂVÛD, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî, **Sünen**, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Lübnan 2010.
- EBÛ ŞAKKA, Abdulhalim, **Kadın ve Aile Ansiklopedisi**, Çev. Şaban Haklı-Fethi Güngör, Düşün Yayıncılık (Gerçek Hayat), İstanbul 2010.
- ELBANÎ, M. Nasıruddin, **Hicâbu'l-Mer'eti'l-Müslime fi'l-Kitâb ve's-Sünne**, el-Mektebû'l-İslâmî, Beyrut 1987.
- DİMYATÎ, Ebû Bekir b. Muhammed Şetta, **İânetu't-Tâlibîn Şerhu'l-Fethi'l Muîn**, 1. Baskı, Dâru'l-Fıkr, Beyrut 2002.
- GAZZÎ, Muhammed b. Kasım, **İbnu Kasım Şerhi (Şafî Fıkhı)**, Çev. Mithat Acat, Nida Yayıncılık, İstanbul 2011.
- GÜNENÇ, Halil, **Günümüz Meselelerine Fetvalar**, 2. Baskı, İlim Yayınları, İstanbul 1982.
- HAMİDULLAH, Muhammed, **İslam Peygamberi (Hayatı ve Faaliyeti)**, Çev. Salih Tuğ, İrfan Yayıncılık, İstanbul 1993.
- HATEMÎ, Hüseyin, **İlahi Hikmette Kadın**, Birleşik Yayıncılık, İstanbul 1999.
- HAVVA, Said, **el-Esâs fi't-Tefsîr**, Çev. M. Beşir Eryarsoy, Şamil Yayınları, İstanbul 1991.
- HİN, Mustafa-Mustafa el-BUĞÂ, **el-Fıkhü'l-Menheci ala-Mezhebi'l-İmam eş-Şafî**, 10. Baskı, Dâru'l Kalem, Dimaşk 2009.
- İBN ÂBİDÎN, Muhammed Emin, **Reddü'l-Muhtar ale'd-Dürri'l-Muhtâr**, Çev. Ahmed Davudoğlu, Şamil Yayınları, İstanbul 1983.
- İBN ÂŞÛR, Muhammed et-Tâhir, **Tefsîru't-Tahrîr ve't-Tenvîr**, Daru't-

Tûnusiyye, Tunus 1984.

İBNÜ'L-CEVZÎ, Ebü'l-Ferec Cemaleddin Abdurrahman b. Ali, **Zâdü'l-Mesîr Fî**

İlmi't-Tefsîr, Çev. Abdülvehhab Öztürk, Kahraman Yayınları, İstanbul 2009.

İBN HALDÛN, **Mukaddime**, Haz. Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul 2009.

İBN HAZM, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed, **el-Muhallâ**, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1988.

İBN KAYYÎM, Şemsuddin Ebû Abdullah el-Cevziyye, **Bedâi'u't-Tefsîr**, Çev. Harun Ögmüş-Halil Aldemir, Polen Yayınları, İstanbul 2011.

İBN KESÎR, **Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri**, Çev. Bekir Karlığa-Bedreddin Çetiner, Çağrı Yayınları, İstanbul 1996.

İBN KUDÂME, Muvaffukuddin Ebu Muhammed, **el-Muğnî**, Dâru Âlemi'l-Kütüb, Riyad Trhz.

İBN MÂCE, Ebu Abdullah Muhammed b. Yezid, **Sünen**, Dâru İbn Hazm, Beyrut 2010.

İBN RÜŞD, Ebu'l-Velîd Muhammed, **Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid Mezheblerarası Mukayeseli İslam Hukuku**, Çev. Ahmed Meylânî, Beyan Yayınları, İstanbul Trhz.

İNCİL (Sevindirici Haber), İncil'in Yunanca Aslından Çağdaş Türkçeye Çevirisi, Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul 1998.

İSLAMOĞLU, Mustafa, **Hayat Kitabı Kur'an (Gerekçeli Meal-Tefsir)**, Düşün Yayıncılık, İstanbul 2008.

-----, **Tesettür Yazıları**, Düşün Yayıncılık, İstanbul 2010.

KARAMAN, Hayreddin, **Günlük Hayatımızda Helaller ve Haramlar**, 10. Baskı, İz yayıncılık, İstanbul 2000.

-----, **İslam'da Kadın ve Aile**, 4. Basım, Ensar Neşriyat, İstanbul 2010.

-----, **Hayatımızdaki İslam Sorular Cevaplar Dergi Yazıları**, 5. Baskı, İz Yayıncılık, İstanbul 2010.

-----, **Aile İlmihali**, 5. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul 2011.

KARDAVÎ, Yusuf, **Çağdaş Meselelere Fetvalar**, 1. Baskı, Çev. Vahdettin İnce, Ravza Yayınları, İstanbul 1996.

- KERİMOĞLU, Yusuf, **Kelimeler Kavramlar**, 20. Baskı, İnkılâb Yayınları, İstanbul 2004.
- KESKİN, Mehmet, **Büyük Şafî ilmihali (İman-İbadetler-Helaller-Haramlar)**, 3. Baskı, Çağrı Yayınları, İstanbul 2011.
- KOÇYİĞİT, Talat-İsmail CERRAHOĞLU, **Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri**, DİB Yayınları, Ankara 1984.
- KOMİSYON, **Fetâvâyi Hindiyeye**, Hazırlayanlar: Burhanpurulu Şeyh Nizam, Şeyh Vecihüddin, Şeyh Celaleddin Muhammed, Kadı Muhammed Hüseyin, Molla Hamid, Çev. Mustafa Efe, Akçağ Yayınları, Ankara 1986.
- KOMİSYON, **Kur'an Yolu (Türkçe Meal ve Tefsir)**, Hazırlayanlar: Hayreddin Karaman-Mustafa Çağrı-İbrahim Kâfi Dönmez-Sadreddin Gümüş, DİB Yayınları, Ankara 2006.
- KUDURÎ, Ahmed Ebu'l-Hasan el-Bağdadi, **Kudurî Metni ve Tercümesi**, Çev. Ali Arslan, Hikmet Neşriyat, İstanbul 2006.
- KURTUBÎ, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed, **el-Câmiu li Ahkâmi'l-Kur'an**, Tercüme ve Notlar: M. Beşir Eryarsoy, Buruc Yayınları, İstanbul 2001.
- KUTUB, Seyyid, **Fî Zilâli'l-Kur'ân Kur'ân-ın Gölgesinde**, Çev. M. Emin Saraç-Bekir Karlığa-İ. Hakkı Şengüler, Birleşik Yayıncılık, İstanbul Trhz.
- , **Kur'ân-ın Gölgesinde Kadın**, 5. Baskı, Ravza Yayınları, İstanbul 2007.
- MAHMUD, Ali Abdulhalim, **Müslüman Kadının Şahsiyeti**, Çev. Veysel Bulut-Mustafa Nuhoglu, Dua Yayıncılık, İstanbul 2012.
- MÂLİK, Ebû Abdullah el-Asbahî el-Himyerrî b. Enes, **el-Muvatta'**, 1. Baskı, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 2007.
- MERĞİNÂNÎ, Şeyhü'l-İslam Bürhânüddin Ebü'l- Hasan, **Hidaye Tercemesi**, Çev. Hasan Ege, Şelale Yayınları, İstanbul 1984.
- MEVDUDÎ, Ebu'l-A'lâ, **Tefhimu'l Kur'an Kur'an'ın Anlamı ve Tefsiri**, 2. Baskı, Çev. Muhammed Han Kayani-Yusuf Karaca-Nazife Şişman-İsmail Bosnalı-Ali Ünal-Hamdi Aktaş, İnsan Yayınları, İstanbul 1996.
- , **Hicâb**, Çev. Harun Ünal, Ağaç Kitabevi Yayınları, İstanbul 2010.
- MEVSİLÎ, Abdullah b. Mahmud, **el-İhtiyâr li-Ta'lîli'l-Muhtâr**, Çev. Mehmet Keskin, Hikmet Neşriyat, İstanbul 2005.

- MUHAMMED, İbrahim el-Cemel, **Fıkhü'l-Mer'eti'l-Müslime İbâdât-Muâmelât**, b.y., Trhz.
- MUTAHHARÎ, Murtaza, **Hicâb (Örtünmenin Felsefesi)**, Çev. Mücteba Mir, Ağaç Kitabevi Yayınları, İstanbul 2004.
- MÜSLİM, Ebû 'l-Hüseyn b. el-Haccâc el-Kuşeyrî, **el-Câmiu's-Sahîh**, Dâru İbn Hazm, Beyrut 2010.
- NESÂÎ, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb, **Sünen**, Dâru İbn Hazm, Beyrut 2010.
- NEVEVÎ, Muhyiddin Ebû Zekeriyya b. Şeref, **Minhâcu't-Tâlibîn ve Umdetü'l-Müftîn Fi'l-Fıkh**, Dâru'l-Fıkr, Beyrut 1992.
- , **İmam Nevevî'nin Fetvaları**, Çev. Abdülbari Polat, Kahraman Yayınları, İstanbul 2009.
- ÖZBEK, Camisab, **Dört Mezhebe Göre İslam Fıkhı ve Müctehidlerin Görüşleri**, Ravza Yayınları, İstanbul 2000.
- ÖZBEK, Yusuf, **Hz. Ali İlmihali**, Yayına Hazırlama ve İlavelerle Beraber, Ocak Yayınları, İstanbul 2005.
- ÖZTÜRK, Mustafa, **Cahiliyeden İslamiyet'e Kadın**, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2012.
- ÖZTÜRK, Yaşar Nuri, **Kur'ân'daki İslam**, Yeni Boyut Yayınları, İstanbul 1995.
- ÖZTÜRK, Yener, **Peygamberlerin Korunmuşluğu (İsmetu'l-Enbiyâ)**, Işık Akademi Yayınları, İzmir 2011.
- RÂZÎ, Fahreddin, **Tefsiri Kebir Mefâtihu'l-Gayb**, Çev. Suat Yıldırım-Lütfullah Cebeci-Sadık kılıç-Sadık Doğru, Huzur Yayınevi, İstanbul 2008.
- RIZA, Muhammed, **et-Teberrüc (el- Hicâb)**, Mektebetü'l-Hidâye, Beyrut 1991.
- RIZA, Muhammed Reşid, **Hukûku'n-Nisâ fi'l-İslâm**, el-Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut 1984.
- SABUNÎ, Muhammed Ali, **Revâiu'l-Beyân Tefsiru Âyati'l-Ahkâm Mine'l Kur'ân**, el-Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut 2009.
- , **Safvetü't-Tefâsîr (Tefsirlerin Özü)**, Tercüme ve Tahrir: Sadreddin Gümüş-Nedim Yılmaz, Ensar Neşriyat, İstanbul 2010.

- SAİD NURSÎ, Bediüzzaman, **Risale-i Nur Külliyyatı (Lem'alar)**, Envar Neşriyat, İstanbul 2004.
- SARIÇAM, İbrahim, **Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı**, 4. Baskı, DİB Yayınları, Ankara 2005.
- ŞAFİÎ, Hüseyin Muhammed Fehmî, **ed-Delilü'l-Müfehres li Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm**, Dâru'l-İslâmiyye, Kahire 2002.
- ŞİRBİNÎ, Hatîb, **Muğni'l-Muhtâc**, 3. Baskı, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 2007.
- TABERÎ, Muhammed b. Cerîr, **Taberî Tefsiri**, İhtisar ve Tahkik: Muhammed Ali es-Sabunî-Salih Ahmed Rıza, Çev. Mehmet Keskin, Ümit Yayınları, İstanbul Trhz.
- TEVRAT (Kutsal Kitap)**, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul 2001.
- TİLMİSÂNÎ, Ömer, **el-İslâm ve Nezaratü's-Samiye li'l-Mer'eti**, Dâru't-Tevzî' ve'n-Neşri'l-İslamiye, Kahire Trhz.
- TİRMİZÎ, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ, **Sünen**, 3. Basım, Dâru İbn Hazm, Beyrut 2010.
- TOPALOĞLU, Bekir, **İslam'da Kadın**, 20. Basım, Ensar Neşriyat, İstanbul 2008.
- TOPTAŞ, Mahmut, **Kur'an-ı Kerim Şifa Tefsiri**, Bağımsız Yayıncılık (Gerçek Hayat Dergisinin Kültür Armağanı), İstanbul 2008.
- TUKSAL, Hidayet Şefkatli, **Kadın Karşısı Söylemin İslam Geleneğindeki İzdüşümleri**, 1. Baskı, Avrasya Yayınları, Ankara 2000.
- UYSAL, Asım, **Evlilik ve Cinsel Hayat (Dinî ve Tıbbi Sorular ve Cevaplar)**, İlaveli Yeni Baskı, Uysal Yayınevi, İstanbul Trhz.
- ÜNAL, Ali, **Kur'an'da Temel Kavramlar**, Beyan Yayınları, İstanbul 1986.
- VARLI, Mustafa, **İslam'a Göre Haram Davranışlar**, Ensar Yayınları, İstanbul 2010.
- YAZIR, Elmalılı M. Hamdi, **Hak Dini Kur'an Dili**, Azim Dağıtım, İstanbul Trhz.
- YILDIRIM, Celal, **İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri**, Anadolu Yayınları, İstanbul 1987.
- , **Kaynaklarıyla İslam Fıkhı (İbâdât-Muamelat-Feraiz)**, Uysal Kitabevi, Konya Trhz.

- YILDIZ, İsmail, **İslam'da Giyim ve Tesettür**, 1. Basım, Çıra Yayınları, İstanbul 2009.
- ZEHEBÎ, Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Osman, **Kitâbü'l-Kebâir**, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiye, Beyrut Trhz.
- ZEMAŞERÎ, Mahmud b. Ömer, **el-Keşşâf**, 1. Baskı, Mektebetü'l-Ubeykan, Riyad 1998.
- ZEYDÂN, Abdülkerim, **İslam Hukukuna Giriş**, 3. Baskı, Kayıhan Yayınları, İstanbul 1995.
- ZUHAYLÎ, Vehbe, **İslam Fıkhı Ansiklopedisi**, Çev. Ahmet Efe-Beşir Eryarsoy-H. Fehmi Ulus-Abdürrahim Ural-Yunus Vehbi Yavuz-Nurettin Yıldız, Feza Gazetecilik, İstanbul 1994.
- , **Fetâvâ Muâsara**, Dâru'l-Fikr, Dimaşk 2003.
- , **Tefsîru'l-Münîr**, Çev. Hamdi Aslan-Ahmet Efe-Beşir Eryarsoy-H. İbrahim Kutlay-Nurettin Yıldız, Bilimevi Basın Yayın, İstanbul 2007.

Ansiklopedi Maddeleri

- APAYDIN, H. Yunus, **“Tesettür”**, DİA, TDV, İstanbul 2011, XXXX, ss. 538-543.
- AY, M. Emin- Sait, KIZILIRMAK, **“Fıtrat”**, Şamil İslam Ansiklopedisi, Şamil Yayınevi, İstanbul 2000, ss. 363-365.
- BARDAKOĞLU, Ali, **“Örtünme”**, İslâm'da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi, MÜİF Vakfı Yayınları, İstanbul 2006, ss. 1634-1636.
- ÇAĞRICI, Mustafa, **“Fitne”**, DİA, TDV, İstanbul 1996, XIII, ss. 156-159.
- , **“İffet”**, DİA, TDV, İstanbul 2000, XXI, ss. 506-507.
- DÖNDÜREN, Hamdi, **“Tesettür”**, Şamil İslam Ansiklopedisi, Şamil Yayınevi, İstanbul 2000, VIII, ss. 65-68.
- , **“Peçe”**, Şamil İslam Ansiklopedisi, VI, ss. 336-337.
- EMİROĞLU, İbrahim, **“Teşebbüh”**, Şamil İslam Ansiklopedisi, Şamil Yayınevi, İstanbul 2000, VIII, ss. 71.

- FAYDA, Mustafa, “**Câhiliye**”, DİA, TDV, İstanbul 1993, VII, ss. 17-19.
- GÜRKAN, Salime Leyla, “**Tesettür**” (**Diğer Dinlerde**), DİA, TDV, İstanbul 2011, XXXX, ss. 543-545.
- HÖKELEKLİ, Hayati, “**Fıtrat**”, DİA, TDV, İstanbul 1996, XIII, ss. 47-48.
- KOMİSYON, “**Avret**”, İslam Ansiklopedisi, MEB Devlet Kitapları, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1970, II, ss. 28.
- KOMİSYON, “**Cilbâb**”, Şamil İslam Ansiklopedisi, Şamil Yayınevi, İstanbul 2000, II, ss. 10, 10.
- KOMİSYON, “**Mahrem**”, Şamil İslam Ansiklopedisi, Şamil Yayınları, İstanbul 2000, V, ss. 82-84.
- KÖTEN, Akif, “**Ziyet**”, Şamil İslam Ansiklopedisi, Şamil Yayınevi, İstanbul 2000, VIII, ss. 381.
- ÖĞÜT, Salim, “**Mahrem**”, DİA, TDV, Ankara 2003, XXVIII, ss. 388-389.
- PUSMAZ, Durak, “**Avret**”, Şamil İslam Ansiklopedisi, Şamil Yayınevi, İstanbul 2000, I, ss. 238-239.
- SAKALLI, Talat, “**Fitne**” Şamil İslam Ansiklopedisi, Şamil Yayınevi, İstanbul 2000, II, ss. 372-373.
- ŞENER, Mehmet, “**Avret**”, DİA, TDV, İstanbul 1991, IV, ss. 125-126.
- TEKKEŞİN, Zübeyr, “**İffet**”, Şamil İslam Ansiklopedisi, Şamil Yayınevi, İstanbul 2000, VIII, ss. 245-246.
- TURGAY, Nurettin, “**Takva**”, Şamil İslam Ansiklopedisi, Şamil Yayınevi, İstanbul 2000, VII, ss. 344-347.
- ULUDAĞ, Süleyman, “**Takva**”, DİA, TDV, İstanbul 2010, XXXIX, ss. 484-486.

Makale Ve Tebliğler

- APAYDIN, H. Yunus, “**Klasik Literatürde Fıkıh ve Örtünme**”, İslamiyat, Cilt IV, Sayı 2, Ankara 2001, ss. 89-98.
- ATASEVEN, Asaf, “**Tıbbi Açıdan Örtünme**”, Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi 2, İslam’da Kılık-Kıyafet ve Örtünme, İSAV Yayınları, İstanbul 2010, ss. 85-93.
- ATEŞ, Süleyman, “**İslam’da Tesettür**”, İslam Işığında Kadın, TDV Kadın

Kolları Konferans ve Panelleri, 1996-97, Ankara 2008, ss. 69-94.

AY, Eyüp, “**Örtünmenin Tarihsel Görünümleri ve Sembolik anlamları**”,

İslâmiyât, Cilt IV, Sayı 2, Ankara 2001, ss. 11-18.

BARDAKOĞLU, Ali, “**Cahiliye Döneminde Kadın**”, 3. Basım, Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi 22, Sosyal Hayatta Kadın, Ensar Neşriyat, İstanbul 2005, ss. 14-20.

BAYINDIR, Abdülaziz, “**Avret Yerlerinin Örtülmesi**”, Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi 2, İslam’da Kılık-Kıyafet ve Örtünme, İSAV Yayınları, İstanbul 2010, ss. 129-136.

BEŞER, Faruk, “**Fıkıh Açısından Avret ve Örtünme**”, Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi 2, İslam’da Kılık-Kıyafet ve Örtünme, İSAV Yayınları, İstanbul 2010, ss. 95-125.

DUMAN, M. Zeki, “**Kur’an’da Örtünmenin Temel Sınırları**”, İslamiyat, Cilt IV, Sayı 2, Ankara 2001, ss. 35-52.

GÖRMEZ, Mehmet, “**İlahi Dinlere Göre Başörtüsü**”, İslamiyat, Cilt IV, Sayı 2, Ankara 2001, ss. 19-33.

HATİBOĞLU, Mehmed S., “**Tesettürden Türbana**”, İslamiyat, Cilt IV, Sayı 2, Ankara 2001, ss. 7-10.

KARAMAN, Hayreddin, “**Giyim-Kuşam İle İlgili Sorular ve Cevaplar**”, Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi 2, İslam’da Kılık-Kıyafet ve Örtünme, İSAV Yayınları, İstanbul 2010, ss. 139-177.

MERİÇ, Ümid, “**Sosyolojik Açıdan Kılık-Kıyafet ve İslam da Örtünme**”, Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi 2, İslam’da Kılık-Kıyafet ve Örtünme, İSAV Yayınları, İstanbul 2010, ss. 29-36.

ÖZEK, Ali, “**Kur’an’da Kadınlara Ait Hükümler, Haklar, Vecibeler**”, 3. Basım, Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi 22, Sosyal Hayatta Kadın, Ensar Neşriyat, İstanbul 2005, ss. 21-77.

ÖZTÜRK, Mustafa, “**Klasik Tefsirlerdeki ‘Tesettür’ Formu Üzerine**”, İslâmiyât, Cilt IV, Sayı 2, Ankara 2001, ss. 69-88.

SUBAŞI, Necdet, “**80’li Yıllarda Örtünmenin Anlamı**”, İslâmiyât, Cilt III, Sayı 2, Ankara 2000, ss. 61-70.

TOKSARI, Ali, “**Hz. Peygamber Devrinde Kadın**”, 3. Basım, Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi 22, Sosyal Hayatta Kadın, Ensar Neşriyat, İstanbul 2005, ss. 79-101.

TOPALOĞLU, Bekir, “İslam İtikadı Açısından Kıyafet ve Örtünme”, Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi 2, İslam’da Kılık-Kıyafet ve Örtünme, İSAV Yayınları, İstanbul 2010, ss. 13-20.

ÜNAL, İsmail Hakkı, “Hadislere Göre Kadının Örtünmesi”, İslamiyat, Cilt IV, Sayı 2, Ankara 2001, ss. 53-68.

Sözlükler

CANBULAT, Mehmet, “Hicâb”, Dinî Kavramlar Sözlüğü, DİB Yayınları, Ankara 2006.

-----, “İffet”, Dinî Kavramlar Sözlüğü, DİB Yayınları, Ankara 2006,
295.

DEVELİOĞLU, Ferit, **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat** (Eski ve Yeni Harflerle), 19. Baskı, Haz. Aydın Samî Güneyçal, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2002.

ERDOĞAN, Mehmet, **Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü**, Ensar Neşriyat, İstanbul 2010.

ISFEHÂNÎ, Rağıb, **Müfredât (Kur’an Kavramları Sözlüğü)**, Çev. Abdülbaki Gümüş-Mehmet Yolcu, Çıra Yayınları, İstanbul 2010.

İBN MANZÛR, Ebu’l-Fadl Cemaluddîn Muhammed, **Lisânü’l-Arab**, Dâru’l-Hadîs, Kahire 2003.

KOMİSYON, **Yeni Kâmus (Arapça Türkçe)**, Hazırlayanlar: Bekir Topaloğlu-Hayreddin Karaman, Nesil Yayınları, İstanbul 1996.

PAÇACI, İbrahim, “Avret”, Dinî Kavramlar Sözlüğü, DİB Yayınları, Ankara 2006, ss. 43-44.

-----, “Hüsnâ”, Dinî Kavramlar Sözlüğü, DİB Yayınları, Ankara 2006,
276.

SAMÎ, Şemseddin, **Kâmus-i Türkî**, 6. Baskı, Çağrı Yayınları, İstanbul 1996.

YEĞİN, Abdullah, **Yeni Lügat (İslamî-İlmî-Edebî-Felsefî)**, Hizmet Vakfı Yayınları-Cihan Yayınları, İstanbul 1992.

Web Tabanlı Kaynaklar Ve Erişim Tarihleri

www.diyamet.gov.tr/turkish/dy/BasinPDF/2012/subat/15022012kupur.pdf
(10.08.2012).

<http://www.hayrettinkaraman.net/yeniler.htm>(02.09.2012).

www.ihyaforum.com/fikih-ilmihal/27281-mukallid-iskilipli-atif-hoca
(09.09.2012).